T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

TENBÎHÜ'L-GABÎ FÎ RU'YETİ'N-NEBÎ

(METİN VE İNCELEME)

Yüksek Lisans Tezi

ÖMER SAMİ UZUNER

İstanbul, 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

TENBÎHÜ'L-GABÎ FÎ RU'YETİ'N-NEBÎ

(METİN VE İNCELEME)

Yüksek Lisans Tezi

ÖMER SAMİ UZUNER

DANIŞMAN: PROF. DR.SÜLEYMAN DERİN

İstanbul, 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Anabilim Dalı TASAVVUF Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi ÖMER SAMİ UZUNER'nın TENBÎHÜ'L GABÎ FÎ RU'YETİ'N-NEBÎ (METİN VE İNCELEME) adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 16.12.2014 tarih ve 2014/41-22 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından ~~oy birliği~~ / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 6/1/2015

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. SÜLEYMAN DERİN	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. NECDET TOSUN	
3.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. HİKMET YAMAN	

ÖZET

16. yüzyıl Osmanlı döneminde yaşamış olan Sünbüliyye tarikatı şeyhi Yusuf b. Yakub el-Halvetî, ilim ve irfan sahibi bir sufîdir. Bu birikimle yazdığı eserler döneminin ilmî ve tasavvufî meselelerine ışık tutmaktadır. Bu bağlamda, kaleme aldığı *Tenbîhü'l-Gabî fî Ruʾyeti'n-Nebî* adlı eseri çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır. Bu eser Hz. Peygamber'in rüyada veya uyanık iken görülebilmesini konu edinmektedir. Çalışmamızda bu eserin Osmanlı Türkçesi'nden günümüz Türkçesine latin harfleriyle çeviri yazımı yapılmış ve ayrıca eser tahlil edilmiştir. Müellifin hayatı aktarılmış, diğer eserleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Çalışmanın temelinde ise, eserin transkripsiyonu ve muhtevasının detaylı incelemesi yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Ruʾyeti'n-Nebî, Tenbîh, Tasavvuf.

ABSTRACT

Yousuf ibn Yakob al-Khalwati sheik of Sünbüliyye order who has lived in Ottoman Empire in the 16th century is an intelligent sufi. The books which he has written through his experience shed lights to his time's scholarly and msytical issues. In this scope, his book *Tanbeeh al-Ghabi fi Ru'yah al-Nabi* is main subject of our study. This book includes that The Prophet can be seen either in dreams or when someone is awake. In this thesis, I transcript his book to latin letters and analyze it. I narrate his biography and give some information about his other books. However, main issue of this study concentrate on transcription of the book and detailed analyze on its content.

Keywords: Ruʾyeti'n-Nebî, Tenbîh, Sufism.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER **1**

GİRİŞ **3**

BİRİNCİ BÖLÜM

YUSUF B. YAKUB EL-HALVETÎ

I. HAYATI 8

II. ESERLERİ 11

a. Menâsik-i Hac 11

b. Tadlîlü't-Teʿvîl 12

c. Risâletü't-Tahkîkiyye li (Metâlibi'l) Tâlibi'l-îkân 13

d. Tezkire-i Halvetiyye 14

e. Tenbîhü'l-Gabî fî Ruʿyeti'n-Nebî 14

İKİNCİ BÖLÜM

TENBÎHÜ'L-GABÎ FÎ RUʿYETİ'N-NEBÎ

I. ESERİN İSMİ VE TEʿLİF SEBEBİ 16

II. ESERİN KONUSU VE YAZILIŞ YÖNTEMİ 18

III. ESERİN NÜSHALARI VE ÖZELLİKLERİ 20

a. Eserin Nüshaları 20

b. Çalışmada Kullanılan Nüsha ve Özellikleri 21

c. Eserin Diğer Nüshaları 22

IV. ESERİN YAZILDIĞI DÖNEM 25

a. III. Murad Dönemine Genel Bakış 25

b. III. Murad'ın Hayatı 27

V. ESERİN KAYNAKLARI 34

a. Eserde Yer Verilen Kitaplar ve Müellifleri 34

b. Eserde Yer Verilen Sûfîler ve Âlimler 40

VI. ESERİN MUHTEVÂSI 45

a. Ruʿyet-i Nebî'ye Dair Hadîs ve Yorumları 45

b. Rüyada Hz. Peygamber'i Görmenin Keyfiyeti ve Mâhiyeti 52

c. Ruʿyet-i Nebî'ye Dair Tecrübe ve Menkıbeler 58

d. Hz. Peygamber Zamanında Melekleri Görmek 61

e. Hz. Peygamber'i Görmeye Vesile Olan Ameller ve Görmenin Faydaları..... 63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TENBÎHÜ'L-GABÎ FÎ RU'YETİ'N-NEBÎ METNİ

Çeviri Yazım.....72

SONUÇ 106

KAYNAKÇA 108

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Rüya hadisesi, insanın iç âlemini yansıtması açısından büyük bir önem taşımaktadır. Tabi ki rüyadan söz edilirken aslolan rüyanın içeriğinde nelerin olduğudur. Buna binaen İslam toplumunda da rüya ve rüyada görülen şeyler değersiz sayılmamış bilakis çeşitli tabirler yapılarak hayır ve şer olarak anlamlar çıkarılmaya çalışılmıştır.

Şüphe yok ki Müslümanların nazarında rüyada görülebilecek en güzel şey, önderleri olan son peygamber Hz. Muhammed'dir. Rüyanın mahiyeti ve kişinin manevî haline göre muhtelif anlamları olmakla birlikte onu rüyada görmek, herkes tarafından hayır bilinmiştir. Bir bakıma insanın manevi dünyasına hitap eden bu rüyalar, pek çok kimse için doğru yolu gösteren bir işaret, pusula, yerine göre de müjde anlamını taşımaktadır. Hatta bunun da ötesinde Hz. Peygamber'in yakazada yani uyanık iken de görülebilmesi, görenler için manevî dünyalarının kemâline işaret etmektedir. Bu sebeple ruʾyet-i Nebî, avâmdan havâssa herkesin dünya ve ahiret hayatına dolaylı olarak etki etmektedir.

Sahabe devrinden itibaren Hz. Peygamber'i rüya ya da yakaza halinde görülmesi ile ilgili rivayetler, tecrübeler ve çeşitli bilgilere yer verilmiştir. Pek çok âlim ve mutasavvıf bu konuya açıklık getirmek için risâle ve kitaplar telif etmişlerdir. Biz de tezimizde bu konuyla ilgili *Yusuf (Sinâneddin) b. Yakub el-Halvetî*'nin telif etmiş olduğu *Tenbîhü'l-Gabî fî Ruʾyeti'n-Nebî* adlı risâlesini çalıştık.

Tezimizin konusunu oluşturan bu eser, gaybî altyapıya sahip olan ruʾyet-i Nebî meselesini farklı yorum ve açıklamalara da yer vererek izah etmektedir. Bakıldığında bu eserde, tarihi süreç içerisinde ortaya çıkan soru ve cevapları net bir tavırla uzlaştırarak meseleyi çözme yoluna gidilmiştir. Bu sebeple ruʾyet gibi tam olarak somut argümanlarla açıklanamayan bu mesele, müellifin ilmî birikim ve gayretiyle hallolmuştur. Biz de, bilhassa manevî âlemin ilmî tezahürü olan tasavvuf sahasında önemli bir yer tutan bu meselenin böyle bir çalışma ile açıklanması için gayret ettik.

Çalışmanın Konusu ve Yöntemi

16. yüzyıl Osmanlı döneminde yaşamış olan Sünbülî Şeyhi Yusuf Sinâneddin bu risâleyi döneminin padişahı III. Murad'a hediye etmek üzere kaleme almıştır. Muhteva itibarı ile Hz. Peygamber'in kendisinin rüyada veya yakazada görülmesi ile ilgili farklı lafızlarla günümüze gelen hadisi ile ilgili rivayetlerine yer vermiştir. Müellif, risâlesinde kaynak olarak aldığı bu hadîsi ve farklı rivayetlerini vermekle birlikte âlimlerin bu hadîse yüklediği manaları değerlendirip kendi görüşlerini serdetmiştir. Sırasıyla üç bölümde, ruʾyetin keyfiyetini ve mahiyetini, bu konuyla ilgili menkıbe ve rivayetleri son olarak da insanlar tarafından meleklerin görülmesini işlemiştir. Bitiş kısmında ise ruʾyete vesile olan dua ve ibadetler ile ruʾyetin kişi için faydalarını zikrederek risâlesini tamamlamıştır. Biz de tezimizde bu eserin transkripsiyon ve incelemesine yer vererek akademik anlamda değerlendirmeye çalıştık.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün ilk kısmında müellifimiz *Yusuf b. Yakub el-Halvetî*'nin hayatını ele aldık. İkinci kısımda ise müellifin ulaşabildiğimiz kadarıyla eserlerini zikrederek bu eserler ile ilgili bilgileri aktarmaya çalıştık.

Tezin ikinci bölümünde ise altı başlık altında eserin ayrıntılı incelemesini yaptık. İlk kısımda eserin ismi ve yazılış sebebi, ikinci kısımda ise eserin konusu ve yöntemini ortaya koymaya gayret ettik. Üçüncü kısımda eserin tezimizde kullandığımız nüsha dışındaki nüshalarını genel itibari ile tanıttık. Ayrıca bu kısımda tezimizde yer alan nüsha ile ilgili de ayrıntılı bilgiler verdik. Dördüncü kısımda ise eserin yazıldığı dönemi genel hatlarıyla aktardık. Beşinci bölümde risâlede istifade edilen eser ve şahıslarla ilgili bilgilere yer verdik. Altıncı kısımda da eserin muhtevasını geniş biçimde inceleyerek bölümü sonlandırdık.

Tezimizin üçüncü ve son bölümünde söz konusu Osmanlı Türkçesi olan risâleyi transkripte ederek günümüz harflerine aktardık. Bu bölüm yalnızca eserin transkripsiyonunu içermektedir.

Transkripsiyon yaparken uyguladığımız bazı imla kuralları bulunmaktadır. Bu imla kurallarına göre; uzatma olan harflerde şapka (^), hemzeyi göstermek için dik

kesme (ˈ), ayn harfini göstermek için de ters apostrof (‘) işaretini kullandık. Ayrıca tamlamalarda kökenine göre genel Farsça ve Arapça terkib kurallarına riayet ettik. Ancak belirtmek gerekir ki, Farsça terkiblere uygun olacak şekilde bazılarında –yı, -yi şeklinde yazımlara yer verdik. Nebî-yi mükerrem, manâ-yı münîf gibi.

Yazma olan bu eserde transkripte edilen metnin varak numaraları koyu renkli köşeli parantezle gösterilmiştir. **[3a]** gibi. Eserde yer alan Arapça ayet, hadîs ve diğer Arapça ve Farsça metinler orjinali ile yazılmıştır. Metin içinde anlamı verilmeyen ayetlerin manası, sûre adı ve ayet numarası dipnotlarda verilmiştir. Zira müellif bazı yerde bu metinlerin manasına yer vermiş bazı yerde sadece metinleri zikretmiştir. Yine eserde zikredilen hadîslerin de kaynakları çalışmamız içerisinde dipnotlarla gösterilmiştir. Ayrıca metin içerisinde bahsettiğimiz dillerde manası verilmemiş olan muhtelif kısımlar dipnotlarda manalandırılmıştır.

Transkripsiyonu yapılan orjinal metnin yer aldığı üçüncü bölümde eserde alıntı ya da atıf yapılan kaynakları dipnotlarda gösterdik. Bu dipnotlarda yer alan bilgiler bir kısmı aynı zamanda muhtevanın incelendiği ve özet halinde sunulduğu ikinci bölümde de yer almaktadır.

Tenbîhü'l-Gabî fî Ruˈyeti'n-Nebî'nin transkripsiyonundan sonra eserin genel bir değerlendirilmesini yapmak suretiyle sonuç bölümüne yer verdik. Sonuç bölümünden sonra ise kaynakçayı vererek tezimizi sonlandırdık.

BİRİNCİ BÖLÜM

YUSUF B. YAKUB EL-HALVETÎ

I. HAYATI

Yusuf (Sinâneddin) b. Yakub el-Germiyânî el-Halvetî (ö. 989/1581), Halvetiyye'nin bir şubesi olan Sünbüliyye tarîkatının dördüncü şeyhi Yakub el-Germiyânî'nin oğludur. Yakub Efendi'nin Yanya'da Mehmet Ağa tarafından yaptırılan zaviyede şeyhlik yaptığı sırada dünyaya gelmiştir.[1] Doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte tarihi kaynaklardan anlaşılabildiği kadarıyla miladi 1530-1540 tarihleri arasında doğmuş olması muhtemeldir.[2] Yusuf Sinâneddin, babası Yakub Efendi'nin Yavuz Sultan Selim'in kızı ve de Sadrazam Lütfi Paşa'nın hanımı olan Şah Sultan'ın Davutpaşa'da yaptırdığı zaviyeye[3] şeyh olarak tayin edilmesi üzerine, dört yaşında iken ailesiyle birlikte İstanbul'a gelmiştir.[4] Merkez Efendi'nin sohbetlerine yetişmiş ve onun hayır duâsını almıştır.[5] Rivâyete göre, Yakub Efendi'nin ricası üzerine gerçekleşen bu duâ sırasında Merkez Efendi tebessümle "Senin bu oğlunun geleceği iyidir. Hatta senin seccadene otursa gerektir. Hacca gitmek de ona nasip olacaktır." demiştir.[6]

Yusuf Sinâneddin, İstanbul'da zahirî ilimleri tahsil etmiş, Fatih Semaniyye Medresesinde Şah Efendi'den mülâzim olmuş[7], belirli bir ilmi seviyeye yükseldikten sonra Ebu's-Suûd Efendi'den (1490-1574) ders almıştır.[8] Medrese ilmini tamamladıktan sonra bazı medreselerde müderrislik yapmış, 40 akçelik bir maaşla medrese müderrisliğinden ayrıldığı sırada Kocamustafapaşa hangâhında şeyh olan babası Şeyh

---

[1] Nev'izâde Atâî, *Hadâiku'l-Hakâik fi Tekmileti'ş-Şakâik,* (haz. Abdülkâdir Özcan), İstanbul: Çağrı, 1989, s. 359; Mahmud Cemalettin Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, (haz. Mehmet Serhan Tayşî), İstanbul: İFAV, 1993, s. 483; Bursalı M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri,(*haz. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen), İstanbul: Meral, s. 228.

[2] Şah Sultan'ın eşi Lütfi Paşa'nın 1539 yılında sadrazam olarak İstanbul'a tayin edilmesinin akabinde kızı Davutpaşa'da zaviye yaptırmış ve Yakup Efendi burada şeyh olmuştur. Buraya geldiklerinde 4 yaşında olduğunu belirten Yusuf Efendi'nin sözlerine bakılarak böyle bir tarih aralığı ortaya çıkmıştır.

[3] Burası 1528 yılında cami olarak inşa edilmiş daha sonra Şah Sultan tarafından hücreler ilave edilerek tekke haline getirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fatih Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, İstanbul: İFAV, 2012, s. 295.

[4] Yusuf Sinâneddin, *Tezkire-i Halvetiyye,* Süleymaniye Kütüphanesi Hasib Efendi, No:1371, 35b.

[5] Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ,* (haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), İstanbul: Kitabevi, c. 3, s. 283, 409.

[6] Hulvî, s. 484.

[7] Hulvî, s. 483; Atâî, s. 359.

[8] Atâî, s. 206.

Yakub Efendi'ye intisap etmiştir.[9] Babasına intisab edişi şöyle anlatılmaktadır: "Yusuf Sinâneddin danişmentliği (asistanlığı) sırasında, diğer arkadaşları gibi dünyâ ve işaret âlemine meyledip, hevâ ve hevesine kapılıp günlerini geçirmekteydi. Pederleri ne zamân kendisine ruhânî âlemin zevkini anlatıp kendisini oraya çekmek istese, oğluna tesiri olmazdı. "الأُمُورُ مُرْتَهِنٌ بِأَوْقَاتِهَا/*işler vakti rehni altındadır*" fehvasınca bir gün Şeyh Yakub Efendi vaaz etmekteyken cemaate hitaben " Ey İhvan-ı safâ, ben sizlere duâ ve teveccüh etmekte iken sizlerin de âmin demenizi istiyorum. Öyle ki, bizim duâmız sizin âminlerinizle Hak katında kabul olur da bu hüzünlü kalblerin meyvesi olarak oğlumuz Sinan'a rahmet ve hidayet nasip olup kendisi âbidler ve zâhidler zümresine dâhil olur" diye duâ etti, bizler de âmin dedik. Şeyhin duâsı bereketi ve cemaatin âminleriyle Hak Teâlâ'nın hidayeti nasip oldu. Daha duâ bitip de eller yüze sürülmeden Sinan Çelebi şeyhin meclisine gelerek babasına inabet getirdi. Bundan böyle tarîkat üzere yaşadı."[10] Bu hadise neticesinde Yusuf Sinâneddin medrese eğitiminden sonra tasavvufa yönelmesiyle devrinin tasavvuf ve ilmiye birleşiminin önde gelen isimlerinden birisi olmuştur.[11]

Şeyh Yakub Efendi, onu halvete sokup, uzun mücâhede ve birçok riyazetten sonra kendisine hilafet ve icazet verdi.[12] Zâhirî ilimleri tahsil ettikten sonra tasavvufta seyr-ü sülûkunu de tamamlayan Yusuf Sinâneddin, Kanunî'nin veziri Semiz Ali Paşa'nın (ö. 973/1565) kethüdâsı Ferruh Efendi'nin Balat'ta Mimar Sinan'a yaptırdığı zaviyeye 972/1565 yılında şeyh olarak tayin edildi.[13] Ayrıca Atâî, Yusuf Sinâneddin'in ilk şeyhlik görevinin Yanya'da başladığını söylemişse de bunun doğru olmadığı belirtilmiştir.[14]

Babası Yakub Efendi'nin 979/1571 yılı Zilkade ayında vefatı üzerine Kocamustafapaşa Sünbülî Hangâhına naklen şeyh olarak tayin edildi.[15] Burada 6 yıl şeyhlik görevi yaptı.[16]

---

[9] Atâî, *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmileti'ş-Şakâik*, s. 359.

[10] Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, s. 483-484.

[11] Eyüp Tanrıverdi, "XVI. Yüzyıl Osmanlı Bilginlerinden Halvetî-Sünbülî Şeyhi Merkezzâde Ahmed Efendi", *Tasavvuf Dergisi*, Sayı: 28, 2011, s. 44.

[12] Hulvî, s. 484; Atâî, s. 359.

[13] Hulvî, s. 484; Atâî, s. 359; Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, s. 409.

[14] Nazif Velikahyaoğlu, *Sümbüliyye Tarîkatı ve Kocamustafapaşa Külliyesi*, İstanbul: Çağrı, 2000, s. 197.

[15] Atâî, , s. 206-359.

[16] Hulvî, s. 484; Vassaf, s. 409.

Yusuf Sinâneddin Efendi, sahip olduğu zâhir ve bâtın ilmin yanında hafız olup musıkîye âşina ve güzel bir sese sahipti.[17] Ayrıca müfessirliği ve etkili vaazlarıyla da meşhurdu.[18] Seyyid Muslihuddin Efendi'nin vefatının 40. gününde Merkez Efendi külliyesinde bir merasim düzenlenmişti. Şeyh Sinâneddin Efendi de bu merasime konuşmacı olarak katıldı. Aynı gün Sultan III. Murad da Merkez Efendi'nin türbesini ziyarete gelmişti. Yusuf Sinâneddin Efendi burada bir aşır okuduktan sonra okuduğu bu aşrın tefsirini yaptı. Mecliste bulunan III. Murad bundan çok etkilendi. Yusuf Sinâneddin'i kendisine İmâm-ı Sultânî edinmek istedi. Ancak sultanın birinci imâmını azl etmesi makul ve münasip görülmedi. Bunun üzerine şeyhinin isteği ile Yusuf Sinâneddin 985/1577 yılında Medîne'ye "Şeyhu'l-Harem"[19] olarak gönderildi.[20]

Yusuf Sinâneddin'den boşalan Kocamustafapaşa Hangâh'ı şeyhliğine ise Şeyh Hasan Efendi tayin edildi.[21]

Medine'de dört yıl[22] görev yaptı.[23] Burada bulunduğu zaman diliminde irşad vazifesini yerine getirdi. 989/1581'de vefat eden Yusuf Sinâneddin Efendi, Medîne'deki Kubbe-i Abbas Kapısı civarında Cennetü'l-Baki'de defnedilmiştir.[24] Kardeşi Abdülkerim Efendi fazilet ve kemalde yüksek bir mertebeye ulaştığını belirtmiştir.[25] "Şeyhü'l-evliyâ" terkibi ile vefat tarihi düşülmüştür.

Son olarak belirtilmesi gereken bir husus da Yusuf b. Yakub el-Halvetî'nin kayıtlarrda Sünbüliye tarikatının piri olan Sünbül Sinan ile karıştırılmış olmasıdır. Zira Yusuf b. Yakub'ın Sinâneddin ismi ile anılması onun Sünbül Sinan ile karıştırılmasına sebep olmuştur.

[17] Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, s. 484; Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, s. 409.
[18] Hür Mahmut Yücer, "Sünbüliyye", *DİA*, 38, 137.
[19] Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî'de ders veren tanınmış âlimlere, buralarda görev yapan hizmetlilerden sorumlu kişilere, ayrıca Mekke ve Medîne'nin yönetimini üstlenen kimselere verilen unvan. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Şeyhü'l-Harem", İstanbul 2010, *DİA*, 39, 90.
[20] Hulvî, s. 485; Atâî, *Hadâiku'l-Hakâik fi Tekmileti'ş-Şakâik*, s. 359.
[21] Atâî, s. 359.
[22] Atâî, s. 359.
[23] Hulvî bu süreyi iki yıl olarak belirtmiştir. Bkz. Hulvî, s. 485.
[24] Atâî, s. 359; Hulvî, s. 359; Vassaf, s. 409; M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, s. 200.
[25] Atâî, s. 207.

II. ESERLERİ

a. Menâsik-i Hac

Eserin nüshaları:

Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshaları:

Eser, Ayasofya Bölümü 1469, Hacı Mahmud Efendi Bölümü 493-1055-1058-1086, Hamidiye Bölümü 569, Kasidecizâde Bölümü 231, Laleli Bölümü 1186-1187, Nuri Arlasez Bölümü 42, Serez Bölümü 1032, Yazma Bağışlar 3940-3702-3723/1-1049/2-1003/4, Süleymaniye Bölümü 386 ve Nafiz Paşa 307 numaralarda mevcuttur.

Beyazıd Devlet Kütüphanesindeki nüshaları:

Beyazıd Bölümü 7945, Veliyyüddin Efendi Bölümü 852 ve 853 numaralarda bulunmaktadır.

Bu eserin, ayrıca *Kayseri Raşid Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi*'nde Raşid Efendi Bölümü 420, *Atatürk Kitaplığı* Belediye Yazmaları Bölümü 1072-986/1 numaralarda da nüshaları mevcuttur.

Müellifin ismi nüshalarda Sinânüddin Yusuf b. Yakub ve Sinânüddin Yusuf b. Yakub el-Halvetî el-Mekkî olarak kaydedilmiştir.

Konusu:

Menâsik-i Hac adlı bu eser, hac ibâdetinin yapılışıyla ilgilidir. Müellif mukaddime bölümünde konuyla ilgili olarak yirmi yıldan fazla araştırma yaptığını, eseri yazarken muteber kitaplardan faydalandığını ve kitabı Müslümanların faydalanması için Türkçe yazdığını belirtmektedir.

Eser yirmi bab üzere tertip edilmiştir. Bab başlıkları şu şekildedir:

1. Hac ibâdeti üzerine farz olup da onu terk edenin ahvali ve bu ibâdeti yerine getirenin nelere kavuşacağı

2. Menâsik-i hac

3. Mikatlar

4. İhram giymek

5. Mahrem-i ihram olan eşya

6. İşlenilmesi helal olan şeyler

7. Avdetler

8. Baliğ olmak

9. Cinayet

10. Keffaret vermek

11. Kurban kesmek

12. Mekke'ye giriş yapmak

13. Tavaf ahvali

14. Say etmek

15. Mekke'den Arafat'a çıkmak

16. Arafat'tan Müzdelife'ye geçmek

17. Mina'da bayram günü

18. Hacdan sonra umre yapmak

19. Veda tavafının ahvali

20. Medîne-i Münevvere'de Kabr-i Şerîfi ziyaret etmek

b. Tadlîlü't-Teʿvîl

Eserin nüshaları:

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 3689/1 numarada mevcuttur. Ayrıca Atatürk Kitaplığı Muallim M. Cevdet Osmanlıca Kitaplığı bölümü 613/03 numarada mevcuttur.

Eserin iki matbu nüshası İSAM kütüphanesinde Osmanlıca Risâleler elektronik yayın 13893 ve genel 152054 numaralarda mevcuttur.

Bu nüshalarda müellifin ismi Yakubefendizâde Yusuf b. Yakub el-Halvetî ve Yakubefendizâde Şeyh Yusuf olarak kayda geçmiştir.

Konusu:

10 varaklık kısa bir eserdir. Eserde genel olarak şerîata bağlılık, tasavvuf-şerîat dengesi, batının zahirle uyumlu olması gibi husûslar ele alınmıştır.

Kuşeyrî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Mevlana gibi âlim ve mutasavvıfların sözlerinin nakledildiği risâlede batının yani bir anlamda tasavvufun şerîata uygun olmazsa zındıklığa götüreceği anlatılmıştır. Ayrıca ilmi ve edebi konularda yapılacak çalışmaların da aynı şekilde şerîata muğayir olmaması gerektiği vurgulanmıştır.

c. Risâletü't-Tahkîkiyye li (Metâlibi'l) Tâlibi'l-îkân

Eserin nüshaları:

Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi Bölümü 2073, Esad Efendi Bölümü 1659-1761-1434, Hacı Mahmud Efendi Bölümü 2835-2358-2716, Kasidecizade Bölümü 340, Laleli Bölümü 3731, M. Arif-M. Murad Bölümü 221 numaralarda bulunmaktadır. Hacı Mahmud Efendi Bölümündeki nüshalar Osmanlıca diğer nüshalar Arapçadır.

Ayrıca Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Kemankeş Bölümü 240, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi Bölümü 14112, Beyazıd Bölümü 3640 numaralarda mevcuttur. Bu nüshalar da Arapçadır.

Bu eserin nüshalarında müellif, Sinânüddin Yusuf b. Yakub ve Sinânüddin Yusuf b. Yakub el-Halvetî el-Mekkî olarak kaydedilmiştir.

Konusu:

Maneviyat yolunda olan veya olmak isteyenlere yol göstermek için kaleme alınmış bir eserdir. Bu yola girenlerin hakikate kavuşmasını ve bunun nasıl olacağını anlatan bir risâledir.

d. Tezkire-i Halvetiyye

Eserin nüshaları:

Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü 1774, Hacı Mahmud Efendi Bölümü 3145, Halet Efendi Bölümü 764, Hasib Efendi Bölümü 1371 numaralarda mevcuttur. Buradaki nüshaların hepsi Osmanlıca'dır.

Bu nüshalarda müellif, Sinânüddin Yusuf b. Yakub el-Halvetî el-Mekkî olarak kaydedilmiştir.

Konusu:

Yusuf Sinâneddin'in şeyhleri Cemal Halvetî, Sünbül Sinan, Merkez Efendi ve babası Yakub Efendi'yi anlattığı, bir kısmında da kendisinden bahsettiği eseridir. Bu dört şeyhin biyografilerinden oluştuğu için 39 varaklık kısa bir eserdir.

Eser dönemin Pâdişâhı III. Murad'a sunulmuştur. Eserde Yusuf Sinâneddin'in şeyhleriyle ilgili menkıbelerin yanısıra babası Yakub Efendi'nin inâbeti, Yanya'ya atanması ve dergâhın yeri gibi husûslarda gördüğü rüyalardan bahsedilmektedir.[26]

e. Tenbîhü'l-Gabî fî Ruʿyeti'n-Nebî

Tezimizin ana kısmını teşkil eden bu risâleyi ikinci ve üçüncü bölümde ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

[26] Hayatı ve eserleri ile ilgili bu iki kısımda yer yer istifade ettiğimiz bir kaynak da Süleyman Hilmi Emirikci'nin çalışmasıdır. Ancak biz bu çalışmayı birincil kaynak olarak değil edindiğimiz kaynakları teyid amaçlı kullandık. Ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman Hilmi Emirikci, *Tenbîhü'l-Gabî Fî Ruʿyeti'n-Nebî Adlı Eserde Söz Dizimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi SBE, 1997.

İKİNCİ BÖLÜM

TENBÎHÜ'L-GABÎ FÎ RUʿYETİ'N-NEBÎ

I. ESERİN İSMİ VE TE'LİF SEBEBİ

Yusuf b. Yakub el-Halvetî Osmanlı Türkçesi ile kaleme aldığı bu eseri Arapça olarak isimlendirmiştir. *"Peygamber'i görme husûsunda aklı kıt olanlara uyarı"* anlamına gelen *Tenbîhü'l-Gabî fî Ru'yeti'n-Nebî* isimli bu risâle, pek çok risâlede de olduğu gibi başlığında eserin muhtevâsı ve amacıyla ilgili ipucu vermektedir.

Yusuf Sinâneddin, Mekke'de Şeyhu'l-Harem olarak görev yaptığı sırada Seyyid Ahmed el-Hadramî isimli bir zâtın Hz. Peygamber'in beşâretini iletmesi ile daha önce yazmaya niyet ettiği bu risâleyi kaleme almıştır.[27] Yusuf Sinâneddin bu risâleyi telif etmesinin nedenini eserinin başlangıcında şöyle ifade etmiştir:

"İşbu fakîr-i derdmend ve hakîr-i müstemend, kalîlü'l-bidâ'a ve haylu'd-dâ'a şeyhü'l-harami'l-Muhammedî hâdim-i fukarâ-i Ahmedî, Yûsuf bin Ya'kûb el-Halvetî (hafazahullâhu Teâlâ ani'l-âfeti ve'l-fitne). Şol vakit ki, şeref-i hizmet-i seyyid-i veled-i Âdem (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) ile müşerref ve muğtenim ve müste'id oldum. Diledim ki, bu ni'met-i uzmâya vâsıta ve bu devlet-i ukbâya râbıta olan devletlü ve saâdetlü padişâh-ı alempenâh (edâmallâhu izzehû ve ebkâhu ve ezelle alâ hilâfihî ve a'dâhu) hâdimü'l-haremeyn lâzimu'l-keremeyn, hâmi-i erbâb-ı sıdk ve sedâd, mâhi-i âsâr-ı temerrüd ve inâd, âfitâb-ı âlem-tâb-ı evc وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا [*Onu yüce bir makama yükselttik*][28] bedr-i alâ kadr-i burc-ı وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِى الدُّنْيَا [*Andolsun biz onu bu dünyyada seçkin kıldık*][29] (ellezi ihtassa zikrahû beyne's-selâtîni fî minberi seyyidi'l-murselin) es-Sultân İbnü's-sultân Sultân Murâd Hân[30] (rafe'allâhu bi'l-kadri'l-a'lâ ve besata fi'l-arzı adlehû ve ahkâmehû ve zâde şerefen keremen ve mehâbeten ve ta'zîmen ve necden ve birren ve rif'aten ve tekrîmen) hazretlerine bi-tarîki'l-hediyye, bir tuhfe-i nebeviyye irsâl, bu bahane ile âsitânesine arzuhâl-i pür-melâl idim. Bu niyyet üzere kelâm-ı kadîm-i Rabbânîden tefe'ül ve kavl-i kerîm-i sübhânî ile tevessül kasd edicek bu ayet-i

[27] Yusuf Sinâneddin, *Tenbîhu'l-Gabî fî Ru'yeti'n-Nebî,* 4a-4b.
[28] Meryem, 19/57.
[29] Bakara, 2/130.
[30] Buradaki Sultan, III. Murad'dır. Tez içerisinde ayrıntılı bilgi verilmiştir. Bkz. s. 13-22.

kerîme vârid oldu وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِىَ الصَّالِحُونَ[31] Bu nazm-ı şerîfin manâ-yı latîfini tedebbür ve fehvâ-yı münîfini tefekkür ederken tezekkür olundu ki, Hak subhânehû ve Teâlâ'nın bu kavl-i kesîru't-tavli pâdişâhımız Sultan Murâd Hazretlerinin zamân-ı velâdetleri târîhine işâret ve salâh ve diyânet ile saltanat-ı rub'-i meskûne vârislerine beşâret ola. Zîrâ اَلذِّكْرُ lafzı hesâb olunsa dokuz yüz elli birdir. Bu takdirce dokuz yüz elli birden sonra mütevellid olan pâdişâh sâlih olup arzullâha vâris olmak fehm olunup مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ lafzına mutâbık ve murâdullâha muvâfık olur inşâallâhu Teâlâ. Rûh-perver ve ravh-güsterleri pür-fütûh olmak mütevakki'dir."[32]

Kendi ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Yusuf Sinâneddin Şeyhu'l-Harem olarak görevlendirilmesine vesile olan Sultan III. Murad'a hediye olmak üzere bir risale kaleme almak istemiştir. Kuran-ı Kerim'den tefe'ül yapmış ve bunun sonucunda Sultan'ın salâhiyyetine işaret edecek bir netice hâsıl olmuştur.

Bunun yanı sıra Yusuf Sinâneddin'in bu risâleyi yazmak sûretiyle bir müşkilin giderilmesi veya farklı bir işin hallolması için Padişah'tan bir talepte bulunmuş olması muhtemeldir. Ancak incelemelerimiz dâhilinde böyle bir talebin olup olmadığına dair bir bilgiye rastlayamadık. Velhasıl eserin aynı zamanda bir talepten ötürü telif edilmiş olması, sultanların âlim ve sûfîler ile ilişkisi noktasında gayet normal bir durum olduğu tarihî sürece bakıldığında anlaşılmaktadır.

Yusuf Sinâneddin risâlenin sonunda Arapça olarak şu ifadeye yer vermiştir:

" تَمَّتْ الرِّسَالَةُ لَيْلَةَ الْجُمْعَةِ وَقْتَ الإِفْطَارِ لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ مُبَارِكِ الرَّمَضَانِ فِي الْمَدِينَةِ الْمُنَوَّرَةِ عِنْدَ رِجْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ شَهْرِ سَنَةِ سَبْعَ وَثَمَانِينَ وَتِسْعَمِائَةِ مِنْ هِجْرَةِ النُّبُوَّةِ "[33]

Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere bu risale Ramazan ayının bir Cuma gecesi iftar vaktinde Medîne-i Münevvere'de Hz. Peygamber'in ayak uçlarında Hicrî 987 yılında tamamlanmıştır.

[31] Enbiya, 21/105. [Andolsun, Zikir'den (Tevra'tan) sonra Zebur'da da, "Yeryüzüne muhakkak ki benim iyi kullarım varis olacaktır" diye yazmıştık]

[32] Yusuf Sinâneddin, *Tenbîhu'l-Gabî fî Ru'yeti'n-Nebî*, 3a-3b.

[33] Yusuf Sinâneddin, 40b.

II. ESERİN KONUSU VE YAZILIŞ YÖNTEMİ

Konusu

Yusuf Sinâneddin eserin başında yazacağı risâlenin konusunu belirleme sürecini şöyle ifade etmiştir:

"Bu fâl-i ferah meâlden sonra Ravza-i Mükereme-i Münevvere-i Nebeviyye (şerrefallâhu Teâlâ bi-şerâifi't-teslîm ve't-tahiyye) de istihâre edip vârid-i gaybî ile müşâvere eyledim ki, acabâ ne makûle tuhfe olsa, ol sultânın hazîne-i âmiresinde ile'l-ân mevcûd olmaya. Tâ kim ol hediyeye fi'l-cümle enzâr-ı aliyyeleri vâki' olmaya lâyık ola. Bu hayrette iken işâret-i gaybiyye vâki' oldu ki, müşâhede-i cemâl-i bî-misâl nübüvvet-penâha (zâdallâhu şerefen) müteallik bir Türkî risâle tertîb edip mazmûn-ı şeref-makrûnun suver-i ibârât-ı tekellüfâttan tehzîb ve hüsn-i edâ ve belâgât ile etrâf-ı havâşisin tezhîb eyleyem."[34]

Akabinde Yusuf Sinâneddin risâleyi yazmaya başlamasına vesile olan olayı ise şu şekilde anlatmaktadır:

"Esdaku'l-kütüb ba'de kitabillâhi Teâlâ İmâm Buhârî (aleyhi rahmetü'l-Bârî) ihtiyâr ettiği ehâdîs-i sahîhelerden, ya'ni ruʾyete müte'allik ehâdîs-i şerîfeler tetebbuuna şürû' ettiğimde, sulehâ-yı eşrâf-ı Yemen ve fukarâ-ı sâdât-ı Aden'den, Seyyid Ahmed el-Hadramî ki beyne'l-enâm kerâmetiyle meşhûr ve velâyeti ile mezkûr ve makbûl-i hâs ve âm bir seyyid-i âlî-makam idi. Bu hakîr-i nâ-kâma ile'l-ân gelip teşrîf etmemiş iken, ittifâk-ı Ramazân-ı şerîfin onuncu günü ba'de'l-işrâk bî-takrîb bir şekl-i garîb ve acîb ile gelip "Yâ şeyhe'l-harâm, yâ Yûsuf bin Yakub sana beşâret ola ki, bu gece sülüs-ü ahîrde ceddimiz Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)i gördüm. Sana selâm edip sipâriş ettiler ki, ol tasmîm ettiğin niyyeti tetmîm eyleyesin. İnşâallâhu Teâlâ nef'-i azîm ve bereket-i amîm olacaktır." dedi. Bu hakîr-i pür-taksîr dahi kalkıp secde-i şükür edip."[35]

[34] Yusuf Sinâneddin, *Tenbîhu'l-Gabî fî Ruʾyeti'n-Nebî*, 3b-4a.
[35] Yusuf Sinâneddin, 4a-4b.

Yöntemi

Şeyh Yusuf Sinâneddin eserin ana konusunu oluşturan Peygamber'i rüyada görme ile ilgili Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd'un Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği ve farklı lafızlarla hadîs kaynaklarında geçen "*Beni uykuda gören yakazada görür, zîrâ şeytan benim sûretime giremez*"[36] hadîsini temel almıştır.[37]

Bu hadîs temelinde rüya konusunun işlendiği eserde, müellif kendi ifadesiyle "nakl-i sarîh ve akl-ı sahîhe uygun deliller, mücâhede ve müşâhede ehline muvâfık olmak kaydıyla" onların sözleri ve yaşadıkları hallerle ilgili bazı kaynaklardan da istifade etmiştir.[38]

Yusuf Sinâneddin, temel aldığı bu hadîsi izâh ve müşkîl olan tarafını da açıkça ortaya koyma yolunu benimsemiştir.[39] Bunu yaparken de "ifadelerin zorluklardan temizlenmiş güzel ifadeler ve belâgatlı sözler olmasını" tercih etmiştir.[40]

Risâle'de konunun nasıl işlendiği husûsuna gelince, bir mukaddime, üç bâb ve bir hâtimeden oluşan eserde mukaddime bölümünde hadîsin manası ve hadîsle ilgili zikredilen çeşitli konular ele alınmıştır. Birinci bâbda Hz. Peygamber'in nasıl görüleceği, görülenin onun cismi mi yoksa ruhu mu olduğu, baş gözüyle mi kalp gözüyle mi görüleceği gibi hususlara değinilmiştir. İkinci bâbda ise Hz. Peygamber'i görmeyle ilgili menkıbelere yer verilmiş, üçüncü bâbda da melekleri görmek ve özellikle ashâb-ı kirâm zamanında bununla ilgili hikâyeler beyân edilmiştir. Eserin sonundaki hâtime kısmında ise Hz. Peygamber'i görmeye vesile olan havas ve duaları, namaz ve oruçları ve onu görmenin dünya ve ahiretteki faydaları anlatılmaktadır.[41]

[36] Buhârî, "İlim", 38, "Edep", 109, "Tabir", 10; Müslim, "Rüya" 10-13; ; Ebû Dâvûd, "Edeb", 88; Tirmizî, "Rüya", 4; İbn Mâce, "Tabiru'r-Rüya", 2; Dârimî, "Rüya", 4.

[37] Yusuf Sinâneddin, *Tenbîhu'l-Gabî fî Ru'yeti'n-Nebî*, 4b.

[38] Yusuf Sinâneddin, 4b.

[39] Yusuf Sinâneddin, 4b-5a

[40] Yusuf Sinâneddin, 4a.

[41] Yusuf Sinâneddin, 5a-5b.

III. ESERİN NÜSHALARI VE ÖZELLİKLERİ

a. Eserin Nüshaları

Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nüshaları:

Eserin Beyazıt Devlet Kütüphanesinde 2 nüshası bulunmaktadır. Veliyyüddin Efendi bölümünde 003184 ve 003224 numaralı umarralarıyla kayıtlı olan bu nüshalarda müellif, Yusuf Sinan Efendi Sünbülî olarak kaydedilmiştir.

Süleymaniye Kütüphanesi Nüshaları:

Eserin en fazla nüshası Süleymaniye Kütüphanesinde yer almaktadır. Burada eser, Carullah bölümü 2062/04, Fatih Bölümü 5427/031, H. Hüsnü Paşa bölümü 715/006, Hacı Mahmud Efendi Bölümü 2035-2098-2133-2111, Halet Efendi bölümü 817/010 numaralarda yer almaktadır.

Müellif Süleymaniyedeki tüm nüshalarda Yusuf b. Yakub el-Halvetî el-Mekkî olarak yazılmış olsa da baş tarafında künye olarak Sünbül Sinan yer almaktadır. Ancak Sünbüliye tarîkatı şeyhleriyle ilgili bilgiler doğrultusunda Sünbül Sinan'ın Sünbüliye'nin kurucusu Yusuf Sinan olduğu bilinmektedir. Bu sebeple Yusuf Sinan ve müellifimiz Yusuf Sinâneddin'in isimleri ekseriyetle karıştırılmıştır.

Atatürk Kitaplığı Nüshaları:

Bu kütüphanede de eserin önemli sayıda nüshası mevcuttur. Belediye Yazmaları 459/10, Belediye Osmanlıca Kitaplar Koleksiyonu 5394, Muallim M. Cevdet Osmanlıca Kitaplar 613/01, Osman Ergin Yazmaları 539/02-868/01 ve 1744/04 numaraları olmak üzere 6 adet nüsha kaydı bulunmaktadır. Bu kütüphanedeki nüshaların kayıtlarında müellif, Sinaneddin Yusuf b. Yakub, Yakubefendizâde Yusuf b. Yakub el-halvetî, Yusuf Çelebi b. Yakub olarak kayıtlanmıştır.

Millet Kütüphanesi Nüshaları:

Eserin bu kütüphanenin A.E. Şeriyye Bölümü AEsry 1254, 1330/5 ve 1358 numaralarda 3 adet nüsha kaydı bulunmaktadır. Müellif bu nüshalarda Yusuf b. Yakub el-Halvetî olarak kaydedilmiştir.

b. Çalışmada Kullanılan Nüsha ve Özellikleri

Çalışmamızda kullandığımız nüsha Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü 2111 numarada bulunan el yazması nüshadır. Bu nüsha 17 satırlık 42 varaktan oluşmaktadır. Kahverengi cild içerisinde yer alan el yazması nüsha nesih hattıyla yazılmıştır.

Nüshanın ilk varağında eserin adı yer almakta ve müellifin mührü bulunmaktadır. Ayrıca kütüphane tarafından bulunduğu yer ve kayıt numarası yazılmış olup ayrıca bununla ilgili damga ve mühür de yer almaktadır.

Risâlede yer alan konu ikinci varakta başlamaktadır. Eserin adı tezhibli bir bölüm içerisinde yazılmıştır. Risâledeki tüm sayfalarda kenarlıklara yer verilmiş böylece gayet düzgün ve anlaşılır bir hat üslubu ortaya çıkmıştır. Muhtevada yer alan ana ve ara başlıklar, ayet, hadîs, mısra ve beyitler kahverengi bir hat ile belirtilmiştir. Ayrıca genel itibarı ile konu ve cümle sonlarını belirtmek üzere işaretler konulmuştur.

Her varağın sağ tarafta bulunan sayfalarının sol alt kısmına bir sonraki sayfanını ilk kelimesi yazılmıştır. Nüshada herhangi bir şerh, haşiye ve der kenar bulunmamaktadır.

Risâlenin 40b numaralı varağının dördüncü satırından başlamak üzere sonuna kadarki bölüm Arapça olarak yazılmıştır. Bu kısımda eserin tamamlanmasıyla ilgili bilgi verilmiş ve Hz. Peygamber'in birkaç hadisine yer verilmiştir. Akabindeki son üç sayfada da Hz. Peygamber'e salavât ve dua ile risâle sonlandırılmıştır.

Genel durumu itibari ile nüshanın temiz ve inceleme yapılmaya elverişli el yazması bir nüsha olması teze konu olabilmesi açısından yeterli görüldüğü için bu nüsha tercih edilmiştir.

c. Eserin Diğer Nüshaları

Süleymaniye Kütüphanesi Nüshaları

Bu kütüphanede tespit edebildiğimiz kadarıyla 8 nüsha bulunmaktadır.

Carullah bölümü 2062/04 numarada bulunan nüsha nesih hattıyla 19 satır olarak yazılmıştır. 38 varaklık mücelled içerisinde 21-38 numaralı varaklar arasında yer almaktadır. Okunaklı bir hat ile yazılan bu nüsha çalışmamızda istifade ettiğimiz nüsha ile müşterektir. Nüshanın içerisinde şerh, haşiye veya derkenar bulunmamaktadır. Ayrıca bu nüsha ile ilgili fera kaydı bulunmamaktadır.

Fatih Bölümü 5427/031 numarada bulunan nüsha talik hattıyla yazılmış olup 23 satırdan oluşmaktadır. 278 varak içerisinde 142-149 numaralı varaklar arasında yer alan nüshada konu sayfa kenarlarına da devam edilerek yazılmıştır. Ana başlıklar ve ara başlık niteliğindeki yerler kızmızı hat ile belirtilmiştir. Teziminde kullandığımız nüsha ile bazı kelime farkları dışında ortaktır. Nüsha ile ilgil fera kaydı bulunnmamaktadır.

H. Hüsnü Paşa bölümü 715/006 numarada yer alan nüsha nesih hattıyla 21 satır olarak yazılmıştır. 230 varaklık mücelled içerisinde 182 ila 198 numaralar arasında yer almaktadır. Ana başlık, ara başlık ve bazı şahıs isimlerinin kırmızı hat ile belirtildiği nüshanın yalnızca son varağında derkenar bulunmaktadır. Bu nüsha çalışmamızda yer alan nüsha ile müşterektir. Son kısımda yer alan kayda göre nüsha hicrî 1308 yılı Safer ayında tamamlanmıştır. Müstensih ile ilgili bir kayıt bulunmamaktadır.

Halet Efendi bölümü 817/010 numarada yer alan nüsha 425 varak mücelled içerisinde 130-153 numaralı varaklar arasında yer almaktadır. 21 satır olarak nesih hattıyla yazılmıştır. Nüshada ana ve ara başlıklar ikırmızı hat ile berlitilmiştir. Nüshada haşiye, şerh veya derkenar bulunmamaktadır. Tezimizde kullandığımız nüsha ile müşterek olan bu nüsha ile ilgili fera kaydı bulunmamaktadır.

Hacı Mahmud Efendi Bölümü 2035 numarada bulunan nüsha matbu olup rika hattı ile 23 satır olarak istinsah edilmiştir. 25 varak/50 sayfalık matbu bu nüshada herhangi bir derkenar ve benzeri şey yer almamaktadır. 28. Sayfa itibarı ile Hz.

Peygamber'in şemâil ve hilyesinin anlatıldığı nüshanın çalışmamızda yer alan nüsha ile tek farkı budur. Bu durumun haricinde nüsha kendi nüshamız ile müşterektir. Nüshadaki kayda göre Matbaa-yı Âmire'de tab olunan nüsha Muhammed Saîd tarafından 1264 hicrî yılı Muharrem ayının sonunda tamamlanmıştır.

Hacı Mahmud Efendi Bölümü 2098 numarada bulunan nüsha 14 varak olup 25 satırlık nesih hat ile kaleme alınmıştır. Ana başlık ve ara başlıkların kırmızı hat ile gösterildiği nüshada haşiye, şerh veya derkenar bulunmamaktadır. Nüsha ile ilgili fera kaydı bulunmamaktadır. Bu nüsha kendi nüshamız ile müşterektir.

Hacı Mahmud Efendi Bölümü 2133 numarada yer alan nüsha talik hattı ile 17 satırlık 22 varaktan oluşmaktadır. Nüshanın başlıkları kırmızı hat ile berlirtilmiştir. Muhteva ve lafzı itibarı ile kendi nüshamız ile müşterektir. Nüshada birkaç yerde derkenar bulunmaktadır. Nüshada yer alan kayda göre nüshayı hicrî 987'de Muhammed İbn'ü'ş-Şeyh Mahmud yazmıştır.

Hacı Mahmud Efendi 2111 numaralı nüsha, tezimizde istifade ettiğimizi nüshadır. Bu nüsha ile ilglil ayrıntılı bilgiye bir önceki konuda yer verilmiştir.

Atatürk Kitaplığı Nüshaları

Bu eserle ilgili daha önce belirtildiği üzere Atatürk Kitaplığı'nda altı adet nüsha kaydı bulunmaktadır.

Belediye Osmanlıca Kitaplar Koleksiyonu 5394 numarada bulunan nüsha, rika hattıyla 23 satır olarak yazılmıştır. Toplamı 25 varak/50 sayfa olan bu nüshada ilk 29 sayfa çalışmamızda yer alan kısım ile müşterektir. Nüshanın bu kısmında çalışmamızda yer alan nüshayla bazı harfler dışında bir farklılık bulunmamakta ve herhangi bir haşiye ve açıklamaya da yer verilmemektedir. Nüshanın geri kalan kısmında ise Hz. Peygamber'in hilye ve şemâili yer almaktadır. İncelememize dayanarak nüshadaki hilye ve şemâil kısmının müstensih tarafından eklenmiş olabileceği kanaatine varmış bulunmaktayız. Zira eserin giriş kısmında risâlenin muhtevasından bahsedilirken böyle bir bölüm zikredilmemiştir.

Muallim M. Cevdet Osmanlıca Kitaplar 613/01 numarada bulunan nüsha nesih hattıyla kaleme alınmış 25 satırlık 27 varak/54 sayfadan oluşmaktadır. İncelememiz dâhilindeki kısım, nüshada ilk 26 sayfada yer almaktadır. Ancak bu nüshada

incelediğimiz kısım tam değildir. Bu sayfada düşülen kayıtta da belirtildiği üzere 26-31 sayfaları arasında sayfa hatası mevcuttur. Nüsha üzerinde şerh, haşiye derkenar gibi bir not yer almamaktadır. Nüshadaki 26. sayfadan sonraki kısım ise Hz. Peygamber'in hilye ve şemâiliyle alakalıdır. Genel itibarı ile bu nüsha çalışmamızda yer alan nüshayla bazı kelime farklılıkları dışında aynıdır. Nüshada müstensih ile ilgili kayıt bulunmamaktadır.

Belediye Yazmaları 459/10 numarada yer alan nüsha, 186 varaklık mücelled içerisinde 110-126 varak numaraları arasındadır. 21 satırlı 27 varaktan oluşan bu nüsha talik hattıyla yazılmıştır. Konu başlıkları ve ara başlıkların kırmızı hat ile yazıldığı nüshada birkaç yerde derkenar bulunmaktadır. 119-121 ve 125-126 numaralı varaklarda konu içerisinde yer alan rivayetlerle ilgili derkenar bulunmaktadır. Bu nüsha çalışmamızda yer alan nüsha ile bazı harf farklılıklarının haricinde müşterektir. Nüsha ile ilgili fera kaydı bulunmamaktadır.

Osman Ergin Yazmaları 539/02 numarada yer alan nüsha 35 varaklık mücelled içerisinde 23 ila 35 numaralı varaklar arasındadır. Talik hattıyla yazılan bu nüsha 27 satırdan müteşekkildir. Nüshada birkaç yerde muhtevasındaki konuya işaret eden başlık mahiyetinde derkenar bulunmaktadır. Yalnızca ana başlığın kırmızı hat ile yazıldığı nüsha çalışmamızda yer alan nüsha ile müşterektir. Bu nüsha hicri 1129 yılı Şaban ayının ortalarında Cuma gecesi tamamlanmıştır. Müstensihi Hüseyin b. Ahmed el-Mülakkib'dir.

Osman Ergin Yazmaları 868/01 numaralı nüsha, 70 varaklık mücelledin ilk 26 varağında yer almaktadır. Nesih hattıyla yazılan nüsha 19 satır olarak kaleme alınmıştır. Nüsha içerisinde ana başlık, ara başlık paragraf başı, şahıs ve kitap isimleri, ayet, hadîs vb. kısımlar kırmızı renk ile yazılmıştır. Risâlenin sonunda belirtildiğine göre Eyüp Kasımpaşa Camiinde görevli müezzin Muhammed b. Abdullah tarafından hicrî 1021 yılı Zilhicce ayının 13'ünde tamamlanmıştır. Nüsha çalışmamızda yer alan nüshayla bazı lafız farkları dışında müşterektir.

Osman Ergin Yazmaları 1744/04 numarada bulunan nüsha 85 varaklık mücelled içerisinde 72-79 varakları arasındadır. 31 satır olarak talik hattıyla yazılmıştır. Yalnızca ana başlığı kırmızı renk hat ile yazılan bu nüshada herhangi bir haşiye veya derkenar

bulunmamaktadır. Genel itibarı ile çalışmamızdaki nüshayla müşterek olan bu nüshayla ilgili fera kaydı bulunmamaktadır.

Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nüshaları

Bu kütüphanede risâlenin 2 adet nüsha kaydının mevcut olduğuna eserin nüshaları belirtirtilirken değinilmiştir. Ancak buradaki nüshalara kütüphane ile ilgili yapılan düzenleme çalışmalarından dolayı ulaşamadığımızdan daha önce verdiğimiz bölüm adı ve kayıt numarasından farklı bir bilgi verilememektedir.

Millet Kütüphanesi Nüshaları

Bu kütüphanede daha önce belirtildiği üzere 3 adet nüsha kaydı mevcuttur.

A.E. Şeriyye Bölümü AEsry 1254 numarada bulunan nüsha 50 sayfadan oluşmaktadır. Nesih hattıyla yazılan bu nüsha matbudur.

A.E. Şeriyye Bölümü AEsry 1330/5 numarada yer alan nüsha bir mücelled içerisinde 66b-81b numaralı varaklar arasında yer almaktadır. 19 satır olarak yazılan nüsha 13 varaktan oluşmaktadır. Bu nüsha el yazması nesih hattıyla yazılmıştır.

A.E. Şeriyye Bölümü AEsry 1358 numaradaki nüsha 13 satırlık 37 varaktan oluşmaktadır. Nesih hattıyla yazılan bu nüsha el yazmasıdır.

IV. ESERİN YAZILDIĞI DÖNEM

a. III. Murad Dönemine Genel Bakış

Osmanlı'nın en geniş sınırlarına ulaştığı ve büyük bir güce sahip olduğu Kanûnî devrinden sonra oğlu II. Selim de bu ihtişamı devam ettirmiştir. Osmanlı Devletinin zirvesinde olduğu 16. yüzyıldaki yükseliş döneminin padişahlarından biri olan III. Murad'ın saltanat dönemi yükseliş dönemi olarak kabul edilse de modern tarihçiler

tarafından Osmanlı'nın artık gerileme devresine girmeye başladığı bir dönem olarak ifade edilmiştir.

İdârî ve siyasî açıdan büyük sıkıntıların olmadığı, belki de Osmanlı tarihinin en rahat dönemi olan bu asırda III. Murad ile birlikte farklı gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. 1574-1595 yılları arasında saltanatta olan III. Murad, dedesi Kanûnî ve babası II. Selim zamanlarında sürecin lehine gelişimi ile henüz genç yaşta saltanatın tek varisi olarak rahat bir dönem geçirmiştir.

Şehzadeliğinde Anadolu'da farklı görevler üstlenmiş olan III. Murad, asrın genel durumuna paralel olarak ağır şartlarla karşılaşmamıştır. Padişahlığı devrinde askerî ve siyasî açıdan önemli gelişmeler olmuştur. Bu dönemde Lehistan'ın Osmanlı'ya tâbiiyyeti yeni anlaşmalarla pekiştirilmiş, Fas İspanya himayesinden çıkarak Osmanlı himayesine dâhil olmuştur. Bu siyasî gelişmelerin yanısıra İran'a yapılan sefer ve padişahlık döneminin sonunda Avusturya ile yapılan savaş da dönemin önemli gelişmelerindendir. Bu savaşların devleti maddî ve manevî olarak yıprattığı anlaşılmaktadır.[42] Savaşların uzaması ile askerî düzen bozulmuştur. Buna ek olarak kadınların sarayda etkinliği, sarayda ictimâî hayat noktasında sıkıntılar oluşturmuş neticesinde maddî anlamda problemler yaşanmış hatta yeniçeriler saraya muhalif bir tutum içine girmişlerdi.

Bu dönemde yaşanan idarî karışıklığın önemli sebeblerinden biri vezîriazam olan Sokollu Mehmet Paşa'nın bu görevden alınmaya çalışılması ve bu konuda III. Murad'ın etki altında kalmış olmasıdır. Zira Sokollu, devletin siyasî ve askerî idaresi noktasında güçlü bir kimseydi. Ancak kendisine karşı olan paşaların, padişahı etkilemeleri, onu yavaş yavaş pasifleştirmiş ve bunun neticesi olarak yönetimden uzak kalmaya başlamıştır. Nihayetinde bir suikast sonucu vefat etmiştir. Bu durum sarayda karışıklığa ve devletin siyasî ve askerî gücünde zayıflamaya da yol açmıştır.[43]

Her ne kadar eleştiri alsa da III. Murad ilmî ve edebî açıdan iyi şekilde yetişmiş, ilim ve irfan noktasında önemli değerlere sahip bir padişahtır. Fakat naîf bir kişiliğe sahip olan III. Murad'ın bu karakteri, sarayda cereyan eden olayları idare edebilme husûsunda onu başkalarının tesiri altında kalmaya itmiştir. Kendisi, hayır diyebilen bir

[42] Ziya Nur Aksun, *Osmanlı Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994, c. 1, s. 369-422.
[43] Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Çev. Mehmet Ata, Üçdal Neşriyat, İstanbul, c. 7, s. 90-91.

yapıya sahip değildi. Bunun neticesinde saray hanımlarının ve paşaların etkisi bir hayli hissedilmiştir.[44]

Genel olarak idârî ve askerî açıdan gerileme dönemi addedilen bu dönemle ilgili tarihçiler, özellikle III. Murad'ın haremi üzerine eleştirilerde bulunmuşlar ve bunun başka konuları da etkilediğini söylemişlerdir. Ancak bu dönemle ilgili İnalcık'ın şu tesbiti önemlidir "*XVI. yüzyıl Osmanlı yazarları ile modern tarihçilerin İmparatorlukta temel değişiklikleri aynı nedenlere dayandırması beklenemez.*"[45]

b. III. Murad'ın Hayatı[46]

Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu II. Selim ile Venedik asıllı Nurbânu Sultan'ın oğlu olan III. Murad, 5 Cemâziyelevvel 953/4 Temmuz 1546'da, babasının Saruhan Sancakbeyliği sırasında Manisa'da dünyaya geldi.

Küçük yaşta Aydın Sancakbeyliğine getirilen III. Murad, daha sonra Akşehir Sancakbeyi oldu. Babası Kütahya valisi olunca kendisi de Saruhan Sancakbeyliğine getirildi. Bu görevde iken Safiye Sultan ile evlendi ve Mehmed (III), Mahmud, Ayşe ve Fatma adlarında çocukları oldu. Buradaki idarî görevi sırasında tahtın tek vârisi olarak rahat bir dönem geçirdiği söylenebilir.

III. Murad, 8 Ramazan 982/22 Aralık 1574 yılında babası II. Selim'in vefatı üzerine tahta çıktı. Tahta çıkışıyla birlikte sarayda pek çok mesele ve ihtilafın ortaya çıktığı bu dönemde, Sokollu Mehmed Paşa'nın bir suikast neticesi ile ölümüne kadar idarî bir karmaşa hâkimdi. Sokollu'yu istemeyenler onun ölümünden sonra idarî yapıyı bir anlamda ele geçirmişler ve III. Murad'ı tesirleri altına almışlardır.

Sokollu'nun taraftar olmamasına rağmen III. Murad döneminde önce Safevî'ler daha sonra ise Avusturya ile yapılan ve uzun müddet devam eden savaşlar Osmanlı Devletini maddî olarak çok yıprattı.

---

[44] Bekir Kütükoğlu, "Murad (III)", *DİA*, 31, 176.

[45] Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu-Klasik Çağ (1300-1600),* YKY, İstanbul, 2003, s. 53.

[46] III. Murad'ın hayatı ile ilgili bilgi Bekir Kütükoğlu'nun DİA maddesinden alınmış olup bunun yanında farklı kaynaklardan da istifade edilmiştir. Bkz. Bekir Kütükoğlu, "Murad (III)", *DİA*, 31, 172-176.

Bunların yanında annesi Nurbânu Sultan, Safiye Sultan'nın oğlu üzerinde etkisini azaltmak için kendisine başka eşler bulma gayreti içine girmiştir. Bu sebeple haremde bulunanların sayısının arttığı bildirilmektedir. Hatta III. Murad'ın Safiye Sultan'ın hâricinde annesinin etkisiyle harem inde kırk kadar kadın olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.

İlerleyen zamanda annesinin ölümü ile birlikte Safiye Sultan ve nüfûzunun sarayın işlerinde etkili olması da III. Murad adına tarihî bir eleştiri noktası kabul edilebilir. Zira bu durum sağlam iradeden ziyâde saraydaki husûsî karışıklığın farklı açılardan devleti ve idareyi etkilemesine neden olmuştur.

21 yıllık saltanatının ardından III. Murad 6 Cemâziyelevvel 1003/17 Ocak 1595'te vefat etti. Vefatı ile ilgili farklı bilgiler bulunmaktadır. Mesâne zahmetine müptela olduğu[47], mide rahatsızlığı olduğu, sara hastası olduğu[48] söylenmektedir.

İdârî mücadeleler ve saray hanımlarının etkisi altında bir saltanat süren III. Murad tarihçiler tarafından eleştiriye tabi tutulmuş olmasının yanısıra kendisinin pek çok farklı yönünden de bahsedilmiştir.

İhtişamlı elbiseler giyen ve mücevherâtı seven III. Murad'ın aynı zamanda mûsıkî ve raksa da ilgi duyduğu belirtilmiştir. Dünya tarihine de merakı olan III. Murad bu husûsta bazı tercümeler de yaptırmıştır. Âlimlerle birlikte olmaktan zevk duyan III. Murad ilmin yanında irfân yoluna da büyük ilgi duymuş, Şeyh Şüca' isimli bir Halvetî şeyhine bağlanmıştır. Onun tasavvuf ile olan irtibatı ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Her ne kadar hayatı ve saltanatı ile ilgili özellikle modern tarihçiler tarafından olumsuz bir bakış açısı sergilense de onun müsbet yönlerini zikretmek ecdâda vefa gösterme ve saygı duyma noktasında zarûrîdir.

Vefatı ile ilgili döneminin meşhûr şeyhi Aziz Mahmut Hüdâyî duygularını şu mısralarla ifade etmiştir:

[47] Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, haz. Prof. Dr. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s. 420, 424.

[48] Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk,* Kitap Yayınevi, İstanbul 2004, s. 160.

Yalancı dünyaya aldanma ya hû

Bu dernek dağılır divan eğlenmez

İki kapılı bir viranedir bu

Bunda konan göçer mihman eğlenmez

…

Hüdâyî n'oldu bu kadar peygamber

Ebû Bekr u Ömer, Osman u Haydar

Hani Habîbullah Sıddîk-ı Ekber

Bunda gelen gider bir cân eğlenmez

III. Murad ve Tasavvuf

İdarî, siyasî ve özel hayatı ile ilgili gidişât ve eleştirileri bir kenara bırakmak gerekirse III. Murad diğer pek çok padişah gibi ilim ve fikir anlamında iyi yetişmiştir. Bilhassa dönemi itibarı ile Osmanlı'nın klasik formunda zirve kabul edilen 16. yüzyıl, onun kişilik ve birikimini de ortaya çıkarmıştır.

Tasavvuf ve Şiir

"Murâdî" ve bazen de "Murad" mahlasıyla edebî ve tasavvufî şiirler kaleme almıştır. III. Murad dedesi Kanûnî'den sonra en çok şiir yazan padişahtır. Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere üç ayrı dilde divanı vardır. Türkçe yazdığı şiirlerini toplamış olduğu ve 1567 gazelden oluşan bu divan *Fütûhât-ı Sıyâm/Ramazân* ismindedir.[49] Ayrıca günümüze ulaşmamış olsa da *Esrarnâme* isimli bir eseri olduğu da nakledilmektedir.[50]

Padişahın Arapça ve Farsça'yı şiirlerinde kullanması onun ne kadar donanımlı olduğunu göstermektedir. Onun bu denli vukûfiyet ile şiir yazması ilmî ve edebî hayatın

[49] Ahmet Şimşirgil, *Kayı V: Kudret ve Azamet Yılları*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 165.
[50] Şimşirgil, s. 163.

canlanmasına yardım etmişse de bu devirde yetişen çok sayıda şair ve edibin pek azı şöhret bulmuştur.[51]

Sultan Murad şiirlerinde irfan ve tasavvufu çok sık işlemiştir. Bu özellik diğer Osmanlı padişahlarında olduğu gibi onda da ortaya çıkmaktadır.[52] Divanında tasavvufî bir altyapı olan III. Murad şiirlerinde pek çok tasavvufî konuya değinmiştir. Bu konuları şöyle sıralayabiliriz:[53]

- Yaratılış,
- İlim-Hikmet,
- İhsan
- Dayanma-Sığınma
- Tevekkül
- Dua-Tövbe
- Zikir
- İslam-İman
- Hakk'a Yakınlık
- Tasavvuf, mürşit, vahdet, uzlet, marifet, hakikat.
- Tekke-medrese
- İslam ve İman'ın Şartları.

Bunların yanısıra Sultan Murad'ın şiirlerine bakıldığında genel itibari ile vahdet-i vücûd anlayışının hâkim olduğu da söylenebilir.[54]

Tasavvufî hayatı bizzat yaşayan Sultan tasavvufa o kadar vâkıftır ki *Fütûhât-ı Sıyâm* ve *Esrarnâme* isimli iki eser yazarak bu hayatı bize aktarmıştır.[55] Sultan Murad'ın derin bir tasavvuf düşüncesi ile kaleme aldığı anlaşılan bu şiirlerinden mübhem görülen bazı gazelleri, Sultanın arzusunu yerine getirmek veya atıyyeler almak

[51] Ahmet Kırkkılıç, *Sultan III. Murad*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988, s. 18.
[52] Kırkkılıç, s. 25.
[53] Ayrıntılı bilgi için Bkz. Kırkkılıç, s. 25-44.
[54] Ahmet Kırkkılıç, *Sultan III. Murad*, s. 44.
[55] Şimşirgil, *Kayı V: Kudret ve Azamet Yılları*, s. 163.

için şerhedilmiştir.[56] Şiirlerini şerh edenler arasında Bakî, Subhî, Hâşimî, Hoca Sadeddin gibi meşhur şairler bulunmaktadır.[57]

Kendinden önceki sultanlar gibi Sultan Murad da devrinin önde gelen mutasavvıfları ile irtibat halindeydi.[58] Tarîkat ve tasavvuf erbâbını sevdiği bilinen Sultan onlarla sohbet etmekten zevk alırdı. Mustafa Âlî'ye Nakşibendî Hâce Muhammed Parsa'nın *Faslu'l-Hitâb* isimli Farsça eserini tercüme ettiren, Hazînî'ye *Cevâhirü'l-ebrâr min emvâci'l-bihâr*'ını yazdıran Sultan Murad'ın tasavvufa olan ilgisi Mustafa Âlî, Peçevî, Nâimâ ve Atâî tarafından da kaydedilmiştir.[59] Hatta sûfîlere olan derin saygısından dolayı Şeyh Ahmed Buhârî gibi şeyhlerin mezarlarını tamir ettirip üzerlerine yüksek kubbeler yaptırmıştır.[60]

Bunun yanında Sultan III. Murad'ın tasavvuf ile ilişkisiyle ilgili farklı bilgiler de zikredilmektedir. Bazı kaynaklarda onun Halvetiyye'nin Ahmediyye kolunun şubesi olan Hasan Hüsameddin Uşşakî'nin Uşşâkiyye tarîkatına mensûb olduğu, bazı kaynaklarda ise Halvetî Şeyhi Şaban Efendi'ye bağlı olduğu söylenmektedir. Ayrıca III. Murad'ın dört mısralık hattı ile Kâdirî kavuğu şeklinde resimlemesi bulunan bir levhadan hareketle Kadirî olduğu da söylenmiştir.[61] Bunlara ek olarak onun Aziz Mahmûd Hüdâyî'ye karşı hürmet ve saygısı da Celvetiyye tarîkatının üzerindeki tesirine işaret etmektedir.[62]

Bu bilgilerin yanında III. Murad'ın tasavvufî hayatı ile ilgili en önemli isim Şüca' Dede'dir. Farklı bir başlık altında bahsedeceğimiz ve sultanın hayatında önemli bir yeri olan Şüca' Dede'den sonra Şaban Velî'nin halifelerinden Şeyh Aleaddin Efendi'nin halifesi Gelibolulu Mehmed Dağî Efendi'ye yakınlık duyduğu bildirilmektedir.[63]

---

[56] Kütükoğlu, "Murad (III)", s. 176.
[57] Kütükoğlu, s. 176.
[58] Ayrıntılı bilgi için bkz. İrfan Gündüz, *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, İstanbul 2013; Reşat Öngören, *Osmanlılar'da Tasavvuf: Anadolu'da Sûfîler, Devlet ve Ulemâ*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000.
[59] Özgen Felek, *Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014, s. 9.
[60] Atâî, *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmileti'ş-Şakâik*, c. 2, s. 362.
[61] Bu paragrafla ilgili bilgi için bkz. Şimşirgil, s. 163.
[62] Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarîkatler*, İFAV, 8. Baskı, İstanbul 2008, s. 305.
[63] Felek, *Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları,* s. 15.

Tüm bunlara bakıldığında Sultan Murad'ın tasavvufa olan alakası ve tasavvufî neşveye sahip olduğu aşikârdır. Ancak daha da aşikâr olan bir şey vardır ki o da Şüca' isimli bir şeyh ile gördüğü rüyalar üzerine kurduğu ilişkisidir. Onun şehzadeliğinden başlayarak kurduğu ve uzun müddet devam eden bu irtibata kısaca değinmek tezimizin mahiyeti açısından önemlidir.

III. Murad'ın Rüyaları ve Şeyh Şüca'

Tezimizin ana konusu olan Yusuf Sinâneddin'in risâlesindeki temel meselenin rüya ve rüyada Hz. Peygamber'i görmek olması hasebiyle III. Murad'ın rüyaları ile ilgili kısa bir bilgi vermek faydalı olacaktır.

Bir önceki konuda da bahsedildiği gibi III. Murad'ın hayatı boyunca tasavvufa olan ilgisi ve vukûfiyeti ortadadır. Bu durumu, onu günlük hayatındaki gelişmeleri bu altyapıyla yorumlamaya sevk etmiş olabilir. Osmanlı'nın kuruluşu hatta Selçuklu döneminden itibaren hükümdar ve padişahların her daim manevî bir desteği olduğu bilinmektedir. Şeyh Edebâlî, Hacı Bayram Velî, Akşemseddin, Aziz Mahmud Hüdâyî gibi büyük velî ve Allah dostları Hakk için daima devlet ve hükümdara yol göstermişlerdir. Bu minval üzere III. Murad'ın da Kastamonu'da bulunan Şeyh Şaban Velî'nin halifesi olan Şeyh Şüca'[64] ile olan ilişkisi dikkat çekicidir.

Rivayete göre III. Murad henüz Manisa'da sancakta vazifeli iken garip bir rüya görür. Tabir edilmek üzere başvurulan salih ve âlim kimseler rüyayı tam olarak tabir edemezler. Bunun üzerine Şüca Dede ismiyle bilinen bir dervişe bu rüya sorulur ve o da bu rüyayı şehzadenin yakın zamanda tahta çıkacağı şeklinde tabir eder. Kısa süre içinde şehzade Murad tahta geçince hakiki bir Hakk dostu olarak gördüğü bu zâta intisab eder.[65]

Farklı bir rivayette ise, Şüca' Dede sultanın musahibi Raziye Hatun'un bahçesinde bağban olarak çalışmaktayken Raziye Hatun kendisine tabir etmesi için bir rüya getirir. O da ismini bilmediği bu rüya sahibinin tahta çıkacağını ifade etmek suretiyle bu rüyayı tabir eder. Şehzade Murad tabirin gerçekleşmesi üzerine Şüca' Dede'yi överek "*Hatta bu mu'abbir bir salih u murtâz kimesnedür. İllerin bağını*

[64] Farklı bir kaynakta Halvetiyye şeyhlerinden Süleyman Efendi'nin müridi olduğu bildirilmektedir. Bkz. *Seyyid Seyfullah Külliyatı II*, Haz. Arzu Meral, Revak Yayınları, İstanbul 2014, s. 47.

[65] Özgen Felek, *Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, s.1.

belleyüp arak-ı cebiniyle geçinmek üzredür" demiştir.[66] Bu gelişmelerin akabinde Şeyh Şüca' hünkâr şeyhliği makamına kadar gelmiştir.[67]

Şeyh Şüca' ile ilgili bunlar dışında bilgi yok denecek kadar azdır. Kendisinin Manisa'da bahçıvanlık yaptığı[68], buraya gelmeden önce ise İstanbul'da bir köşk inşaatında çalıştığı[69] belirtilmektedir.

Ailesi ile ilgili bilgi de yine kısıtlıdır. Sultan'ın gönderdiği bir tebrik mektubundan bir erkek çocuğunun olduğu, başka bir mektuptan da bir kız çocuğunun vefat ettiği anlaşılmaktadır.[70] Bu bilgilerin haricinde ailesi ile ilgili malumat bulunmamaktadır.

Kişiliği ile ilgili ise bazı bilgiler yer almaktadır. Âşık ve sadık, sözleri ile de latif bir karakteri olduğu, nur yüzü ile tanındığı belirtilmiştir.[71] Ayrıca Şeyh Şüca' ile ilgili bazı menkıbeler de günümüze aktarılmıştır.[72] 1588 yılında vefat etmiştir. Vefatından sonra Merkez Efendi yakınlarına defnedilmiştir.[73]

Şüca' Dede ile ilgili iki görüşten bahsedilebilir. İlk görüşte Atâî, onu saygın bir mutasavvıf olarak kabul ederken, diğer görüşte ise Mustafa Âlî ve Peçevî onun Sultan'ın himayesinde bir fırsatçı olduğunu ve maddî anlamda Sultan'dan istifade etmeye çalıştığını belirtmektedirler.[74] Bunların yanında Sultan Murad'ın Şeyhine bağlı olduğu hatta onu kutub olarak gördüğü bildirilmişse de Şüca' Dede'nin vefatına yakın aralarının iyi olmadığı hatta vefatında da Sultan Murad'ın onun cenazesine katılmadığı da bildirilmektedir.[75]

Bu bilgiler ışığında denilebilir ki, Şüca' Dede ve III. Murad arasındaki ilişki tasavvufî bir muhtevayı hâiz olup aynı zamanda Sultan'ın *Kitâbü'l-Menâmât* adı altında toplanan rüyaları da tezimizin konusuyla alakalıdır. Zira tezimizin konusu direk bununla ilgili olmasa da müellifin III. Murad'a sunduğu ve tezimizin temelini teşkil eden

---

[66] Faris Çerçi, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Kenhü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed Devirleri*, Kayseri Erciyes Üniversitesi Yayınları 2000, c.2, s. 245-246.
[67] Atâî, *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmileti'ş-Şakâik*, c. 2, s. 364; Çerçi, c.2, s. 247.
[68] Çerçi, c. 2, s. 245-246; Atâî, *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmileti'ş-Şakâik*, c.2, s. 364.
[69] Çerçi, c. 2, s. 247
[70] Felek, *Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, s. 13.
[71] *Seyyid Seyfullah Külliyatı II*, s. 45.
[72] Ayrıntılı bilgi için bkz. *Seyyid Seyfullah Külliyatı II*, s. 45-47.
[73] *Seyyid Seyfullah Külliyatı II*, s. 47.
[74] Felek, s. 13.
[75] Felek, s. 14; ayrıca bkz. Atâî, s. 383.

risâleye binâen Sultan'ın rüyalarla olan bu süreci kanaatimizce değinilmesi gereken bir mevzûdur.

Kitâbü'l-Menâmât[76]

Rüyalar Kitabı olarak isimlendirilen bu eser yakın zamanda Özgen Felek tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır. Metnin giriş kısmında III. Murad'ın Şüca' Dede'ye gönderdiği mektupları ihtiva ettiği ifade edilmiştir. *Kitâbü'l-Menâmât* başlığının müstensih tarafından koyulmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Muhtevasında III. Murad'ın vâridât, ilham ve rüyaları olduğu bilgisi verilmiştir.

Metnin içerisindeki rüyaların kesin olarak III. Murad'ın Şüca' Dede'ye gönderdiği rüyalar olduğuna dair kesin bilgi olmasa da, yazıldığı tarihin Sultanın hayatta olduğu tarihe denk düşmesinden dolayı böyle bir metnin uydurulması pek makul gözükmemektedir.[77]

V. ESERİN KAYNAKLARI

a. Eserde Yer Verilen Kitaplar ve Müellifleri

Yusuf Sinâneddin risâlenin temelinde ru'yet hadisi ve onun farklı rivayetlerine yer vermiş olmasının yanında bu rivayetleri ve akabinde ortaya koyduğu konuları açıklamak üzere pek çok kitaptan da istifade etmiştir. İslam ilim literatüründe özellikle de bir kısmı tasavvuf literatüründe ana kaynak olarak görülen 15 kadar eserden yararlanmıştır. İstifâde ettiği bu eserlerin isimlerini risâlede de zikreden Yusuf Sinânedin'in isim zikretmese de farklı kaynaklardan da alıntılar yaptığı anlaşılmaktadır. Zira bu kaynaklar da çalışmamızın içerisinde dipnotlarda belirtilmiştir.

[76] İlgili dipnot, 53.

[77] Bu paragraflarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Felek, *Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, s. 15-19.

Şunu da belirtmek gerekir ki, incelememize göre Yusuf Sinâneddin'in bu risâleyi kaleme alırken sistematik olarak istifade ettiği kitap, Celâleddin Suyûtî'nin *Tenvîru'l-Halek fî İmkâni Ruʾyeti'n-Nebiyyi ve'l-Melek* adlı küçük risâlesidir. Arapça olarak kaleme alınan bu risâledeki pek çok kısım, müellifimizin eserinde de tercüme edilmek suretiyle yer almaktadır. Her ne kadar pek çok bölümde Suyûtî'nin risâlesinden tercümelere yer verilse de müellifin bunların haricinde çok sayıda kaynak ve değerlendirmesi mevcuttur. Bu sebeple çalışmamızda dipnotlardaki kaynak gösterimine bağlı olarak bu bilginin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Ebu'l-Abbas Şihâbüddin ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir el-Kastallânî (ö. 923/1517) - el-Mevâhibü'l-Ledünniyye-

Müellif eserin birinci bölümünde bazı âlimlere göre ölen bir kimsenin tekrar dünyaya gelemeyeceğini dolayısıyla Hz. Peygamber'i baş gözüyle görmenin imkânsız olduğunu belirtmiştir. Ancak akabinde, ölenin tekrar dirilmesi ile ilgili ayetleri delil göstererek inkârın câiz olmadığını beyan etmiştir. Buna bağlı olarak Kastallânî'nin *Mevâhibü'l-Ledünniyye* adlı eserinde bazı âlimler gibi inkâr yoluna gitmediğini yalnızca hadîsin senetleri ile ilgili bir eleştiri de bulunduğunu bildirmektedir. **[14a]**

Kadı Ebubekir İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148) - Kanûnu't-Teʾvîl

Müellif risâlenin birinci bölümünde sûfîlerin Hz. Peygamber'e olan bağlılığını ve bu bağlılıkla birlikte onu yakinen müşâhede edebildiklerinden bahsetmektedir. Sûfîlerin bu yüksek karakterini ifade ederken *Kânûnu't-Teʾvîl*'de Kâdı Ebûbekir'in tasavvuf ehli ile ilgili açıklamasına yer vermiştir. Kâdı, sufiyyenin dünya hayatından uzaklaşarak melekleri ve Peygamber'i müşâhede edecek konuma geldiklerini dile getirmektedir**. [15a]**

Birinci bölümde yer alan bir başka yerde de Hz. Peygamber'in görülmesinin mâhiyeti ile ilgili Kadı Ebubekir'in açıklamalarına yer verilmiştir. **[17a]**

Ebû Hâmid el-Gazâlî (ö. 508/1111) - el-Munkızu Mine'd-Dalâl

Yusuf Sinâneddin sûfîlerin yolunun yüceliğinden ve onların Hz. Peygamber'e olan bağlılıklarını ve bunun neticesinden oluşan yakınlığı ifade etmek için meşhur İslam âlimi ve sûfî İmam Gazâlî'nin sözlerinden istifade etmiştir. El-Munkız isimli kitapta sufîlerin yolunu öven ve bu yoldan daha ulvî derecede yol olmadığını belirten İmam Gazâlî bu hususu kendi tecrübesi ile açıklamıştır.

Ayrıca Hz. Peygamber'in rüyada nasıl idrak edildiğini anlattığı bölümde müellif, Gazâlî'nin rüyada görülenin mahiyeti ve rüyanın ne anlama geldiğine dair açıklamasına yer vermiştir. **[18b]**

İbnü'l-Hac el-Abderî (ö. 737/1336) - El-Medhal ilâ Tenmiyeti'l-a'mâl

Eserin ilk bölümünde, İbnü'l-Hac'ın *Medhal* isimli kitabında Hz. Peygamber'i görmenin uyanıkken de mümkün olduğu ancak bunun manevî anlamda yüksek mertebeli kimselere nasip olduğu bilgisine yer verilmiştir. Bu bilgi hem ru'yetin imkânına hem de kimlere layık olduğuna dair bir ifadedir. **[15a]**

Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (ö. 671/1273) - Tezkire fî Ahvâli'l-Mevtâ ve'l-Âhire-

Eserin birinci bölümünde ölüm ve tekrar dirilme ile ilgili bir bahiste Kurtubî'nin *Tezkire* adlı kitabında yaptığı "ölüm yokluk değil bir halde bir hale intikaldir" açıklamasına yer verilmiştir. **[17b]**

Yine eserin üçüncü bölümünde Kurtubî'nin bir sahabînin dağlandığı için meleklerin selamı kesmesiyle ilgili görüşlerine yer verilmiştir. **[30a]**

Muhyiddin İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) - Fusûsu'l-Hikem

Risâlenin mukaddime bölümündeki ru'yet ile ilgili hadîsin açıklandığı kısımda Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Peygamber'i gördüğüne dair bir hâdiseye yer verilmiştir. **[9a-9b]**

Yusuf Sinâneddin, risâlenin ilk bölümünde rüyada meydana gelen şeylerin uyanıkken de zuhûr etmesiyle ilgili bir örnek verirken Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Fusûs*'unda bahsettiği bir hâdiseyi aktarmıştır. Bakî b. Mahled'e rüyada Peygamber'in süt verdiği ve uyanınca istifra etmesiyle sütün geri çıktığını birldirerek sütün ilim anlamına geldiğini ifade etmiştir. **[20b]**

Muhyiddin İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) – el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye

Müellif Yusuf Sinâneddin, Peygamber'i rüyada görmenin keyfiyetini izah ettiği ilk bölümde kavlî ve fiilî amellerin surete büründüğünü ifade etmiştir. Bunu ifade ederek rüyada görülenin de şeklen görülebileceğini ortaya koymak istemiştir. Bu sebeple Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Fütûhât'ında yer alan bu konuyla ilgili açıklamalarına yer vermiştir.

Bu konuda İbnü'l-Arabî'nin söylenen sözlerin iyi veya kötü olmasına göre azap ya da rahmet meleği olarak yaratıldığına dair görüşünü aktarmıştır. Bu konunun devamında ise Şeyh'in bu görüşünü destekleyecek mahiyette aktarmış olduğu bir hâdiseye yer vermiştir. **[19a-20a]**

İbn Ebi'd-Dünyâ (ö. 281/894) - Kitâbu'l-Kubûr

Eserin üçüncü bölümünde meleklerin insanlar tarafından dünya gözüyle görülmeleri hususunu açıklayan Yusuf Sinâneddin, burada kabir ve kabir hallerinden bahseden Kitabu'l-Kubûr'dan nakil yapmıştır. Taberânî ile rivayette müşterek olan bu nakilde Bedir vadisinde Ebu Cehil'in yanındaki azap meleğinin görülmesinden bahsedilmektedir. **[34a]**

Ebu'l-Kâsım Müsnidü'd-dünya Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî (ö. 360/971) – el-Mu'cemu'l-Evsat

Risâlede meleklerin görülmesini açıklayan üçüncü bölümde Taberânî'nin rivayet ettiği Ebû Cehil'e azab eden azap meleğinin sahabî tarafından görülmesi hâdisesine yer verilimiştir. Ayrıca aynı husus ile ilgili yine Taberânî'den başka bir rivayet daha nakledilmiştir. Bu da Hz. Osman'ın şehid edildikten sonra defnedilmek üzere kabre götürüldüğünde pek çok meleğin de onu defnederken yardıma geldiği ve orada bulunan herkesin bunu müşâhede ettiği şeklindeki rivayettir. **[34a-34b]**

Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillah b. İshak el-İsfahânî (ö. 430/1038) - Delâilü'n-Nübüvve

Risâledeki meleklerin görülmesi konusuyla ilgili Yusuf Sinâneddin, Ebû Nuaym'ın Delâil adlı eserindeki İmran b. Husayn ile ilgili rivayetine yer vermiştir. Bu rivayete göre İmran 30 yıl boyunca daima melekleri müşâhede etmiştir. **[30b]**

Ebu'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullāh b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî (ö. 710/1310) - Fezâilü'l-a'mâl

Eserin hâtime kısmında Hz. Peygamber'i görmeye vesile olan abher namazı ile ilgili bir rivayete yer verilmiştir. Nesefî'nin Fadâil adlı kitabından nakledilen bu rivayette bir dervişin abher namazını uygulmasından söz edilmektedir. **[38b]**

İmam İmâdüddin - Kitâbu Müzîlü'ş-Şübühât

Hz. Peygamber'i müşâhede etme ile ilgili hikâye ve menkıbelerin anlatıldığı ikinci bölümde nakil yapılmak suretiyle bu eserde zikredilen bir rivâyete yer verilmiştir. Burada vaaz esnasında cemaatten bir zâtın uyuya kalarak Resûlullah'ı rüyasında görmesi ve bunu vâizin de müşâhede etmiş olmasına dair bir rivayet söz konusudur. Bu rivayet müşahedeye başkalarının da iştirak etmesinin söz konusu olabildiğini göstermek için kullanılmıştır. **[28b]**

Ekmelüddin Bâbertî (ö. 786/1384) - Tuhfetü'l-Ebrâr fî Şerhi Meşâriki'l-Envâr

Eserin ilk bölümünde ruʾyet-i Nebî hadîsini açıklarken müellif, Ekmelüddin Bâbertî'nin Meşârık şerhinden nakil yapmıştır. Yaptığı bu nakilde rüyada veya uyanıkken görmenin tam olması için zât, sıfat, hal, söz ve mertebede müştereklik olması gerektiğini savunan Ekmelüddin'in açıklamalarına yer vermiştir. **[15a]**

İbnü'l-Mülakkin (ö. 804/1401) - Tabakât-ı Evliyâ

Müellif, Resûlullah'ı görmek ile alakalı ikinci bölümde rivâyetlere yer verirken Abdülkadir Geylânî hakkında anlatılan bir hâdiseyi de aktarmıştır. Hâdiseye göre Geylânî, Hz. Peygamber'i uyanık halde görmüştür. Akabinde Hz. Peygamber Geylânî'ye Bağdat halkına vaaz etmesi gerektiğini söyleyerek ağzına üç defa tükürmüştür. Bu rivayet de ruʾyet-i Nebî'nin dikkat çekici rivayetlerinden biri olarak kabul edilebilir**[22b]**

Celâleddin Suyûtî (ö. 911/1505) - Tenvîru'l-Halek fî İmkâni Ruʾyeti'n-Nebiyyi ve'l-Melek

İkinci bölümde yer alan Resûlullah'ı müşâhede edenler ile ilgili rivayetlerin yer aldığı bahiste Suyûtî'nin ruʾyeti açıklayan eserinden nakil yapılmıştır. Burada nakledilen bilgiye göre Medîne'de yaşayan Ebû Abdillah Kurtubî adlı bir derviş daima Hz. Peygamber'i görüp onunla sohbet etmektedir. Rivayetin devamında ise bir defasında Hz. Peygamber'in kendisine bir mektup verdiği ve bu mektubu Mısır hükümdarına götürmesini istediği bildirilmiştir**. [25a-25b]**

İmam Kerderî (ö. 642/1244) - Menâkıb-ı Ebû Hanîfe-

Müellif risâlenin ikinci bölümünde ruʾyet-i Nebî ile alakalı rivayetleri aktarırken İmam Kerderî'nin Ebû Hanîfe ile ilgli menkıbeleri kaleme aldığı eserinden istifade

etmiştir. Burada aktardığı bilgiye göre Ebû Hanîfe Hz. Peygamber'i uyanık haldeyken görmüş, selam vermiş Hz. Peygamber de selamına karşılık vermiştir. **[26b]**

İmam Nevevî (ö. 676/1277) - el-Minhâc fî Şerh-i Sahîh-i Müslim b. Haccâc

Eserin üçüncü bölümü olan melekleri görme bahsinde İmam Nevevî'nin Müslim şerhinde yer alan bir rivayete yer verilmiştir. Bu rivayette İmran b. Husayn'ın melekleri müşâhedesi ve sünnete muğâyır bir davranışından dolayı meleklerin selâmı kesmesi, tevbe edince selam vermeye başlamaları anlatılmaktadır. **[29b-30a]**

Mevlana Celâleddin Rûmî (ö. 672/1273) - Divân-ı Kebîr

Risâlenin konu ile ilgili farklı rivayetlerin zikredildiği ikinci bölümünde Mevlana'nın Divân-ı Kebîrinden Farsça bir beyit zikredilerek manası verilmiştir. **[29b]**

b. Eserde Yer Verilen Sûfîler ve Âlimler

Yusuf Sinâneddin risâlesinde pek çok eserden istifade etmesinin yanında pek çok isimden de alıntılar yapmıştır. Bu sebeple risâlede açıkça zikretmiş olduğu eser ve müelliflerin haricinde sadece isimlerini zikrederek çeşitli nakil ve rivayetlerinden istifade ettiği şahısları değerlendirmek elzemdir.

Bu bakış açısı içerisinde risâlede geçen âlim ve sûfîlerin hangi konu içerisinde nasıl bir bağlamda ele alındığını belirterek kaynak teşkil etmeleri bakımından açıklamaya çalışacağız.

Eserin birinci bölümünde pek çok âlim ve sûfînin ismi değişik alıntılarla zikredilmiştir.

Abdülkâdir Geylânî (ö. 561/1166)

Risâlenin giriş bölümünde Abülkâdir Geylânî'nin, şeytanın kandırmak amacıyla kendinin Rab olduğunu iddia etmek suretiyle tecelli edeceğini söylediği ancak Geylânî'nin buna aldanmadığı meşhur rivayet yer almaktadır. **[11b]**

İmam Müslim b. Haccâc (ö. 261/875)

Hz. Peygamber'i görmenin keyfiyetinin anlatıldığı ilk bölümde İmam Müslim'in Sahîh'inde yer alan Peygamber'i müşahede eden bir zât ile alakalı bir rivayet nakledilmiştir. **[16a]**

Ebû Bekir Muhammed b. Sîrîn (ö. 110/729)

Rüyada görülmesinin doğruluğu bahsinde İbn Sîrîn'in Perygamber'i gördüğünü söyleyen kişileri tasdik edip etmeme hususunda tavrı aktarılmıştır. **[17a-17b]**

Tâcuddin b. Atâullah el-İskenderî (ö. 709/1309)

Birinci bölümde rüyada veya uyanık iken görünenin ne olduğu konusunda açıklama yapılırken Atâullah İskenderî'nin görünenin mahiyeti ile ilgili yorumuna yer verilmiştir. **[18a-18b]**

Halife İbn Musa (ö. 963/1556)

Ruʾyete dair hâdislerin anlatıldığı ikinci bölümde İbn Musa'nın Hz. Peygamber'i yakaza ve rüyada daima gördüğü ve Hz. Peygamber'in bu hususta onu uyardığı bilgisi aktarılmıştır. **[22b-23a]**

Abdulğaffâr b. Nûh el-Kûsî (ö. 708/1309)

Bu zâtın da her an Hz. Peygamber'i müşahede ettiğine dair rivayetine yer verilmiştir. **[23a]**

Zeynüddin Hâfî (ö. 838/1435)

Eserin giriş bölümünde şeytanın peygamberlerin suretine girerek insanları kandırmaya çalışmasıyla ilgili bir rivayetin Hâfî'nin risalesinde yer aldığı bilgisi verilmiştir.[78] **[11a]**

Abdullah Kuraşî (ö. 750/1349)

Abdullah Kuraşî'nin Mısır'daki kıtlık için Kudüse giderek orada Hz. Peygamber'i görmesi ve ondan dua istemesi hâdisesi yine ikinci bölümde aktarılmıştır. **[23a-23b]**

Ebu'l-Abbas el-Mursî (ö. 685/1287)

Yine ikinci bölümde Mursî'nin Hz. Peygamber ile hep beraber olduğu hatta onunla musafaha ettiğine dair bir rivayet nakledilmiştir. **[23a]**

Abdullah Dârânî (ö. 215/830)

İkinci bölümde yer alan bir başka rivayette Dârânî'nin bir defa namaza durduğu esnada Hz. Peygamber'in kendisine imam olduğu arkasında da aşere-i mübeşşerenin cemaat olduğunu müşâhede etmesi yer almaktadır. **[24a-24b]**

Şeyh Safiyyüddin b. Ebu'l-Mansûr (ö. 735/1334)

İkinci bölümde zikredilen bir rivayette Şeyh Safiyyüddin bir defasında Hz. Peygamber'i kardeşinin de olduğu bir mecliste gördüğünü anlatmaktadır. **[24b]**

Ahmed b. Ali er-Rifâî (ö. 578/1182)

Ahmed Rifâî ile ilgili Hz. Peygamber'in kabrine gidip onun elini öpme arzusu ile bir şiir okuduğu ve Hz. Peygamber'in elini uzatmasıyla elini öptüğüne dair bir rivayet ikinci bölümde nakledilmiştir. **[25b-26a]**

Şeyh Yakub el-Germiyânî (ö. 979/1571)

Yusuf Sinâneddin'in babası ve aynı zamanda şeyhi olan Yakub Efendi'den de bir nakil yer almaktadır. Hâtime kısmındaki bu nakle göre Şeyh Yakub sülûkun

[78] Zeynüddin Hâfî'nin meşhur eseri *el-Vesâyâ'l-Kudsiyye*'de yer verdiği rüya tabirleri, *Tabîru'r-Rüya* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

başlarında sünnet ile farz arasında dünya kelamı konuştuğu için sünnet namazı üryan bir kadın olarak belirmiştir. **[36a]**

Ebûbekir el-Halvetî (ö. ?)

Konuyla ilgili menkıbelerin anlatıldığı ikinci bölümde Ebûbekir el-Halvetî'nin aktardığı Medine'de yaşayan bir zâtın Hz. Peygamber ile devamlı görüşme hâlinde olduğuna dair rivayet yer almaktadır. **[29a]**

Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre et-Tirmizî (ö. 279/892)

Meleklerin görülmesini açıklayan üçüncü bölümde Tirmizî'nin rivayet etmiş olduğu ve konu ile alakalı ashabın tecrübe ettiği hâdiseleri aktaran hadîslere yer verilmiştir. **[30b-32b]**

Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî (ö. 458/1066)

İmam Beyhakî'nin meleklerin görülmesi hususunda bir rivâyeti ve bir de yorumu yine üçüncü bölümde söz konusu edilmektedir. **[30-30b]**

Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö. 241/855)

Asr-ı saadette ve sonrasında meleklerin görülmesine ilişkin Ahmed b. Hanbel'in rivâyetlerine bu konuyu izah eden üçüncü bölümde yer verilmiştir. **[30b-31a]**

Ebû Davud Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî (ö. 275/889)

Üçüncü bölümde Ebû Davud'un Cebrâil'in ashab tarafından da görülmesi ile ilgili rivayetleri yer almaktadır. **[31b-32a]**

Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd Vâkıdî (ö. 207/823) – Ebu'l-Kâsım İbn Asâkir (ö. 571/1176)

Vâkıdî ve İbn Asâkir'in müşterek olarak naklettiği ve Bedir'de meleklerin de savaşa dâhil olduğuna dair bir rivayete risâlenin üçüncü bölümünde yer verilmiştir. **[33a-33b]**

Ebû Hafs Şihâbüddin Sühreverdî (ö. 632/1234)

Risâlenin hâtime bölümünde Hz. Peygamber'i görmeye vesile olan amellerle alakalı Sühreverdî'den bir nakil yapılmış ayrıca devamında bu konuyla ilgili kendi izâhât ve yorumuna yer verilmiştir. **[36b]**

Ebû Saîd el-Hasen b. Yesâr el-Basrî (ö. 110/728)

Ruʾyet-i Nebî'ye vesile olan amellerin anlatıldığı hâtime kısmında Hasan Basrî'nin tavsiye etmiş olduğu namaz ve duayı açıkladığı bir rivâyet mevuttur. **[37b]**

VI. ESERİN MUHTEVÂSI

a. Ruʾyet-i Nebî'ye Dair Hadîs ve Yorumları

Hz. Peygamber'in rüyada görülmesi Müslümanların inanç ve amel noktasında dikkate aldıkları bir husustur. Öyle ki, Müslüman için rüyada Hz. Peygamber'i görmekten daha iyi bir tecrübe yoktur. Bu tecrübelerini kayıt altına almış birisi olan Zevâvî "Hz. Peygamber'in görüntüsü, Allah'ın bize bağışlayacağı en büyük şeylerden biridir. Bu görüntüyü saklamak bize yasaktır. Onu insanlara anlatmamak ve bunun hakkında yazmamak günahtır" demiştir.[79] Buradan da anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber'i rüyada görme deneyimi başlı başına bir kıymet ifade etmektedir.

Hz. Peygamber'i rüyada görmek ve bu rüyanın mahiyeti amel ve ibâdet açısından müslümalar nezdinde önemli bir yer tutmaktadır. Hz. Peygamberin kendilerine ne şekilde göründüğü ve neler söylediği, bunların hayra mı yoksa şerre mi yorulması gerektiği, bu rüyalar ile amel edilip edilemeyeceği, rüyada görünenin gerçekten o olup olmadığı gibi konular zaman içerisinde çok defa gündeme gelmiştir.

Bu ve benzeri meselelerin değerlendirilmesinden önce, Hz. Peygamber'in kendisinin rüyada görülmesiyle ilgili zikretmiş olduğu ve birkaç farklı rivayetle gelen hadîslerin lafzını ve manasını incelemek öncelik arzetmektedir.

Risâlede ele alınanlar dışında ruʾyet ile ilgili muhtelif rivayetler mevcuttur. Lafızları tam olarak aynı olmamakla birlikte mana itibarı ile birbirine yakın olan hadîsler rivayet edilmiştir. Bunların birkaçını şöyle sıralayabiliriz.

مِنْ أَشَدِّ أُمَّتِي لِي حُبّاً نَاسٌ يَكُونُونَ بَعْدِي يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ رَآنِي بِأَهْلِهِ وَمَالِهِ

"Benden sonra ümmetimden beni öyle şiddetle sevenler olacak ki, beni (rüyada bile olsa) görmek için ehlini ve malını vermek isteyecekler"

مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَكَوَّنُنِي

[79] Annemarie Schimmel, *Halifenin Rüyaları*, (terc. Tuba Türkmen), Kabalcı, İstanbul 1999, s. 266.

“Kim beni rüyasında görürse gerçekten beni görmüş olur. Zira şeytan kesinlikle benim şeklime giremez.”

مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَآنِي فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَخَيَّلُ بِي

“Beni rüyasında gören hakikaten beni görmüştür. Çünkü şeytan asla benim şeklime girmez ve tahayyül etmez.”

مَنْ رَآنِي فِي النَّوْمِ فَقَدْ رَآنِي إِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِلشَّيْطَانِ أَنْ يَتَمَثَّلَ فِي صُورَتِي

“Kim beni rüyasında görmüşse hakikaten beni görmüştür. Şeytanın benim suretime bürünmesi onun için imkânsızdır.”

مَنْ رَآنِي فَإِنِّي اَنَا هُوَ فَإِنَّهُ لَيْسَ لِلشَّيْطَانِ أَنْ يَتَمَثَّلَ بِي

“Kim beni (rüyasında) görürse işte ben o’yum. Zira şeytanın benim şeklime bürünmesi mümkün değildir.”

مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَكَأَنَّمَا رَآنِي فِي الْيَقَظَةِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَتَمَثَّلَ بِي

“Beni rüyasında gören kişi sanki uyanıkken beni görmüş gibidir. Zira şeytan beni temsil etmeye güç yetiremez.”

مَنْ رَآنِي فَقَدْ رَآنِي فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَتَشَبَّهَ بِي

“Kim beni rüyasında görürse hakikatten beni görmüştür. Çünkü şeytan bana benzemeye asla güç yetiremez.”

Bu rivayetlerde mana itibarı ile Hz. Peygamber’in görülebileceğini ve şeytanın onun suretine girerek inananları kandıramayacağı müjdesi yer almaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber’i rüyada görmenin kişiyi cehennemden yani azaba uğramaktan koruyacağı müjdesi de verilerek ruʾyetin kişinin iman üzere olduğuna bir delil niteliğinde olduğu vurgulanmıştır. Makbul olarak görülen hadîs kaynaklarında yer alan bu rivayetler, konunun araştırılması ve bir neticenin ortaya konulması için yeteri kadar açıktır.

Sünbülî Şeyhi Yusuf (Sinâneddin) b. Yakup el-Halvetî de böyle bir konuyu ele almanın değerini biliyor olacak ki, ruʾyet-i Nebî’ye dâir hadîsi göz önünde bulundurarak çalışmada yer verdiğimiz risâleyi telif etmiştir. Muhtevada, genel hatları itibarı ile zikredilen hadîsle ilgili görüşler ve bu görüşlerin izahı, Hz. Peygamber’i

görmenin mâhiyeti ve keyfiyeti, ruʾyete dair tecrübe ve hâdiseler, meleklerin görülmesi ve Peygamber'i görmeye vesile olan amelleri konu edinmiştir.

Bu minval üzere Yusuf Sinâneddin, risâlesinin giriş kısmında hadîsin farklı yorumlarını muhtelif rivayetlerle birlikte değerlendirip kendi düşüncesi doğrultusunda neticeye bağlamıştır.

Şunu da belirtmek gerekir ki hadîsin lafzı ve manası ile alakalı yorumların değerlendirilmesi, bu konunun anlaşılması ve sonuca ulaşılması için çıkılacak ilk basamak olarak görünmektedir.

Hadîsin Yorumları ve Yusuf Sinâneddin'in Eleştrileri

Yusuf Sinâneddin hadîsin tam olarak anlaşılması için hadîse yapılan yorum ve eleştirileri sırayla belirterek izahını yapmıştır.

Bu hadîs ile ilgili ilk olarak aktardığı görüşe göre, bazı âlimler hadîsin manasının "Bir kimse beni rüyada görürse ahirette de görür" anlamında olduğunu söylemişlerdir. Yusuf Sinâneddin'e göre bu mana tam doğru değildir. Çünkü Müslümanlar Hz. Peygamberi ahirette göreceklerdir. Bunun için dünya hayatındayken rüyada görmeleri şart değildir.

Diğer bir görüşe göre de kimi âlimler hadîsin manasını "Bir kimse beni görmeden bana iman etse ve rüyasında görse, o kimseye müjdeler olsun ölmeden önce beni görür, o gördüğü benim, şeytan benim sûretime giremez" diyerek bu hadîsin Hz. Peygamberin kendi zamanına hamletmişlerdir. Ancak müellife göre bu mana da doğru değildir. Zira hadîsteki mutlak bir ifadenin, dayanağı olmadan hususîleştirilerek Hz. Peygamber'in kendi zamanına hasredilmesi mantıklı değildir.

Müellif Yusuf Sinâneddin'in belirttiğine göre hadisle ilgili asıl ihtilaf فَسَيَرَانِى فِي الْيَقَظَةِ yani "beni yakazada/uyanık halde görecektir" kısmındadır. Bu ihtilafa binaen Yusuf Sinâneddin çeşitli görüşler zikretmiş ve bunları izah etmiştir.

Müellifin bu konuda ilk zikrettiği görüş, âlimlerin bir kısmına göre hadîsteki yakaza kelimesinden maksadın, berzah âlemi olduğu görüşüdür. Yani, dünyada rüyalarında görenler kabirde de Hz. Peygamber'i bileceklerdir. Fakat Yusuf Sinâneddin'e göre hadîse bu şekilde anlam vermek imkânsızdır. Çünkü hadîste geçen uyku ve uyanıklık yani yakaza halleri şehâdet âleminde olan şeylerdir. Bu nedenle rüyayı dünya âlemine yakazayı da ahirete hamletmek doğru bir mana değildir.

Risâlede bu konuyla ilgili müellifin naklettiği bir diğer görüş ise hadîste geçen yakaza lafzının kalp gözü anlamına geldiğidir. Ancak müellif nazarında bu mana da hadîsin zâhirine ters düşmektedir. Zira hadîste kalp gözü anlamını çıkaracak bir karîne bulunmamaktadır. Bu sebeple manayı kalp gözü şeklinde kesin bir karinesi olmadan daraltmak hadîs tekniği açısından doğru bir tercih değildir.

Bu bölümde müellifin zikrettiği farklı bir görüşte ise hadîsin manası "Bir kimse beni rüyasında da görse uyanıkken de görse ikisi aynıdır. Aralarında fark yoktur. Şeytan benim sûretime giremez" demektir. Yani rüyasında gören, gerçekte Hz. Peygamber'i görmüş anlamına gelmektedir.

Müellif Yusuf Sinâneddin bu manayı da doğru kabul etmez. Zira ona göre böyle bir mana olsaydı hadîsin "Kim beni kendi sûretimde rüyasında görürse, o kimse beni uyanıkken de o şekilde görür"[80] şeklinde olması gerekirdi. Bu da rüyada görmenin uyanıkken görmek için şart olduğu manasına gelir. Bu sebeple Yusuf Sinâneddin, böyle bir mananın hadîsin zahirine pek uygun düşmediği kanaatine varmıştır.

Yukarıda zikredilen görüşler hadîsin anlaşılması hususunda âlim ve sufîlerin farklı yorumlamaları ile ortaya çıkmış görüşlerdir. Hadîsin lafzen ve manen doğru şekilde anlaşılması konunun izahı noktasında önemlidir. Zira bu hususta müellifin aktardığı görüşler bu meseledeki muhtelif temel görüşlerdir.

Rüya konusu ile ilgli müstakil çalışmaları bulunan Nablusî de farklı yorumlardan bahsetmiştir. Hadîsin manasıyla alakalı olarak risâlede yer alan görüşlerin yanında birkaç husus daha zikretmektedir. Nablusî'nin belirttiğine göre Kadı İyaz hadiste geçen "beni görmüştür" veya "Hakkı görmüştür" lafzını bir kimse Hz. Peygamber'i hayatındaki sureti ile görmüş ise gerçekten görmüştür, şayet farklı sıfatlar

[80] مَن رَآنِى فِى المَنَامِ عَلَى صُورَتِى فَسَيَرَانِي فِى الْيَقَظَةِ عَلَى تِلْكَ الصُورَتِ

ile görmüşse tevile muhtaçtır şeklinde yorumlamıştır. Devamında ise İmam Nevevî'nin Hz. Peygamber'i kendi sıfatı ile de kendi sıfatından farklı şekilde görmüş olmanın da hakikati yansıtacağını söyleyerek Kadı İyaz'ı eleştirdiğini aktarmıştır. Yine beyanına göre bazı âlimler. Bu iki görüşün aslında birbirine muarız olmadığını söylemişlerdir. Zira Kadı İyaz, iki şekilde de rüyanın hakikat olduğu ancak bilinen sıfatları dışında ise tevile ihtiyaç duyulduğunu, diğer türlü ihtiyaç duyulmadığını belirtmiştir.[81]

Nablusî bu konuya şöyle bir izahta bulunmuştur:

"Öyleyse bütün hallerde Resûlullah'ı görmek batıl ve karma karışık rüya değildir. Her ne kadar bilinen sıfatlardan farklı görünse de belki o rüya bizatihi hak ve doğrudur. Çünkü rüya sahibinin gördüğü suret Allah tarafından tasvir edilmiştir. Buradan anlaşılıyor ki sahih olan hadîs-i şerifin manası bazı âlimlerin dediği gibi hangi durumda farz edilirse edilsin rüya sahibinin rüyası haktır."[82]

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere ru'yet meselesi dünya ve ahiret hayatının mamur olması açısından geri planda tutulamayan bilakis tecrübe edenler için çok büyük değeri olan bir meseledir. Bu değerin bilincinde olan âlim ve mutasavvıflar elde edilen bilgi ve tecrübelere büyük önem atfetmişler ve bu konunun hakikatini ortaya koyup açığa kavuşması için gayret içine girmişlerdir.

Yusuf Sinâneddin de eserin muhtevası itibarı ile bu denli büyük önem arz eden bu hadîsin içerdiği manayı açık bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır.

Hadîsin Manası

Yusuf Sinâneddin'e göre hadîsin manası, *"Bir kimse Hz. Peygamber'i rüyada görse dünyada uyanıklığı halinde baş gözüyle de görür"* demektir.

Bu açık ifadeden sonra müellif hadîsin izahı kabilinden bazı görüşlerini beyan etmiştir. Müellife göre Hz. Peygamber'i rüyada görmek, onu tam şekil ve sûreti ile

[81] Abdülganî en-Nablusî, *İslamî Rüya Tabirleri Ansiklopedisi*, (terc. Ali Bayram-M. Sadi Çöğenli) Cümle Neşriyat, İstanbul 1977, s. 663-664.
[82] Abdülganî en-Nablusî, s. 664.

gören kişi için büyük bir müjdedir. Şayet o kişi mümin ise, dünyada da görecek demektir. Ancak gören kimse fâsıksa, hayrına vesîle olup sekerât-ı mevtte de görecek demektir. Eğer kâfir bir kimse görür ise, bu durum onun imana kavuşacağına bir işarettir.

Buradan da anlaşıldığı üzere müelllifin özellikle dikkat çektiği husus, Hz. Peygamber'i rüyada görmenin her gören için büyük bir devlet ve müjde olduğudur.

Bazı rivayetlerde hadîsin son kısmında yer alan "şeytan benim sûretime giremez" ifadesi hadîsin doğru anlaşılmasın noktasında üzerinde durulması gereken bir başka husustur. Hadîste yer alan bu lafzın zâhirinde ve bâtınında içerdiği mana ruʾyet meselesine de ayrı bir anlam kazandırmaktadır.

Yusuf Sinâneddin'in risâlesinde bildirdiğine göre hadîsin son kısmında bulunan "Şeytan benim sûretime giremez"[83] ifadesi şu anlamlara gelmektedir:

Birincisi, şeytan dalâlet timsalidir, Hz. Peygamber ise hidâyet timsalidir. Bu sebeple şeytan Hz. Peygamber'in sûretine giremez.

İkincisi ise, şeytan karanlığın kaynağı, Hz. Peygamber ise âlemlerin nûr kaynağıdır. Bu sebeple karanlık nur davasını savunamaz.

Yukarıda zikretmiş olduğu bu sebeplerden ötürü müellife göre şeytanın Hz. Peygamber'in sûretine girerek insanları saptırması veya onları karanlığa sürüklemesi mümkün değildir. Böyle birşeyin mümkün olması ayrıca ilâhî hikmete de aykırı görünmektedir.

Bu konuyla ilgili Yusuf Sinâneddin'in zikrettiği bir diğer bir mesele de, şeytanın diğer peygamberlerin suretlerine bürünüp bürünemeyeceğidir. Yoksa bu durum sadece Hz. Peygamber'e mi mahsustur?

Zihinlerde soru işaretine sebep olan bu konuyla ilgili Yusuf Sinâneddin'in verdiği cevap, şeytanın hiçbir peygamberin sûretine bürünemeyeceği yönündedir. Zira tüm peygamberler insanlara hidayet vesilesi olması için gönderilmiştir. Şeytanın hidâyeti temsil eden bir sûrete girmesi de imkânsızdır.

[83] وَلاَ يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِى

Mamafih müellifin bu konuda dikkat çektiği bir nokta vardır. Ona göre şeytanın diğer peygamberlerin suretine girmesi mümkündür. Ancak bu durum peygamberlerin kendi zamanlarında geçerli değildir. Bu sebeple onların kendi zamanlarından sonra gelip de insanlara ben filan peygamberim demesi mümkündür. Müellife göre bu durumun sebebi, Hz. Muhammed haricinde diğer peygamberlerin şekil ve sûretlerinin belli olmaması, yalnızca Hz. Peygamber'in şemâilinin biliniyor olmasıdır. Bu nedenle şeytanın ben falan peygamberim diyerek insanları kandırması mümkündür ve insanlar o peygamberin şemâilini bilmediğinden şeytana aldanmaları da mümkündür. Hatta müellifin bildiriğine göre, şeytan bazı sûfîleri dahî, "Ben falan peygamberim, ben Hızır'ım" diyerek aldatmak suretiyle onlara risâle ve kitaplar yazdırarak asıl işlerinden alıkoymuştur.

Yusuf Sinâneddin'in bu konu ile bağlantılı olarak bahsettiği bir mesele de, şeytanın "Ben Rabbü'l-âlemînim" demesinin mümkün olup olmamasıdır.

Müellifin şeytanın saptırma yollarından biri olan bu soruya cevabı, şeytanın ben sizin Rabbinizim demesinin mümkün olduğu şeklindedir. Çünkü ona göre Allah'ın bir ismi Hâdî ise bir ismi de Mudil'dir. Yani şeytan, sûret ve şekilden münezzeh olan Allah'ın Mudil isminin tecellisi olarak insanları aldatma yoluna gidebilir. Lakin müellifin bu meseledeki kanaati ilim ehli olanların şeytanın bu aldatmacasına asla kanmayacaklarıdır.

Bu hususta müellif, Abdülkâdir Geylânî'nin meşhur menkıbesini örnek olarak aktarmıştır.

Abdülkâdir Geylânî tasavvuf yolunun başlarında bir nehir kenarında ibadetle meşgul iken bir ses işitir. "Ey Abdülkâdir hazır ol sana tecelli edeceğim." Bu ses ile birlikte tüm ağaçlar ve taşlar secdeye varır. Abdülkâdir bu sesin Hak'tan gelmediğini anlar. Zira ses tek yönden gelmektedir Allah ise mekândan münezzehtir. Hemen def eder. Az sonra tekrar ses gelir "Ey Abdülkâdir ben senin Rabbinim". Orada bulunan her şey yine secdeye kapanır, ancak o Allah'ı zikirle meşgul olur. Akabinde gökten siyah bir şey parça parça iner. Bu inen şeytandır. Secdeye kapananlar da onun yardımcılarıdır. Şeytan "ilminin bereketiyle şerrimden kurtuldun" diyerek uzaklaşır.[84] Özetle ifade

[84] İmam Şa'rânî, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, terc. Abdülkadir Akçiçek, Erkam Yayınları, 1986, c.2, s. 455-456.

edilen bu kıssa ilim ve irfan ehlinin sağlam bir akide ve iman ile şeytanın aldatmacalarından kurtulabileceğine bir örnektir. Velhasıl şeytanın rüya veya yakazada Allah veya Hz. Peygamber şeklinde görünüp Müslümanları aldatması mümkün olmayacaktır.

Hadîsin doğru anlaşılıp yorumlanması hususunda bu ayrıntılı bilgileri verdikten sonra Yusuf Sinâneddin özetle der ki; hadîsin manası, kim peygamberi rüyasında görürse dünyada baş gözüyle de görür demektir. Yoksa ahirette, kalp gözüyle ya da başka bir şekilde görür manasına gelmemektedir. Ancak görmenin mahiyeti tam olarak bilinmediğinden bu hadîsle alakalı farklı yorumlar yapılmıştır.

Anlaşılan o ki, müellif, görülenin Hz. Peygamber olduğunu, farklı yorumların ise doğru olmayacağını beyan etmiştir. Ancak her ne kadar görülen Hz. Peygamber'in bizzat kendisi ise de mahiyeti ve keyfiyeti ile ilgili hadîsten çıkarılan net bir mana yoktur. Bu sebeple bu konuya açıklık getirmek üzere yapılan yorumları aktarmış ve çeşitli kaynaklarla izah etme yoluna gitmiştir.

b. Rüyada Hz. Peygamber'i Görmenin Keyfiyeti ve Mâhiyeti

Müellifin ifadesine göre görülen Hz. Peygamber'dir. Şeytanın onun suretine giremeyeceği aşikârdır. Öyleyse Hz. Peygamber rüyada veya yakazada nasıl görülebilir? Görülen şey onun zatı mıdır, yoksa misali midir? Şüphe yok ki, bu sorulara verilecek cevablar meselenin tam anlamıyla açıklığa kavuşması için zaruridir.

Hz. Peygamber'i Görmenin Keyfiyeti

Hz. Peygamber'in kendisinin rüyada görülmesi hususunda zikretmiş oldukları ve bunlara yüklenen manalar müellif Yusuf Sinâneddin tarafından bir sonuca bağlanmıştır. Ortaya çıkan sonuç Hz. Peygamber'in rüyada olduğu gibi dünyada da görülmesinin mümkün olduğudur. Ancak görülenin Hz. Peygamber'in cismi mi yoksa ruhu mu olduğu konusunda görüş birliğine varılamamıştır. Bu konuyla ilgili müellif risâlesinin

birinci bölümünde âlimler tarafından söylenen farklı görüşlere yer vermiş, bu konudaki muhtelif rivayetleri zikrederek bir sonuca ulaşmıştır.

Yusuf Sinâneddin'in beyanına göre, âlimlerin bazıları dünya hayatı biten bir kimsenin tekrar dünyaya gelmesinin imkânsız olduğunu söylemişlerdir. Yani vefat etmiş bir kimseyi dünyada baş gözü ile görmenin mümkün olmadığıdır. Âlimlere göre bu durum, Hz. Peygamber için de geçerlidir. Hatta buna delil olarak Hz. Fatma'nın vefatından sonra Hz. Peygamber'i görme iştiyakı içinde olduğu ancak buna rağmen babasını görme özlemi ile vefat etmiş olması örnek olarak verilmiştir.

Yusuf Sinâneddin'e göre âlimlerin zikrettiği bu görüşün tasdik edilmesi için verdikleri örnek yeterli değildir. Zira Hz. Fatma'nın babasını vefatından sonra görmediği kesin değildir. Şayet görmüş olabilir ama gördüğünü aşikâr etmemiş olabilir. Bu sebeple kesinliği olmayan bir delilin bu görüşü desteklemesi beklenemez.

Bu hususta müellifin kanaatine göre zaten böyle birşeyi inkâr edenlerin söyledikleri, delil sayılmaz. Çünkü Allah'ın her şeye gücü yettiğine ve oldurabileceğine inanmak Ehl-i Sünnet olanların inancıdır. Bunun karşısında ehl-i bidat olanların ise bunu anlaması haliyle mümkün değildir. Bu nedenle ruʾyeti inkâr edip olmadığını ispatlamaya çalışmak müellifin ifadesine göre boş bir çaba ve yanlış bir akîdedir.

Yusuf Sinâneddin bu görüşle alakalı tenkidine Kurânî delillerle devam etmektedir. Ona göre ölünün tekrar dirilmesi ile ilgili Kuran'da yeterince delil vardır. Kesilen bir ineğin parçasıyla ölüye vurulması ve ölünün dirilerek katilini haber vermesi[85], Hz. İbrahim'in dört tane kuşu parçalayarak dağ başlarına koyduktan sonra kuşların birleşip dirilmeleri[86], Hz. Üzeyr'in merkebinin yüz yıl sonra tekrar hayat bulması[87] kesin delillerdir. Bir müminin de bunları inkâr etmesi mümkün değildir.

Müellife göre bu konuda yapılması gereken şey, Hz. Peygember'den gelenleri kabul ederek onları hakkıyla idrak edip hayata geçirmek üzere gayret etmektir.

Yusuf Sinâneddin, ruʾyet-i Nebî meselesinde maneviyat yolunda olanların ayrı bir bakış açısı ve inancı olduğunu vurgulamak için bu kısımda âlim ve sûfîlerin bazı görüşlerine yer vermiştir.

[85] Bakara, 2/73.
[86] Bakara, 2/260.
[87] Bakara, 2/259.

Aktardığına göre, İmam Gazalî bu hususta "Tasavvuf yoluna girince yeniden anladım ki tasavvuf erbabının yolu en üstün yoldur. Çünkü onlar her şeylerinin Hz. Peygamber'in nurundan almaktadır. Hatta bu nurdan o kadar istifade ederler ki melekleri görüp peygamberleri müşahede ederler. Öyle bir mertebeye çıkarlar ki dil bunu anlatamaz"[88] demiştir.

Yine aynı hususla alakalı Kadı Ebûbekir İbnü'l-Arabî "Sûfiler kalp ve nefsini temizleyip Allah'a yönelmek sûretiyle öyle bir mertebeye gelir ki burada melekleri kalp gözüyle görüp peygamberleri müşahede ederek onlarla sohbet ederler"[89] diyerek tasavvuf ehlinin Hz. Peygamber'i görme noktasında manevî imkânlara ulaştıklarını vurgulamıştır.

İbnü'l-Hac ise "Hz. Peygamber'i uyanık halde görmek mümkündür ancak bu azîzü'l-vücûd mertebesindekiler için geçerlidir. Herkese nasip olmaz. Bunu inkâr etmek de câiz değildir"[90] diyerek hangi durumda görülebileceğine işaret etmiştir.

Şeyh Ekmelüddin de bu konuyla ilgili "Rüyada veya uyanıkken Resûlullah'ı görmek için beş şeyin müşterek olması gerekir. Zat, sıfat, hal, söz ve mertebede müşterek olunca tam bir birliktelik gerçekleşir. Bu iştirak az ise az, çok ise çok vakit birlikte bulunmuş olurlar"[91] demiş ve Hz. Peygamber'i görmenin bu şartlar ile daha mümkün olduğunu ortaya koymuştur. Şayet bu şartlar tam olarak yerine gelmez ve eksiklik olursa ruʾyetin kalitesi o ölçüde azalır.

Bu görüşleri zikrettikten sonra Yusuf Sinâneddin, Hz. Peygamber'i görebilme veya müşahede edebilmenin asıl şartının ona ve sünnetlerine bağlı olabilmek olduğunu söylemiştir. Eğer Hz. Peygamber'e ve sünetine bağlılık derecesi artarsa ona olan yakınlık da artar ve müşahede etme imkânı hâsıl olur. Ancak tam tersi bir durumda onun kendisine tâbî olmayan kimseler ile rüyada veya uyanıkken görüşmesi tabiatıyla pek mümkün olmayacaktır. Olsa bile bu, o kimselerin derecelerinin yüksekliğine değil, belki kendilerini onun yoluna bağlaması gerektiğine bir işaret olabilir.

---

[88] Ebu'l-Hâmid el-Gazalî, *el-Munkızu Mine'd-dalâl,* terc. Osman Güman, İlke Yayınları, İstanbul 2009, s. 58-59; Abdülhalim Mahmud, *el-Munkızu Mine'd-dalâl Şerhi ve Tasavvufî İncelemeler,* terc. Salih Uçan, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1990, s. 184.

[89] Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Kânûnu't-Teʾvîl*, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut 1990, s. 245-248.

[90] İbnü'l-Hac el-Abderî, *El-Medhal*, Dârü'l-Hadîs, Kahire 1981, c.2, s. 291.

[91] Ekmelüddin Bâbertî, *Mebârikü'l-Ezhâr fî Şerhi Meşârıkı'l-Envâr*, Dâru'l-Cîl, Beyrut 1995, c. 1, s. 104-108.

Müellifin naklettiği bir rivayete göre, İmran b. Husayn "Resûlullah daima gelip bana selam verirdi. Bir hastalıktan dolayı dağlama yaptım sonrasında selam vermez oldu. Anladım ki dağlama sünnete aykırıdır"[92] demiştir. Bu rivayetten anlaşılan o ki; sünnete riayet etmek Hz. Peygamber'i müşahede edebilmek için gereklidir.

Yusuf Sinâneddin, Resûlullah'ı görmenin nasıl olacağı ile ilgili onun ilk olarak rüyada sonraları ise uyanıkken görüldüğünü söylemektedir. Yani ona göre önceleri kalp gözüyle gören kişi manevî mertebesi arttıkça baş gözüyle görmeye başlar. Anlaşılan ru'yet manevî bir gelişim sürecine sahiptir.

Müellif, ru'yetin keyfiyetini anlatığı bu bölümde Hz. Peygamber'i baş gözü ile görmenin nasıl olacağını da izah etmiştir. Ona göre Hz. Peygamber'i baş gözüyle görmek insanların birbirini baş gözüyle görmesi gibi olmayacaktır. Çünkü bu durum, berzah haline benzemektedir. Şöyle de ifade edilebilir ki; baş gözü kalp gözüne ayna olur ve akabinde kalp ve kalıp bir araya gelir. Ancak tabîdir ki bu mertebede olmayanlar bunu bilemez.

Anlaşılan o ki, rüya ve yakaza halinde Hz. Peygamber'i görmek mesnedsiz gelişen bir durum değildir. Bu durumun arka planında şeriat hükümlerine bağlılık oluşmalıdır. Bunun neticesinde de kalbin ve bedenin riya ya da yakazadaki bütünlüğü ile Hz. Peygamber görülebilir.

Hz. Peygamber'i Görmenin Mâhiyeti

Hz. Peygamber'in rüyada görülmesi gören kimsenin yalan söyleyebileceğine dair katî deliller olamayacağından hakikat olarak kabul edilmektedir. Zira bir kimse Hz. Peygamber adına yalan uydurabiliyorsa kişi yalan da söyleyebilir. Hatta hadîs uydurmak tespit edilebilir bir şey olmasına rağmen rüyada Hz. Peygamber'i görmek tespit edilebilecek bir konumda değildir.[93] Bu sebeple somut yöntemlerle rüyanın

[92] Müslim, "Hac", 167. Ayrıca bkz. Buhârî, "Tıb", 3; Tirmizî, "Tıb", 10; İbn Mâce, "Tıb", 23.
[93] Halit Özkan, "Bir Muhaddis-Sûfînin Rüyaları: İbn Ebî Cemre ve el-Merâi'l-Hisân'ı", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011/2, 41. Sayı, s. 39.

sıhhatini tayin etmek pek makul gözkmemktedir. Ancak tabî ki bununla ilgili akıl ötesi veya farklı bir tabirle manevî bazı kıstasların olması aşikârdır.

Rüyada Hz. Peygamber'i görmenin meşruiyetinden sonra görülenin ne olduğu, hakikat mi misal mi deneceği soruları gündeme gelmiştir. Hadisçilerin genel görüşüne göre rüyada görmek dünyadaki gibi gözle hakikatini görmek değil misalen görmektir.[94] Ancak Ebû Bekir İbnü'l-Arabî gibi bilinen vasıflarıyla gören zatını, farklı vasıfla gören misalini görmüştür diyenler de vardır.[95] Mâzerî'ye göre ise Hz. Peygamber'in bilinen vasıflarından farklı görüldüğü rüyaşarda zatı yani hakikati görülmüş ancak vasıfları tahayyül edilmiş demektir.[96]

Yusuf Sinâneddin'in delilleriyle izah ettiği ölçüde Resûlullah'ı görmenin nasıl olacağı konusu açıklığa kavuşmuş olsa da, görülenin ne olduğu konusu tartışmalı bir durumdur. Görünenin cisim, ruh ya da nur olduğuna dair görüşler zikredilmiştir. Fakat tam olarak ru'yetin mâhiyeti hakkında kesinlik oluşamadığı için tabiatıyla farklı fikirlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıştır.

Belirtildiği üzere konuda ihtilaf vaki olsa da müellifin risâlesinde ifade ettiği ve doğru kabul edilen kuvvetli görüş Hz. Peygamber'in ruhunun göründüğü gibi cisminin de açıkça göründüğüdür. Hatta buna binâen kimi âlimler Hz. Peygamber'in sakalındaki beyaz kılları dahi görülmeli ki doğru bir şekilde görülmüş olsun diyerek cismen de görülmüş olmasının şartını ortaya koymuşlardır.

Bu durumla ilgili Yusuf Sinâneddin risâlesinde farklı rivayetlere yer vermiştir. Bir rivayete göre İbn Sîrîn, rüyasında Peygamber'i gördüğünü söyleyenlere onu tarif ettirir, hata ederse görmediğini söyler eğer doğru tarif ederse gördüğünün Hz. Peygamber olduğunu söyleyerek onu tasdik ederdi.[97]

İmam Kurtubî de bu konuyla ilgili kitabında "Ölüm yokluk değil bir halden başka bir hale geçiştir. Görülmemek yok olduğu anlamına gelmez"[98] demiştir. Bu ifade

[94] Ebu'l-Abbas Kurtubî, *el-Müfhim*, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1996, VI, s. 22-23; Ebû Abdillah Übbî, *İkmâlü İkmali'l-Mu'lim*, Dâru'l-Arabiyye li'l-Kitâb, 1983, VII, s. 498.

[95] Halit Özkan, s. 39.

[96] Mâzerî, *el-Mu'lim*, III, s. 206.

[97] İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, Kahire: Dâru'r-reyyan li't-Türâs, 1987, XIV, s. 411; Aynî, Umdetü'l-Kârî, Kahire: İdâretü't-Tıbaati'l-Münîriyye, 1972, XX, s. 18.

[98] Kurtubî, *Tezkire fî Ahvâli'l-Mevtâ ve'l-Âhire*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1985, s. 4.

Hz. Peygamber'in vefat etmiş olmasının onun bir daha asla ümmeti tarafından görülemeyeceği anlamına gelmediğini anlatmaktadır. Ona göre Peygamber'i farklı bir hali ile müşahede etmek imkânsız değildir.

Müellif eserinde şöyle bir soruyu da dile getirmiştir; eğer denilse ki aynı vakitte birçok yerde Hz. Peygember görülüyor, o halde bu nasıl mümkün oluyor?

Müellif bu soruya cevap niteliğinde İbn Atâullah el-İskenderî'nin şu sözünü nakletmiştir: "Kutb-u âlem kâinatı varlığıyla doldurur. Resûlullah, onsekiz bin âlemin nurudur. Kutb-u âlem Resûlullah'ın yanında denizde damla bille değildir. Resûlullah'ın nûru arş ve kürsîyi ihata etmektedir. Bunu hal ehli olanlar bilebilir." Yani bir anlamda Hz. Peygamber güneş gibidir, her yerden görülebilir.

Naklettiği bir rivayete göre de İmam Gazalî, Resûlullah'ın görülürken ruhu ya da cisminin değil, pürnûr olan misallerinin görüldüğünü söylemiştir. Buna bağlı olarak şöyle bir mana da ortaya çıkmaktadır. Eğer bir kimse Hz. Peygamber'i tüm azalarıyla görürse bu manevî kemâline, eksik görürse de manevî eksikliğine işarettir.

Eserde ru'yetin hakikati ve şehâdet âleminde de zuhûr etmesiyle ilgili olarak Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin Fusûs'ta anlattığı bir hâdise nakledilmiştir:

"Resûlullah İbnü'l-Mahled'e rüyasında süt verdi o da içti. İçtikten sonra uyuyamadı. Sonra istifra etti. İstifra edince süt çıktı." Bu olayı anlattıktan sonra İbnü'l-Arabî, İbnü'l-Mahled'in tabirde hata ettiğini, sütü ilim olarak tabir etmediğini aksi takdirde ilme kavuşacağının ancak zâhiriyle tabir ettiği için sütün geri çıktığını ve ilme kavuşamadığını söylemektedir.[99]

Müellifin bu hâdiseyi aktarırken dikkat çektiği nokta, rüyada gerçekleşen hadîsenin zâhirde de zuhûr etmiş olmasıdır. Yani onun kanaatince bu durum, Hz. Peygamber'i rüyada görmenin zâhirde de aynı ile görülebileceğine imkân tanıyan başka bir dayanağıdır.

Kısacası bir kısmı zikredilen bu manalara binaen, Hz. Peygamber'i rüyada veya yakazada görmek beşârete veya o kişinin haline göre gafletten hidayete erişmesi şeklinde yorumlanmaktadır.

[99] Ahmed Avni Konuk, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, İstanbul, İFAV, 2011, s.108-109.

Hz. Peygamber'i Rüyada Gören Sahabî Midir?

Ruʾyetin keyfiyetini konu edindiği bu bölümde Yusuf Sinâneddin, son olarak Resûlullah'ı rüyada görenlerin sahabî sayılıp sayılamayacağından basetmektedir. Cevâben müellifin ifade ettiği üzere sahabî olmanın şartı, Hz. Peygamber'i kendi zamanında onu maddî cismi ile görmüş olmaktır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in vefatından sonra rüyada veya uyanıklık ile görenler sahabî sayılmamaktadır.

Buna ek olarak şunu da belirtmek gerekir ki, rüya ya da yakazada Hz. Peygamber'i görenler özellikle de tasavvuf erbâbı, onun kendilerine söylediği sözleri, verdiği bilgileri ve keşf ve sır kabilinden şeyleri yeri geldikçe başkalarına da nakletmişlerdir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, rüyada veya uyanık haldeyken Hz. Peygamber'i görerek ondan görüp işittikleri şeyler temelde sadece kendilerini bağlamaktadır. Hatta genel anlamda bunlar, sarîh ve katî olarak görülmeyip o kişinin manevî derecesine göre işaret sayılabilir.

c. Ruʾyet-i Nebî'ye Dair Tecrübe ve Menkıbeler

Rüyada Hz. Peygamber'i görmek asr-ı saadetten günümüze dek konuşulmuş, tartışılmış ve daha önemlisi tecrübe edilmiştir. Ancak bunların içerisinde en muteber bilgi kaynağı tecrübelerdir. Özellikle tasavvuf yolunda olanların deneyimlediği şeyler ruʾyetin imkânı ve keyfiyeti noktasında önemlidir. Zira bu tecrübeyi farklı zaman ve şekillerde yaşayanlarla ilgili bilgiler konunun izah edilmesinde en büyük kaynaktır.

Yusuf Sinâneddin de eserinin ikinci bölümünde Hz. Peygamber'in rüyada veya uyanık halde görülebileceğine dair ispat niteliğindeki bazı bilgilere yer vermektedir. Hz. Peygamber döneminden başlayarak kendi yaşadığı döneme kadar sahabî, âlim ve sûfîlerin bu konuyla ilgili söyledikleri ve yaşadıklarını nakletmektedir.

Müellifin risâlede yer verdiği bir rivayette İbn Abbas'ın "Rüyamda Resûlullah'ı gördüm. Uyanınca zevcelerinden Hz. Meymûne'nin yanına gittim. Rüyayı tabir

etmesini rica ettim. Bana Resûlullah'ın aynasını verdi. Aynaya bakınca kendimi değil Resûlullah'ı gördüm" dediğini bildirmiştir.

Müellifin beyanına göre bu hâdiseyi pek çok şeyh de doğrulamıştır. Ayrıca bu şeyhler de zâhiren Hz. Peygamber'i görmüşlerdir. Hatta o zamanki zor meseleleri Resûlullah'a sormuşlar ve Resûlullah'ın onlara verdiği haberlerin hepsinin aynen çıktığını da dile getirmişlerdir.

Eserde yer alan başka bir rivayette Abdülkadir Geylânî ile alakalıdır. Geylânî'nin anlattığına göre "Resûlullah öğleden önce bana görünüp buyurdular ki "Niçin vaaz ve nasihat etmezsin?" Ben de "Ben acemi bir kimseyim nasıl vaaz ederim" dedim. Akabinde "Aç ağzını" dedi ve 3 kere tükürdü. Ardından "Şimdi git hikmetle nasihatte bulun" dedi."[100]

Bu rivayetten anlaşılan, ilim ve irfan sahibi kimselerin makamları itibarı ile Hz. Peygamber'i müşahede etmeye daha yakın olmalarıdır. Daha önce de belirtildiği üzere sünnete tâbî olarak yaşanan bir hayat, bu kimseler için farklı hal ve durumların yaşanmasına vesile olmaktadır.

Yusuf Sinâneddin'in naklettiği başka bir hâdisede Şeyh Abdullah Darânî'ye aittir. Dârânî, "Ömrümde namazım bir kez kabul olmuştur. O da Mescid-i Haram'da sabah namazı kılacaktım, tekbir alınca baktım ki Hz. Resûlullah önümde imam olmuş, aşere-i mübeşşere de cemaat olmuşlar."[101]

Yine risâlede yer alan diğer bir rivayette Şeyh Safiyyüddin, Hz. Peygamber'i ve etrafında toplanan evliyâullahı görmüş ve Hz. Peygamber'in onları deftere kaydettiğine şahit olmuştur. Kaydedilenler arasında kardeşinin olduğunu ve bu sayede ömrünün sonuna dek kardeşinin yüzünde bir nurun var olduğunu bildirmiştir.[102]

Müellifin aktardığı bir menkıbeye göre Seyyid Ahmed Rifâî Resûlullah'ın kabrine gelip meâlen şu şiiri okudu:

Hâl-i bu'dumda benim ruhum gelirdi hazrete

Yer öperdi nâibim olup ederdi hizmeti

[100] Îbnü'l-Mülakkin, *Tabakâtü'l-Evliyâ*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1973, s. 246.
[101] Celâleddin Suyûtî, *Tenvîru'l-Halek fî İmkâni Ru'yeti'n-Nebiyyi ve'l-Melek*, s. 19.
[102] Safıyyüddin b. Ebu'l-Mansûr, *Risâletü Safiyyüddin b. Ebi'l-Mansûr*, terc. Denis Gril, Institut Français d'Archeologie Orientale, 1986, s. 9.

Şimdi cismim dahi geldi hâzır oldu dostum

Ver elin öpsün müyesser eyle âna ru'yeti

Bunun ardından kabirden bir el geldi ve Ahmed Rifaî onu öptü.[103]

Yusuf Sinâneddin'in ru'yet-i Nebî'ye delil olarak sunduğu bazı rivayetler de şunlardır:

İmam Kerderî'nin Ebû Hanîfe'nin menkıbelerini yazdığı kitapında geçen bir olayı müellif yine bu bölümde aktarmıştır. Bu rivayette Ebû Hanîfe'nin Hz. Peygamber'in kabrine gelip selam verdiğini, kabirden selama karşılık geldiğini ve oradakilerin bunu duyduğu kaydedilmektedir.[104]

Bir rivayette yer alan bilgiye göre, Hz. Peygamber defnedildikten sonra bir bedevî gelip "Ya Resûlallah sen söylerdin biz dinlerdik şimdi ne olacak. Allah Kuran'da "Eğer onlar kendilerin zulmettikleri vakit sana gelseler de Allah'tan mağfiret dileseler ve peygamber de onlara af dileseydi, Allah'ın tövbeleri kabul eden ve merhametli olduğunu göreceklerdi" buyuruyor. Ya Resûlallah ben nefsine zulmettim, huzuruna geldim, yardım eyle" dedi. Kabirden "mağfiret olundun" diye bir ses geldi ve bunu oradaki herkes işitti.

Şeyh Ebû Bekir Halvetî'nin anlattığına göre "Mekke'de İbn Sâbit adında bir zât vardı her sene Medîne'ye gidip Resûlullah'ı ziyeret ederdi. İhtiyarlayınca gidemedi. Bu halde Kâbe'de otururken Hz. Peygamber yanına geldi ve "Sen bizi ziyarete gelemedin ama biz seni ziyarete geldik" dedi.

Müellifin beyanına göre, tüm bu rivayet ve menkıbeler Hz. Peygamber'in baş gözü ile görülebileceğinin imkânına dair rivayetlerdir. Fakat Yusuf Sinâneddin'in üzerinde durduğu bir husus vardır. Ona göre bütün bu nakledilen tecrübe ve bilgileri hal ehli olan kimseler daha iyi idrak etmektedir. Ayrıca müellifin bu bölümde son olarak vurguladığı şey, Hz. Peygamber'i sadece rüyada görmek bile çok büyük bir nimet olduğudur. Hatta Hz. Peygamber, böyle kimselerin sekerât-ı mevtinde zâhiren gelip onlara yardım edecektir.

---

[103] *Menâkıbu men etâallahu lehu'l-esede ve ve'l-efâ'î Hazreti Sultan Seyyid Ahmed er-Rifâî*, Ahmed Efendi Matbaası, 1870, s. 61.

[104] Ayrıntılı bilgi için bkz. İmam Kerderî, *Menâkıbu'l-İmam Ebî Hanîfe*, Misvak Neşriyat, İstanbul 2010, c.1 s. 33-60.

Ru'yete dair müellifin risâlesinde yer verdiği rivayet ve menkıbeler bunlarla sınrılı değildir. Yukarıda belirtilen örnekler risâlede yer alan bölümün muhtevasının anlaşılması için yeterli kabul edilmektedir. Zira müellifin beyan ettikleri dışında bu konuda farklı rivayetlerin olabileceği aşikârdır. Buna bağlı olarak her bir rivayet ve tecrübe kendi içerisinde önem teşkil etiyor olsa da konunun dağılmaması açısından burada verilen bilgiler kifayet edilmektedir.

d. Hz. Peygamber Zamanında Melekleri Görmek

Asr-ı saadet ve daha sonraki zamanlarda melekleri görmek ve onlar ile irtibat halinde olmak hususunda pek çok rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerin aktarılmasından maksad melekleri görmenin vâkî ve câiz olmasıdır. Bu da ru'yetin farklı bir boyutunu gözler önüne sererek imkânını ortaya koymaktadır.

Müellifimiz Yusuf Sinâneddin de ashab devrinde meleklerin görülmesiyle ilgili rivayetleri bir araya getirerek ru'yetin hakikatine ışık tutmaya çalışmıştır. İnsan için gayb âleminden bir varlık olan melekler görülebiliyorsa Allah'ın istemesiyle Hz. Peygamber'in vefatından sonra rüyada veya uyanıkken görülmesi de mümkün olacaktır.

Bu konuyla ilgili müellifin naklettiği rivayetlerden biri İmam Nevevî'nin Müslim şerhinden alınmıştır. Bu rivayete göre "İmran b. Husayn basur hastalığına yakalanmıştı. Hastalığa sabrederken melekler ona gelip selam verirlerdi. Daha sonra tedavi için dağlama yaptı bunun üzerine melekler selam vermez oldu. O da tevbe ettin ve melekler tekrar selam vermeye başladılar."[105]

Bu hadisin yorumuyla ilgili âlimler, dağlanmanın sünnete aykırı olmasından dolayı meleklerin İmran b. Husayn'a selam vermeyi bıraktıklarını söylemişlerdir.

Bu bölümde yer verilen bir başka bilgiye göre İmam Beyhakî, İmran b. Husayn'ın melekleri görüp işttiğini orada bulunanların ise sadece melekleri duyduğunu

[105] Nevevî, *el-Minhâc fî Şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1929, c. 8 s. 206.

bildirmiştir.[106] Ebu Nuaym da İmran b. Husayn'ın otuz yıl boyunca meleklerin kendisine selam verdiğini aktarmıştır.

Müellifin naklettiği ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer alan başka bir rivayette ise bir sahabînin Hz. Peygamber'in yanına geldiğini ve yanındaki uzun boylu şahsın kim olduğunu sorduğunda Cebrail yanıtını aldığı ifade edilmiştir.[107]

Risâlede yer verilen bir başka rivayette Hârise İbn Lokman şöyle anlatmıştır; "Bir gün Hazreti Resûlullah'ın huzuruna vardım yanında bir kimse oturuyordu. Selam verdim, o şahıs selamımı aldı sonra kalkıp gitti. Hz. Resûlullah "Bu giden Cebraildi, senin selamını kabul etti" buyurdular."[108]

Bu bölümde yer alan ve İbn Abbas'tann nakledilen rivayette İbn Abbas'ın babasıyla birlikte Hz. Peygamber'in yanına gittiğinde orada Peygamber'in birisiyşe konuştuğu ancak babasının o kimseyi görmediğini ifade etmiştir. Bu sebeple babası Peygamber'in kendileriyle ilgenmemesinden dolayı üzüntüyle oradan ayrılmıştır. İbn Abbas babasının o kimseyi görmediğini anlayınca Hz. Peygamber'e kim olduğunu sormuş ve Hz. Peygamber de Cebrail'dir diye cevaplamıştır.[109]

Hz. Aişe'nin anlattığına göre "Bir gün Hz. Resûlullah'ın odamda bir kimseyle konuştuğunu gördüm. Konuştuğu kişi Dıhye'ye benziyordu. Kim olduğunu sorduğumda "Cebrâil'dir" dedi."

Meleklerin hayvanlar tarafından dahi görülmesi ile ilgili müellif şu rivayeti nakletmektedir; "Ashabdan Esyed b. Hudayr bir gece Kuran okurken atının hareketlendiğini gördü. Durdu akabinde at da sakinleşti. Okumaya devam etdince at tekrar hareketlendi. Yine durdu, at sakinleşti. Göğe bakınca bir gölge ve ışıklar gördü. Daha sonra ışıklar göğe yükselip gitti. Bunu ertesi gün Hz Resûlullah'a anlattığında ona "O gördüklerin meleklerdir. Kuran okurken seni dinlemeye gelmişler. Eğer sen okumaya devam etseydin onları herkes görürdü" diyerek açıklamıştır."[110]

Yusuf Sinâneddin'e göre bu hâdise meleklerin hayvanlar tarafından dahi baş gözüyle görüleceğine delildir. Zira hayvanlarda kalp gözü diye bir şey yoktur. Bu

[106] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1985, c. 7, s. 81
[107] Ahmed b. Hanbel, V, 32.
[108] Beyhakî, c. 7, s. 74.
[109] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, c. 7, s. 75.
[110] Buhârî, "Fezâilü'l-Kurân", 11; ayrıca bkz. Beyhakî, c. 7 s.82.

nedenle hayvanın görebildiği melek insanlar tarafından daha farklı şekilde de müşâhede edilebilir.

Müellif, İbn Ebi'd-Dünya ve Taberânî'nin müşterek bir rivayetine yer vermiştir. Rivayette Abdullah İbn Ömer, birgün Bedir vadisinden geçerken oradaki bir çukurdan bir adamın çıktığını, boynunda zincir olduğunu söylemiştir. Devamında o adam Abdullah İbn Ömer'e kendisine bir içim su vermesi için yalvarmış ancak arkasından bir kimse çıkıp "sakın verme, bu Ebû Cehil denen melundur" demiştir. Bu olayı Hz. Resûlullah'a anlattığında "Evet doğrudur. İkinci şahıs da ona azap etmekle vazifeli olan melektir" demiştir.[111]

Müellifin bu bölümde aktardığı bir rivayet de Taberânî'nin naklettiği bir hâdisedir.

Hâdise şudur; "Sehm b. Hased diyor ki, Hz. Osman şehit olduğunda defnin sabaha kalmasından korktuk. Zira gelip cesedine zarar verebilrlerdi. Defnetmek için gece Bakî mezarlığına gitti. Etrafımızı bir insan topluluğu sardı. İyice endişelendik. O kimseler bize "Korkmayın Hz. Osman'ın defnine yardım etmeye geldik" orada bulunan ashab onların melek olduklarına ittifak ettiler."[112]

Yusuf Sinâneddin'in vurguladığı mesele, rivayetlerden de anlaşıldığı üzere Cebrâil başta olmak üzere meleklerin pek çok kimse tarafından görüldüğü hatta hayvanların bile onları görebildiğidir. Buna ek olarak müellif melekleri görmenin de Peygamber'i görmek gibi inkârı câiz olmayan bir konu olduğunu ifade etmiştir. Çünkü böyle bir şeyi inkâr etmek açık bir hata ve cehalettir. Ayrıca ona göre böyle inkâr yoluna gidenler manevî olarak da nasipsiz kimseler zümresindendir.

e. Hz. Peygamber'i Görmeye Vesile Olan Ameller ve Görmenin Faydaları

Hz. Peygamber'i Görmeye Vesile Olan Ameller

[111] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitâbü'l-Kubûr*, Mektebetü'l-Gurabâi'l-Eseriyye, Medine 2000, s. 93; Taberânî, *Evsat*, Dâru'l-Haremeyn, Kahire 1994, c. 6 s. 335.

[112] Taberânî, *Kebîr*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1984, c. 1 s. 79.

Asr-ı saadetten sonra yaşamış olup Hz. Peygamber'i görme imkânı kalmayan müslümanlar için onu görebilmek son derece mutluluk verici bir durumdur. Onu rüyada bile olsa görmek veya duymak her müminin arzusu olmuştur. Ancak bunu hakkıyla isteyebilmek ve buna uygun mâneviyata sahip olabilmek herkesin aynı ölçüde sahip olduğu bir imkân değildir. Zira Hz. Peygamber'i görmek ancak ona olan bağlılık ve onu görme iştiyâkının derecesiyle ilgili bir mevzudur. Bu nedenle Peygamber Efendimiz'den sonra günümüze gelene dek bu arzu hep gönüllerde ve dillerde yerini almıştır.

Hz. Peygember'i rüyada veya uyanık halde görmek, özellikle maneviyat yolcuları yani günümüz deyimiyle tasavvuf erbâbı kimseler için bambaşka bir arzudur. Bu yolda olanlar, onu rüyada yahut uyanık halde görmenin manevî yolculukları için son derece önemli olduğunun farkındadırlar. Bu sebeple Hz. Peygamber'i görebilme arzusu ile manevî anlamda değişik yol veya yöntemler benimsemişlerdir.

Yusuf Sinâneddin de aynı zamanda şeyhlik makamında olan bir sûfî olarak bu büyük nimete ulaşmanın ne denli kıymetli olduğunu bildiği için risâlenin son kısmında rû'yete vesile olan yol ve yöntemleri bir araya getirmiştir. Bu da risâlenin aynı zamanda tatbik edilecek bir tarafının olduğunu bizlere göstermektedir.

Yusuf Sinâneddin, eserinin son kısmında ru'yete vâsıl olabilmek yani başka bir deyişle Resûlullah'ı hakikati ile görebilmek için ilk önce yapılacak en kuvvetli işin, Hz. Peygamber'e salavât getirmek ve her daim onu tefekkür ve tasavvur etmek olduğunu vurgulamaktadır.

Salât ederek Hz. Peygamber'i daima anıyor olmanın ötesinde müellifin bu hususta vurguladığı şey, bunun arka planında olması gerekenin şerîata yani Kuran ve Sünnete uygun yaşamak olduğudur. Aksi takdirde şeriata riâyet etmeden ortaya çıkacak hal ve durumlar yanılgı ya da istidrac kabilinden sayılmalıdır.

Müellifin beyanına göre Resûlullah'ın manevî sureti vardır ve bu suret de şerîattir. Şerîat kuvvetli olduğu takdirde sûret de kuvvetli olacaktır. Bu konuyla alakalı babası ve aynı zamamda şeyhi olan Şeyh Yakub Efendi'nin kendisiyle ilgili anlattığı şöyle bir hâdise nakletmiştir:

“Sülûkumun ilk zamanlarınndan ne amel işlesem hemen gelir karşımda şekil alırdı. Bir gece yatsı namazını kılmıştım, gayet güzel bir câriye gelip karşımda dikildi. Baştan ayağa çıplaktı. Gözlerimi kapatıp “Var git başımdan” dedim. O da “Nasıl giderim ben senin kıldığın yatsı namazınım. Senden bir an ayrılamam” dedi. “Peki, neden çıplaksın?” deyince “Benim elbisem sünnet idi. Sen sünneti kıldıktan sonra falan derviş ile dünya kelamı konuştun. Sünnetin sevabı gitti ben de elbisesiz kaldım. Senin amellerin içinde kıyamete kadar çıplak olarak kalıp utanacağım” dedi. Bu hâdiseden sonra sünnet ile farz arasında konuşmayı terk ettim.”

Müellifin ortaya koyduğu netice bu örnekte de anlaşıldığı üzere amellerin şekle bürünebilmesidir. Dolayısıyla amelleri de kapsayan şerîatın bir şekil ve sûretinin zuhûr etmesi manevî yolda olanlar için hiç de imkânsız değildir.

Yusuf Sinâneddin, eserinin hâtime bölümünün son kısmını Hz. Peygamber’i görme arzusu içinde olanlar için görmeye vesile olacak dua, salavât ve ibadetlere ayırmıştır. Buradaki bilgiler sadece teorik birer bilgi değil aynı zamanda mutasavvıfların tecrübe ettiği amellerdir. Bu sebeple eserin son kısmında yer alan bu bilgiler risâlenin somut bir neticeye ulaşmasına da vesile olacaktır.

Müellifin üzerinde durduğu ve Resûlullah’ı görmeye sebep olan amellerden bir tanesi, uykuya varmanın edeplerini bilmektir. Çünkü uykunun dünyadan kopuş olsa da kendine ait farklı bir âlemi vardır. Bu sebeple müellifin ehemmiyet verdiği ilk iş uykuya varmadan önce abdest almak hatta gusül abdestiyle yatmaktır. Bu konuyla ilgili de çeşitli rivayetler nakletmiştir.

Bir rivayet göre “Bir kimse abdestli olarak yatsa ruhu semaya çıkar. Hak Teâlâ Hazretlerine secde eder ve gördüğü rüya doğru olur” buyrulmuştur.

Bu rivayete binâen Sühreverdî “Bedendeki maddî temizliğin yanında kalbin de hevâ, heves, kin, haset ve dünya sevgisi gibi manevî kirlerden temiz olması gerekir. Bir kimse abdestli olarak yatıp sağ elini sağ yanağının altına koysa Allah’ı zikrederek salavât getirip istiğfar ederek uykuya dalsa uykusunda hayırlı şeyler görür.” diyerek uyumaya dair adabı açıklamıştır.

Müellifin aktardığı ve pek çok sûfînin tecrübe ettiği bir usül de şudur:

"Mühim bir işi olan bir kimse yatmadan önce abdest alıp temiz bir yatağa yatarak Hz. Peygamber'e 3 salavât, 10 Fâtiha, 3 İhlas ve yine 3 salavât okuyup sağına dönerek kıbleye yönelse uykusunda o mühim işiyle ilgili şeyler görür. Eğere bunu Resûlullah'ı görmek için yaparsa inşallah rüyasında görür."

Yine Hz. Peygamber'i görmeyle ilgili risâlede zikredilen bazı yöntemler de şunlardır:

Bir kimse şu duâyı devamlı okursa Resûlullah'ı görür:

اللهم رب البلد الحرام و الشهر الحرام و الركن والمقام إقرأ على روح محمد منا السلام[113]

Hasan Basrî'nin bildirdiğine göre şöyle bir yol izlenebilir;

"Bir kimse yatsı namazından sonra 4 rekât namaz kılsa. İlk rekâtta Fâtiha ve Duhâ, ikinci rekâtta Fâtiha ve İnşirâh, üçüncü rekâtta Fâtiha ve Kadir, dördüncü rekâtta Fâtiha ve Zilzâl sûrelerini okuyarak namazı tamamlasa ardından da 100 istiğfar, 100 Salavât ve 100 Lâ havle velâ kuvvete illâ billahi'l-aliyyi'l-azîm dese Hz. Resûlullah'ı rüyasında görür."

Yine Ebû Hureyre'nin bu konuyla ilgili şöyle dediği nakledilmiştir;

"Bir kişi Cuma gecesi 2 rekât namazı her rekâtta 1 Fâtiha, 1 Ayetü'-l-Kürsî ve 1 İhlas okuyarak kılsa ve akabinde 1000 salavât getirse sonraki Cuma'ya kadar Resûlullah'ı rüyasında görür."

Müellifin bildirdiği başka bir rivâyette de "Bir kimse Cuma gecesi 1000 kere Kureyş sûresini okuduktan sonra abdestli olarak uyusa Resûllah'ı rüyasında görür" denilerek ru'yet-i Nebî'ye ulaştıracak bir yol daha gösterilmiştir.

Bu konuda müellifin özellikle najlettiği ve ayrıntılı olarak bilgi verdiği bir namaz vardır. Bu namazın adı Abher (Abhur) namazı olarak geçmektedir. Hatta müellif bununla ilgili iki rivayete yer vermiştir. İlkinde Hz. Ali'nin "Bir kimse Resûlullah'ı görmek isterse Abher namazı kılsın" dediğini, ikincisinde de Hz. Ömer'in "Bir kimse Abher namazını kılıp da Resûlullah'ı rüyada görmezse benim adım Ömer olmasın" dediğini nakletmiştir.

[113] Ey haram beldenin, haram ayın, rükün ve makamın Rabbi Allahım! Muhammed'e bizden selam ulaştır.

Yusuf Sinâneddin'in izahına göre Abher namazının kılınışı şu şekildedir:

Dört rekât olup bir selam ile kılınır. Her rekâtta 1 Fâtiha, 10 Kadir sûresi okunur. Rükûda 15 kere سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ اَكْبَر okunur. Bunu üç kere okuyunca üç kere üç kere de سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ denir. Rükûdan kaldırıp ayakta iken de bu tesbih yine üç kere okunur. Sonra secdeye gidilir. Secdede üç defa سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى dedikten sonra rükûda yapılan tesbih 5 kere okunur. İkinci secdede de ilki gibi tesbih yapılır. Daha sonra ise diğer rekâtlar da ilk rekâtta yapıldığı yapılır ve selam verilir. Selam verdikten sonra on kere Kadr sûresi, on kere سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى ve سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ للهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ اَكْبَرُ okunur. Sonunda da şu dua okunur:

جَزَى اللهُ مُحَمَّداً حَقاً وَمَا هُوَ أَهْلُهُ[114]

Müellif, son olarak bu namazla ilgili namazı usüllerine uygun olarak kılan kimsenin ihtiyacının giderileceğini ve büyük bir nimet olarak Hz. Peygamber'i görmenin o kişiye nasip olacağını söylemiştir.

Yusuf Sinâneddin'in risâlesinde yer verdiği bu bilgilerin yanında pek çok rivayette muhtelif şekillerde Hz. Peygamber'i görmeye vesile olacak ameller aktarılmştır. Belli usüllere göre dualar okumak, salavât getirmek, istiğfarda bulunmak, içerisinde farklı dualaların bulunduğu namazlar, çokça Kevser suresi okumak, Kureyş suresini okumak, Kasîde-i Bürde okumak ve Hz. Peygmber'in hilye-i şerîflerine bakmak gibi pek çok amel onu görmeye birer vasıta olarak tecrübe edilmiştir.[115]

Yusuf b. İsmail en-Nebhânî *Saadetü'd-Dâreyn* adlı kitabında Hz. Peygamber'i görebilmeinin kırk yolunu sıralamıştır. Uzun olması sebebiyle tamamını aktarmamız makul olmayacağından bu kırk yoldan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:[116]

1- Salavât okumak.
2- Yatsı namzından sonra üçer İhlas, Felak ve Nas surlerini okumak ve slavât getirmek.
3- Müzemmil ve Kevser suresi okumak.

[114] Allah Muhammed'i (a.s.) hakkıyla mükâfatlandırsın ve ona onun ehil olduğunu versin.

[115] Ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Faruk Hilmi, *RüyalarınSultanı*, Sultan Yayınevi, İstanbul 2009, s. 263-267, 331, 339.

[116] Nebhânî eserinde kırk yolu ayrıntılı şekilde izah etmiştir. Bu bölümde bunların tamamına yer vermemiz konunun fazla uzaması ve muhtevanın dağılmasına sebep olacağından on madde ile ifade ettik. Kırk maddenin tamamı için bkz. Nebhânî, *Saadetü'd-Dâreyn fi's-salât alâ Seyyidi'l-Kevneyn*, Beyrut Matbaası, s. 371, 375-376, 378, 523-535

4- Cuma gecelerine has namaz kılıp dua etmek.
5- Cuma gecesi Fil suresini bin defa okumak. Ayrıca yatsıdan sonra bin Kevser okumak.
6- Belli vakitlerde Şems, Leyl ve Tîn surelerini okumak.
7- Belli vakitlerde namaz içerisinde Fatiha, Ayetü'l-kürsî ve ihlas okumak.
8- Salât-ı Fethiyye okumak.
9- Yakutiyye salavâtı okmak.
10- Hz. Peygamber'in sünnetine uymak, ona karşı muhabbetli olmak, onu çokça anmak ve sık sık şemâilini düşünmek.

Hz. Peygamber'i Görmenin Faydaları

Hz. Peygamber'i rüyada veya uyanık olarak baş gözüyle görebilmek tabiatıyla her mümin için büyük bir anlam ifade eder. Onu görmek kişinin dünya hayatını daha doğru yaşaması ve ahirette kurtuluşa ermesi için ümit verici bir hâdisedir. Bu sebeple böyle büyük bir nimete vâsıl olmanın pek çok faydası sayılabilir. Ancak Yusuf Sinâneddin eserinde Hz. Peygamber'i gömenin görene sağlayacğı maddî ve manevî faydalarına değinmiştir. Genel anlamda durumu şu 10 madde ile özetlemiştir:

1- Peygamber'i gören Hakk'ı görmüş gibidir ve ebedî bir devlet ve izzete sahip olur.
2- Peygamber'i görmek Ona karşı sevgiye ve şeriata bağlanmaya sebep olur. Bu şekilde Allah'a da yakın olmuş olur.
3- Peygamber'i görenin sözü tatlı, huyu güzel ve insanlar nezdinde muteber olur.
4- Peygamber'i görenin dünyevî sıkıntıları kolay olur.
5- Onu gören sabır, tahammül, tevekkül ve kanaat ehli olur.
6- Vefatından sonra insanlar tarafından hayırla yâd edilir.
7- İbadetlerinden zevk alıp amellerinin sırrına varır.
8- Duâsı makbul Allah'a teslimiyeti fazla olur.

9- Amellerinin sevabı artar, ömrü az olsa da ömrü çok olanın ameli gibi ecir alır.
10- Allah dostlarının kalbinde sevgisi olur. Melekler ona muhabbet duyar. Kıyamette şefaat edilir ve şefaatçi olur.

Risâlede zikredilenlere ek olarak Abdülganî en-Nablusî'nin rüya tabirleri ile ilgili eserinde rüyada Hz. Peygamber'i görmenin gören kimseye göre delalet veya faydalarını şu şekilde sıralanmıştır:[117]

1- Hz. Peygamber'i gören daima mutlu olur. Hüzünlü ise hüznünden kurtulur. Hapiste ise hapisten kurtulur.
2- Hz. Peygamber'i görenler kıtlıkta veya muhasara altında iseler bundan kurtulup bolluğa erişirler.
3- Hz. Peygamber'i gören mazlum ise mansur ve muzaffer olur.
4- Hz. Peygamber'in rüyada kendisine teveccüh ettiğini, bir şey öğrettiğini, namazda ya da tarikatte ona iktida ettiğini veya güzel bir şey yedirdiğini görürse bu o kimsenin ehil ise mülke sahip olacağına işaret eder. Devrinin adil kişisiolur.
5- Hz. Peygamber'i gören âlim ise bildiği ile amel eder, abid ise keramet ehlinin makamına erişir.
6- Hz. Peygamber'i görmek zöünde doğru olmaya ve vadinde durmaya delalet eder.
7- Hz. Peygamber'i gören yolculuk yapıyorsa veya halk çok susamışsa yağmura delalet eder. Zira su olmayan yer Hz. Peygamber'in parmakları arasından su akmıştır.
8- Hz. Peygamber'i bir kadın görürse bu onun büyük bir rütbeye, iyi bir şöhrete, iffet ve emaneti korumaya nail olur.
9- Hz. Peygamber'i gören yetim veya garipse büyük bir dereceye kavuşur.
10- Hz. Peygamber'i rengi değişmiş ya da bir uzvu noksan görürse o yerde dinin zayıflamasına ve bidatın meydana çıkmasına delalet eder.

[117] Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdülganî en-Nablusî, *İslamî Rüya Tabirleri Ansiklopedisi*, s. 664-670.

11- Hz. Peygamber'i birşeye binmiş olarak gören kimse kendisi de birşeye binerek Ravza-i Mutahhara'ya gider, yaya olarak görürse kendisi de yaya olarak gider.

12- Hz. Peygamber'i uzakta görürse bu durum o kimsenin kendi içinde ve zamanının imam ve halifesinşn sadakatlii emrinde olduğuna delalet eder.

13- Hz. Peygamber'i vefat etmiş olarak gören kimsenin kendi ailesinden de şerefli bir kimsenin vefat edeceğine işaret eder. Eğer bir yerde Hz. Peeygamber'in cenazesini görürse orada bir musibet olur.

14- Bir kimse kendisini Hz. Peygamber'in oğlu olarak görse bu o kimseinin halis olmasına delalet eder. Eğer onun babası olduğunu görse bu o kimsenin fesad ve zayıflığına işaret eder.

15- Bir kimse Hz. Peygamber'in şekline girdiğini, onun elbiselerini giydiğini, Hz. Peygamber'in kendisine mührünü veya kılıcını verdiğini görürse o kimse mülk istiyorsa mülke erişir ve halk kendisine itaat eder. Şayet hakirse Allah onu aziiz eder, talebe ise ilimden muradına nail olur.

16- Bir kimse Hz. Peygamber'i harap bir yerde görürüse bu oranın mamur olacağına işaret eder.

17- Hz. Peygamber'i rüyada gören sakalının tamamen siyah olduğunu görse bu gören kimseye büyük mutluluk, ak olduğunu görürse de görenin kuvvetli oluşuna ve düşmanına galip gelmesine işaret eder.

18- Hz. Peygamber'i ashabı arasında birbirlerini kardeş yaptığını gören kimse ilim ve fıkıh elde eder.

19- Bir kimse Hz. Peygamber'in arkasından gittiğini veya onnla musafaha ettiğini görse bu o kimsenin sünnete riayet ettiğine delalettir.

20- Bir kimse Hz. Peygamber'i uzun boylu delikanlı olarak görürse bu insanlar arasında fitne ve katle, yaşlı olarak görürse insanların afiyette olmalarına delalet eder.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TENBÎHÜ'L-GABÎ FÎ RUʿYETİ'N-NEBÎ METNİ

Çeviri Yazım

Bismillâhirrahmânirrahîm

Hamd-i bî-had ve senâ-yı lâ-yu‘ad, Ol hayy-ı dâim-i ebed ve ferd-i kaim-i samed لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْوَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ[118] hazretlerinin zât-ı pâk-i sermedine lâyıktır ki, dîdâr-ı Ahmed-i Muhtâr’ı illet-i devlet-i ebed-peyvend ve ruʿyet-i cemâl-i bâ-kemâlin ümmetine sebeb-i saâdet ve iki cihan izzetine mesned eyledi. (sallallâhu Teâlâ ve alâ âlihî ve sahbihî ve sellem, salâten lâ yuhsâhâ hasrun ve lâ aded)

Kıt‘a

Arzû-yı vuslatın gitmez gönülden bir nefes
Yâ Resûlallah cemâl-i bâ-kemalin kıl nasîb **[2a]**
İki âlemde murâdım budurur ancak hemân
Kim müyesser ola vuslat bu cihânda an karîb[119]

Ve ba‘dehû

İşbu fakîr-i derdmend ve hakîr-i müstemend, kalîlü’l-bidâ‘a ve haylu’d-dâ‘a şeyhü’l-harami’l-Muhammedî hâdim-i fukarâ-i Ahmedî, Yûsuf bin Ya‘kûb el-Halvetî (hafazahullâhu Teâlâ ani’l-âfeti ve’l-fitne). Şol vakit ki, şeref-i hizmet-i seyyid-i veled-i Âdem (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) ile müşerref ve muğtenim ve müste‘id oldum. Diledim ki, bu ni‘met-i uzmâya vâsıta ve bu devlet-i ukbâya râbıta olan devletlü ve saâdetlü padişâh-ı alempenâh (edâmallâhu izzehû ve ebkâhu ve ezelle alâ hilâfihî ve a‘dâhu) hâdimü’l-haremeyn lâzimu’l-keremeyn, hâmi-i erbâb-ı sıdk ve sedâd, mâhi-i âsâr-ı temerrüd ve inâd, âfitâb-ı âlem-tâb-ı evc وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا[120] bedr-i alâ kadr-i burc-ı وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِى الدُّنْيَا[121] (ellezi ihtassa zikrahû **[2b]** beyne’s-selâtîni fî minberi seyyidi’l-murselin) es-Sultân İbnü’s-sultân Sultân Murâd Hân[122] (rafe‘allâhu bi’l-kadri’l-a‘lâ ve

[118] İhlas, 112/3-4. [O’ndan çocuk olmamıştır, kendisi de doğmamıştır, hiçbir şey O’na denk ve benzer değildir.]
[119] Kavuşmak arzusu gönlümden ayrılmaz bir an
Cemâlini lütfeyle yâ Resûlallah bana
Dünya ve ahirette tek arzu budur ancak
Nasip eyle ya Rabbi O’na kavuşmayı bana
[120] Meryem, 19/57, [Onu yüce bir makama yükselttik]
[121] Bakara, 2/130, [Andolsun biz onu bu dünyyada seçkin kıldık]
[122] Buradaki Sultan, III. Murad’dır. Tez içerisinde ayrıntılı bilgi verilmiştir. Bkz. s. 13-22.

besata fi'l-arzı adlehû ve ahkâmehû ve zâde şerefen keremen ve mehâbeten ve ta'zîmen ve necden ve birren ve rif'aten ve tekrîmen) hazretlerine bi-tarîki'l-hediyye, bir tuhfe-i nebeviyye irsâl, bu bahane ile âsitânesine arzuhâl-i pür-melâl idim. Bu niyyet üzere kelâm-ı kadîm-i Rabbânîden tefe'ül ve kavl-i kerîm-i sübhânî ile tevessül kasd edicek bu ayet-i kerîme vârid oldu وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِىَ الصَّالِحُونَ[123] Bu nazm-ı şerîfin manâ-yı latîfini tedebbür ve fehvâ-yı münîfini tefekkür ederken tezekkür olundu ki, Hak subhânehû ve Teâlâ'nın bu kavl-i kesîru't-tavli pâdişâhımız Sultan Murâd Hazretlerinin zamân-ı velâdetleri târîhine işâret ve salâh ve diyânet ile saltanat-ı **[3a]** rub'-i meskûne vârislerine beşâret ola. Zîrâ الذِكرُ lafzı hesâb olunsa dokuz yüz elli birdir. Bu takdirce dokuz yüz elli birden sonra mütevellid olan pâdişâh sâlih olup arzullâha vâris olmak fehm olunup مِن بَعدِ الذِكرِ lafzına mutâbık ve murâdullâha muvâfık olur inşâallâhu Teâlâ. Rûh-perver ve ravh-güsterleri pür-fütûh olmak mütevakki'dir.

Kıt'a

Nîknâmın istimâ' eyler Resûl-i kibriyâ
Pâdişâh-ı din ü devlet olmağa bâ'is budur
Hind ü Sind ü şark u garb u rub'-i meskûn ehlinin
Tac ü taht u izz u baht u milkete vâris budur

Bu fâl-i ferah meâlden sonra Ravza-i Mükereme-i Münevvere-i Nebeviyye (şerrefallâhu Teâlâ bi-şerâifi't-teslîm ve't-tahiyye) de istihâre edip vârid-i gaybî ile müşâvere eyledim ki, acabâ ne makûle tuhfe olsa, ol sultânın hazîne-i âmiresinde ile'l-ân mevcûd olmaya. Tâ kim ol hediyeye **[3b]** fi'l-cümle enzâr-ı aliyyeleri vâki' olmaya lâyık ola. Bu hayrette iken işâret-i gaybiyye vâki' oldu ki, müşâhede-i cemâl-i bî-misâl nübüvvet-penâha (zâdallâhu şerefen) müteallik bir Türkî risâle tertîb edip mazmûn-ı şeref-makrûnun suver-i ibârât-ı tekellüfâttan tehzîb ve hüsn-i edâ ve belâgât ile etrâf-ı havâşisin tezhîb eyleyem.

Esdaku'l-kütüb ba'de kitabillâhi Teâlâ İmâm Buhârî (aleyhi rahmetü'l-Bârî) ihtiyâr ettiği ehâdîs-i sahîhelerden, ya'ni ru'yete müte'allik ehâdîs-i şerîfeler tetebbuuna şürû' ettiğimde, sulehâ-yı eşrâf-ı Yemen ve fukarâ-ı sâdât-ı Aden'den, Seyyid Ahmed el-Hadramî ki beyne'l-enâm kerâmetiyle meşhûr ve velâyeti ile mezkûr ve makbûl-i hâs

[123] Enbiya, 21/105. [Andolsun, Zikir'den (Tevra'tan) sonra Zebur'da da, "Yeryüzüne muhakkak ki benim iyi kullarım varis olacaktır" diye yazmıştık]

ve âm bir seyyid-i âlî-makam idi. Bu hakîr-i nâ-kâma ile'l-ân gelip teşrîf etmemiş iken, ittifâk-ı Ramazân-ı şerîfin onuncu günü ba'de'l-işrâk **[4a]** bî-takrîb bir şekl-i garîb ve acîb ile gelip "Yâ şeyhe'l-harâm, yâ Yûsuf bin Yakub sana beşâret ola ki, bu gece sülüs-ü ahîrde ceddimiz Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)i gördüm. Sana selâm edip sipâriş ettiler ki, ol tasmîm ettiğin niyyeti tetmîm eyleyesin. İnşâallâhu Teâlâ nef'-i azîm ve bereket-i amîm olacaktır." dedi. Bu hakîr-i pür-taksîr dahi kalkıp secde-i şükür edip, İmâm-ı Buhârî ve İmâm-ı Müslim ve Ebû Dâvûd (rahmetullahi aleyhim) hazretlerinin Hazret-i Ebû Hureyre (radıyallâhu Teâlâ anh)dan rivâyet ettikleri hadîs-i şerîflerden ki[124] مَن رَأَنِي فِي المَنَامِ فَسَيَرَانِي الْيَقَظَةَ ولاَ يَتَمَثَّلُ hadîs-i şerîfini îrâd edip nakl-i sarîh ve akl-ı sahîhe mutâbık ve ashâb-ı mücâhede ve erbâb-ı müşâhede ezvâkına muvâfık kelâm üzere bu hadîs-i şerîfin mufassalâtını îzâh ve ma'nâ-yı münîfinde **[4b]** vâki' olan müşkilâtını ifsâh edip, münâsebeti ile nice fevâidi ve avâidi dahi derc eyleyem. Tâ ki ümmî olan ihvân tercümâna muhtâç olmayalar.

Allah azîmü'ş-şân Hazretlerinin lutf-i amîm ve azîminden ve Habîb-i ekremin hulk-i halîm ve kerîminden tazarru' ve tevakku' ederim ki, bu takrîr ve tahrîrde bu zaîfi hata ve halelden masûn, riyâ ve sümʻadan meʿmûn ve mahfûz edip, dîdâr-i pür-envâr Seyyidü'l-ebrâra âşık olan sâdıklar hürmetine ben rû-siyâh, pür-günâhı dahi bu saâdetten mahrûm kılmayıp bu dünyâda sünnet-i garrâsına mutâbaat ve ukbâda cemâl-i cemîline ruʿyeti müyesser eyleye.

Maʻlûm-i şerîf ola ki, bu risâle bir mukaddime, üç bâb ve bir hâtime üzere tertîb olunup, Tenbîhü'l-Gabî fî Ruʿyeti'n-Nebî deyu tesmiye olmuştur. **Mukaddime**, hadîs-i şerîfin maʻnâ-yı latîfi ve zikrolunan ihtilâfâtın kavîsi ve zaʻîfi **[5a]** beyanındadır. **Bâb-ı evvel**, ruʿyet-i Nebî-yi mükerrem ve Habîb-i muhterem (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve selem) Hazretleri ne keyfiyetle müyesser olur ve görünen cism-i latîfleri midir, yoksa rûh-ı şerîfleri midir? Baş gözüyle mi görürler yoksa kalb gözü ile mi görürüler ânı bildirir. **Bâb-ı sânî**, ruʿyet-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Hazretlerine müteallik olan hikâyâtı ve meşâyıh-ı izâmın bu husûsda vâki' olan ahvâl-i meâriflerini bildirir. **Bâb-ı sâlis**, ruʿyet-i melâike baʻzı kimesnelere vaki' olur, husûsan Hazret-i Sultân-ı enbiyâ (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)in zamân-ı şerîflerinde Ashâb-ı Kirâm'ın gördüklerini ve buna müteallik olan ehâdîs-i şerîfe ve hikâyât-ı latîfeleri

[124] Buhârî, "İlim", 38, "Edep", 109, "Tabir", 10; Müslim, "Rüya" 10-13; Ebû Dâvûd, "Edeb", 88; Tirmizî, "Rüya", 4; İbn Mâce, "Tabiru'r-Rüya", 2; Dârimî, "Rüya", 4.

bildirir. **Hâtime**, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)'i görmeye sebeb olan havâssı ve duâları, salâtı ve sıyâmı **[5b]** ve görmenin dünyâda ve âhirette menâfiini bildirir.

MUKADDİME

(Hadîs-i şerîfin ma'nâ-yı latîfi ve zikrolunan ihtilâfâtların kavîsi ve zaîfi beyanındadır.)

Ma'lûm-i şerîf ola ki, ba'zı ulemâ dediler ki hadîs-i şerîfin ma'nâsı "Bir kimesne dünyâda iken beni vâkıasında görse, âhirette uyanıklığı hâlinde dahi görse gerektir." demektir. Velâkin bu ma'nâ dürüst değildir. Zîrâ Muhammed ümmeti âhirette beher-hâl Hazret-i Resûlullah'ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) görseler gerektir. Dünyâda vâkıasında görmüş olsun ve gerek görmemiş olsun, âhirette görmek dünyâ vâkıalarında görenlere mahsûs değildir. Dahi hadîs-i şerîfin âhirine وَلاَ يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِى lafzîdîr, rastgelmez.

Ve ba'zı ulemâ dahi dediler ki "Hadîs-i şerîfin ma'nâsı Hazret-i Resûlullah'ın (sallallâhu **[6a]** Teâlâ aleyhi ve sellem) kendi zamân-ı saâdetlerine mahsûstur. Yani bir kimesne beni görmeden bana îmân getirse ve beni vâkıasında dahi görse ona beşâret olsun ki, kable'l-mevt beni görse gerektir. Ol vâkıasında gördüğü sahîh benim, şeytan benim sûretime temessül edemez." Velâkin bu ma'nâ dahi baîd ve kelâm-ı mutlaka bi-ğayr-i vechin takiyyedir. Bu zikrolunan kelâm-ı mukaddereler cümle hilâf-ı zâhirdir. Hadîs-i şerîfin lafzından Hazret-i Resûlullah'ın (sallallâhu Teâla aleyhi ve sellem) kendi zamân-ı şerîflerine mahsûs olmaya kat'an delâlet yoktur.

Feemmâ, hadîs-i şerifte مَن رَآنِى فِى المَنَامِ فَقَد رَاَى الْحَقَّ و لاَ يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِى vâki' olmuştur. Bu takdirce و لاَ يَتَمَثَّلُ mecmu'-ı şart ve cezâya illet makâmında olup şüphe kalmaz. Onun için ulemâ ihtilâfı فَسَيَرَانِي فِى الْيَقَظَةَ **[6b]** hadîs-i şerîfinde aytıp, gayrı hadîslerde aytmamışlardır. Yani ulemâ yakazadan murâd berzahtır, yani kabirde olan yakazadır dediler. Zîrâ hadîs-i şerîfte vârid olmuştur ki, Münker ve Nekir melâikeleri gelip suâl ettikleri zamânda Hazret-i Resûlullah'ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) gösterip şol kimesnenin hakkında ne dersin deseler gerektir. Mü'min olanlar bilip âhir

zamân peygamberi Hazret-i Muhammedü'l-Mustafâ'dır (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) diye cevap verip gayrılar bilmeziz deseler gerektir.

Pes, "Dünyâda vâkıada görenler kabirde görseler gerektir. Şeytan (aleyhi'l-la'ne) gelip kabirde temessüle kâdir değildir demektir" dediler. Bu ma'nâ dahi baîddir. Zîrâ menâm âlem-i şehâdette olduğu gibi, yakazada dahi âlem-i şehâdette olmak gerektir. Yoksa âhirette görür demek **[7a]** değildir. Kabirde görür demek ise mânâ-yı evvele karîbdir.

Ba'zı ulemâ dahi dediler ki, "Hadîs-i şerîfin ma'nâsı bir kimesne beni vâkıada görse uyanıklığı hâlinde dahi görse gerektir. Yani kalb gözüyle görse gerektir. Bu kavlin ma'nâsı (Allâhu a'lem) demek olur ki, bir kimesne vâkıasında Hazret-i Resûlullah'ın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) mübârek şekil ve sûretini tamâm-ı hakîkati üzere görse ve kuvvet-i hayâliyyesinde hıfz ve zabt eylese ve dâimâ ol şekl-i mübareği tefekkür ve tasavvur eylese hemân zâhirde görmüş gibidir. Ve ol vâkıasında gördüğü ve zâhirde tasavvur ile müşâhede eylediği dahi sahîh benim, şeytan benim sûretime temessül edemez". Velâkin bu ma'nâ dahi hilâf-ı zâhirdir. Zîrâ kalb gözüyle görmeye فَسَيَرَانِي فِى الْيَقَظَةِ demekle va'de olunmak baîd ve tekellüftür. **[7b]**

Ve dahi ulemâ dahi dediler ki, "Hadîs-i şerîfin ma'nâsı bir kimesne beni vâkıasında görse, uyanıklığı halinde dahi görse hemân ikisi beraberdir. Asla tefâvütü yoktur. Zîrâ şeytan benim sûretime temessül edemez. Vâkıasında görse hemân zâhirde görmüş gibidir demek kasd olunur. فَسَيَرَانِي denildi, فَكَأَنَّمَا رَآنِى murâd olundu". Velâkin bu ma'nâ dahi te'assüf ve tekellüftür. مَن رَآنِى فَقَد رَاَى الْحَقَّ ma'nâsı olur. Eğer bu hadîs-i şerîf مَن رَآنِى فِى المَنَامِ عَلَى صُورَتِى فَسَيَرَانِي فِى الْيَقَظَةِ عَلَى تِلْكَ الصُّورَتِ olsa bu ma'nâ murâd olunurdu. Feemmâ, ruʾyet-i fi'l-menâm ruʾyet-i fi'l-yakaza şart olunmuştur. Şüphe andan lazım gelir.

Ma'lûm-i şerîf ola ki, hadîs-i şerîfin ma'nâ-yı latîfi ve fehvâ-yı münîfi demek olur, (Allah ve Resûl ekrem ve a'lem) "Bir kimesne beni vâkıasında görüp yani şol **[8a]** şekil ve sûret üzere ki, Hak subhânehû ve Teâlâ Hazretleri Hazret-i Resûlullah'ı (sallallhu Teâlâ aleyhi ve sellem) ol sûret ve heyʾet üzere halk etmiştir. Bi-aynihî, bilâ-teğayyür ve lâ-tebeddül kâmilü'l-a'zâ görse, bu makûle kimesne isti'dâd ve kâbiliyyet sâhibi olup fıtratında selâmet üzere olmaya delâlet edip elbette ehl-i hâl olmaya lâyık olur. Uyanıklığı halinde dünyâda baş gözüyle dahi görse gerektir. Uyanıklığı halinde

göreceği sahîh benim, şeytan benim sûretime temessül edip, gelip âşikâre görünmeye kâdir değildir."

Müminlere beşâret-i âmme ola ki, Resûl-i Ekrem ve Habîb-i Muhterem (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Hazretlerini vâkıada görmek azîm devlet ve saâdet olup, yine dünyâda baş gözüyle görmeye sebep olur. Bu dahi Hazret-i Resûlullah'ın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) mu'cizât-ı **[8b]** kesîrü'l-berekâtlarındandır.

Bir kimesne Hazret-i Resûlullah'ı vâkıasında görse sâlih olsun fâsık olsun gerek kâfir olsun, eğer kâfir görürse îmânına sebep olur, eğer ehl-i saâdetten olanlardan görür ise dünyâda baş gözü ile zâhirde uyanıklığı halinde görse gerektir. Eğer fâsık görür ise âkibeti hayr olup hâlet-i ihtizârında görse gerektir. Zîrâ hadîs-i şerîfte vârid olmuşdur ki; Ümmetimden birisi muhtazar olsa, şeytan aleyhi'l-la'ne îmânına kast eyler. Ben ona mütemessil olurum, şeytanın mazarrâtı def' olur.

Rivâyet olunur ki, Hazret-i Şeyh-i Ekber (kadesallâhu sırrahu'l-azîz) eydür, Hazret-i Resûl'u (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) gördüm acele ile giderler. Sultanım kande gidersiz deyû suâl ettim. Buyurdular ki, "Ümmetimden bir fakîr sekerât-ı mevt halindedir. Şeytan îmânına havâle olmuştur. **[9a]** Ona acele ederim" deyû buyurdular.

İmdî, cemâl-i bâ-kemâl Hazret-i Resûlullah'ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) görenlere azîm kerâmetler ve menfaatler muhakkak olup dünyâda baş gözü ile görmeye bâis olur. Eğer salâh üzere ise menfaati ziyâde olur ve eğer değil ise bâri-yi âhir nefsinde yine görür, dahi rûhunu teslim eyler. Sulehânın dahi kimisi az görür ve kimisi çok görür ve kimisi bir an mufârık olmaz.

İnşâallâhu Teâlâ bâb-ı sânîde hikâyâtı istimâ' oluna.

Ma'lûm-i şerîf ola ki, "Şeytan (aleyhi mâ yestehıkku) benim sûretime mütemessil olamaz" deyû buyurdular. Sebebi oldur ki, şeytan mazhar-ı dalâlet ve masdar-ı batâlet ve cehâlet olup Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) mazhar-ı hidâyet olmuştur. Ve dahi Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) nûr-i âlem ve münevver-i ümem olup, şeytan (aleyhi'l-la'ne) ma'den-i zulm ve menba'-i elem olmuştur. Zulmetin nûr yanında **[9b]** vücûdu yoktur. Zulmet nûr da'vasın edebilemez. Eğer şeytan Hazret-i Resûlullah'ın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) sûret-i mübârekelerine temessüle kâdir olsa ahkâm-ı şerâyı'da iştibâh lazım gelir. Bu ise

hikmetullah'a muhâliftir. Hiçbir kimesnenin şeytan karînesi İslam'a gelmeyip, Hazret-i Resûlullah'a (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) karîn olan şeytan müslüman olduğuna hikmet budur ki zikrolundu.

Eğer suâl olunsa ki, gayrı peygamberler aleyhi's-selâm'ın sûret-i mübârekelerine temessüle kâdir olur mu? Yoksa bu hâlet hemân Hazret-i Resûlullah'ın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Cenâb-ı saâdetlerine mi mahsûstur?

Muktezâ-yı edeb ve cevâb-ı bâ-sevâb budur ki, "Kat'an Enbiyâ aleyhimü's-selâmın sûret-i mübârekelerine temessüle kâdir değildir" diyevüz. Zîrâ cemî-i enbiyâ (aleyhimü's-selâm) mazhar-ı hidâyet idiler. Ve cemî-i enbiyâ Hazret-i Resûlullah (sallallâhu **[10a]** Teâlâ aleyhi ve sellem) Cenâb-ı saâdetlerinin nâibleri ve halîfeleri olup, şerîatleri ve mu'cizeleri cümle ol Hazretin mu'cizâtı ve esrâr-ı şerîatı olup, sûretâ gerçi sonra gelmiştir. Velâkin cümleden akdem ve a'lem, efdal ve ekrem idiği muhakkaktır. Velâkin her peygamberin kendi zamân-ı saâdetlerinde temessüle kâdir olmadığı mukarrerdir. Ammâ hemân şimdi gelip ben filan peygamberim dese, câiz midir, değil midir? Kelâm bundadır. Çünkü her peygamberin sûret-i şerîfeleri ve hilye-yi latîfeleri mazbût ve ma'lûm değildir. Ammâ Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Cenâb-ı saâdetlerinin sûret-i şerîfe ve heyʿet-i latîfeleri mazbût ve mektûbdur.

Pes, imdî İblîs-i laîn gelse, ba'zı kimesnelere ben filan peygamberim dese câizdir. Zîrâ sûfiyye taifesinden ba'zı kimesnelere ben filan peygamberim, ben Hazret-i Hızır'ım (aleyhi's-selâm) **[10b]** deyû ba'zı nesneler ta'lîm edip ve ağzına tükürüp ol miskîn dahi aldanıp kitaplar ve risâleler teʿlîf ve tasnîf edip ma'rifet söylerim deyû şuğlünden kalmıştır. Gerçi Hazret-i Hızır'ın (aleyhi's-selâm) peygamber olduğu ihtilâfîdir. Lâkin peygamber olduğu kavl-i sahîhdir demişler iken, yine temessüle kâdir olduğu zâhir oldu. Bu hikâye Zeynüddîn Hâfî hazretlerinin risâle-i şerîfelerinde mezkûrdur.

Ve dahi ma'lûm-i şerîf ola ki, şeytan aleyhi'l-la'ne gelip "Ben rabbü'l-izzeyim" dese olur. Zîrâ Hak Subhânehû ve Teâlâ'nın bir ism-i şerîfi Hâdî ise bir ism-i şerîfi de Mudill'dir. Ol yüzden gelse kâbildir. Ve Hazret-i Allah zü'l-celâl şekilden ve sûretten münezzehtir. Ehl-i ilim olan müminler bilir. Ve şeytân-ı la'în gelip idlâl etmeğe kâdir değildir, gelse dahi zarar edemez.

Rivâyet olunur ki **[11a]**, Şeyh Abdülkâdir Geylânî (kaddesallâhu sirrahu'l-azîz) eydür; "Evâil-i sülûkümde bir âb-ı revân kenarında ibâdete meşgûl idim, âsumândan bir nidâ geldi ki "Ya Abdülkâdir hazır ol sana tecellî ederim". Bu sadâ geldiği gibi etrafımda her ne kadar hacer ve şecer varsa secdeye vardılar. Bana hayret geldi ve tevakkuf ettim. Ve fikr ile dedim ki Hak Subhânehû ve Teâlâ hod taraftan münezzehdir. Bu hod gök tarafındandır. Elbette bu şeytandır deyû def'ine meşgûl oldum. Tekrar "Ya Abdülkâdir, Ene Rabbüke'l-a'lâ" deyû nidâ gelicek, cemî-i eşyâ yine secdeye vardılar. Ben asla mültefit olmadım. Esmâullaha meşgûl oldum. Hemân gökden bir siyah nesne pâre pâre olup yanıma düştü. Meğer şeytan-ı laîn imiş. Ve etrafımda olan eşcâr ve ahcâr dahi onun a'vân-ı ensârı olup hacer ve şecer sûretine girip beni idlâl kasdı ile gelmişler. Cümlesi **[11b]** târumâr olup, yürü var ilm-i şerîf berekâtı ile şerrimden halâs oldun diyerek şeytan firâr eylemiştir".[125]

Bu kıssadan garaz İblis (aleyhi'la'ne) nin da'va-yı rubûbiyet ile idlâle sa'y eylediği beyandır.

İmdî ma'lûm-i şerîf ola ki, hadîs-i şerîfin ma'nâ-yı latîfi budur ki; bir kimesne Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) cenâb-ı saâdetlerini vâkıasında görse, yine dünyâda baş gözüyle görse gerektir. Zâhirde göreceği Hazret-i Resûlullah'tır. Şeytân-ı laîn onların sûret-i şerîfelerine temessül edemez demektir. Yoksa âhirette görür demek yâhud kalb gözüyle görmek demek veya gayrı ma'nâlar murâd değildir. Belki hemân baş gözüyle uyanıkla dünyâda görür demektir. Velâkin ne keyfiyet ile olduğu müşkil olmağını fehm edemeyip gayrı ma'nâlara haml **[12a]** etmişlerdir. Allâhu a'lem.

[125] İmam Şa'rânî, *Tabakâtü'l-Kübrâ,* c.2, s. 455-456.

BÂB-I EVVEL

Ruʾyet-i Nebî-yi Mükerrem ve Habîb-i Muhterem (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Hazretleri ne keyfiyetle müyesser olduğunu ve gördükleri cism-i latîfleri midir ve yahut rûh-ı şerîfleri midir? Ve dahi bu husûsta olan kelimât-ı ulemâ ve hikâyât ve ihtilâfâtı bildirir.

Maʻlûm-i şerîf ola ki, baʻzı ulemâ-yı zâhir itiraz etmişlerdir ki, meyyit âlem-i âhirete gitmiş iken tekrar dünyâya gelmek olmaz. Bu âlem-i şehâdette olan kimesne ânı baş gözüyle görmek nice musavverdir deyû inkâr ettiler. Ve istidlâl ettiler ki Hazret-i Fâtıma (radıyallâhu anhâ) Resûl-i Ekrem ve Nebî-yi Muhterem Hazreti'ne (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) kemâl mertebe hasret ve iştiyâkı ile vefât eylediler. Maʻa zâlik yakazada görmeleri mesmûʻ değildir dediler. Bu istidlâlin zaafı katî zâhirdir. Câizdir ki, görmüşler **[12b]** ve ketmetmişler olalar. Onların görmemeleri ise gayrılara delîl de olamaz. Velâkin bu makûle itiraz kâdir-i mutlakın efʻâlini bilmemek ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Hazretlerinin kelâm-ı dür-rübâlarını tasdik etmemek îcâb eyler. Kerâmât-ı evliyâya ikrâr ve itiraf eden ehl-i sünnet ve cemaatle bahis âsândır. Feemmâ, kerâmât-ı evliyâya münker olan ehl-i bidʻat ile cidâl müyesser değildir. Zîrâ sünen-i sahîha ve delâil-i sarîha ile bahsi sâbit olan kıssaları inkâr edip teʾvîl eyleyen mübtediʻ ile bahs olunmaz. İllâ lisân-ı seyf ü sinân ile olur.

Zavâhir-i nusûs-ı kâtıʻanın medlûlü olan kısas-ı Kurʾâniyyeden Bakara kıssası nice inkâr olunur ki, bir zebh olmuş bakarın uzvu ile bir meyyiti vurdular. Fi'l-hâl hayat bulup beni filan kimesne katletti deyû kâtilinden haber verdi.[126] **[13a]** Ve Hazret-i İbrahim (aleyhi's-selam) dört adet tuyûru zebh edip ve eczâlarını birbirine halt ettikten sonra, dağ başlarına perâkende eyleyip dahi davet eyledi. Her cüz-i münâsibi, münâsibi yanına gelip cemʻ oldular. Dört adet kuş tekrar hayat buldular.[127] Ve Hazret-i Üzeyir Peygamber (aleyhi's-selam)ın himârı meyyit olup yüz seneden sonra tekrar hayat buldu.[128] İmdi, mümin olan ihvâna inkâr câiz değildir. Hazret-i Resûlullah'tan (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) her ne ki vârid oldu ise tasdîk eyleyip, ne keyfiyet ile olduğunu fehm edip, bu saâdete erişmek husûsunda saʻy ve mücâhede etmek

[126] Bakara, 2/73.
[127] Bakara, 2/260.
[128] Bakara, 2/259.

gerektir. Yoksa inkâr etmek âsân-ı kadiyyedir. Kâfir olup mücâhededen halâs ve ruʾyet-i Resûlulullah'tan (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) mahrûm ve âhirette muazzeb fi'n-nâr **[13b]** olur. (neʻûzu billahi Teâlâ)

Mevâhib-i Ledünniyye sahibi Kastallâni ruʾyet-i fi'l-yakaza kavlini muracceh kıldığı, sened-i muhaddisîn tarîki üzere sübûtunda tevakkufu olduğu içindir, yoksa bi'l-külliyye inkâr değildir.

Maʻlûm-i şerîf ola ki, cemî-i meşâyıh-ı izâm bu husûsta ittifak etmişlerdir ki, Hazret-i Resûlullah'ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) dünyâda baş gözüyle uyanıkla görmek sahîh ve vâkıʻdir.

Emmâ, Huccetü'l-İslam Ebu Hâmid el-Gazali *el-Munkızu mine'd-dalâl* nam-ı kitabında eydür, "Ulûm-ı zâhireden ferâğat edip himmet-i sûfiyye tarîkına sarf eyledim ve yakinen bildim ki, tarîk-i Hakka sâlik olan tâife hemân ancak sûfiyyedir. Bunların sîretleri ve tarîkleri ve hulukları ahsen-i sîret ve ahsen-i tarîkat ve ahsen-i ahlâktır. Eğer cemî-i ukalâ ve ulemâ ve hukemâ bir yere cemʻ olup **[14a]**, sûfiyyenin sîret-i tarîkatlerinden birisini tebdîl ve tağyir edip, bunların tarîklerinden a'lâ bir tarîk dahi peydâ edelim deyû ittifâk etseler, mümkün değildir, muhaldir. Zîrâ bunların zâhirde ve bâtında harekât ve sekenâtları müşkilât-ı nübüvvetten ahz ve iktibâs olunmuştur. İki cihanda nûr-ı nübüvvetten aʻlâ bir nûr dahi yoktur ki, onunla ziyâlanmak müyesser ola. Sûfiyye nûr-ı nübüvvetten behredâr ve iktidâ-i kitâb u sünnet ile ol kadar münevver olurlar ki, hâlet-i yakazada melâikeyi görürler ve ervâh-ı enbiyâ aleyhimü's-selamı müşâhede ederler ve kelâm-ı şerîflerini istimâʻ ederler. Ve nice fevâyidi ahz ederler. Ve bundan sonra bir hâle dahi terakkî ederler. Sûret ve misâl müşâhedesinden kalkıp bir mertebeye varırlar ki nutuk ânı beyânda kâsırdır".[129]

Kâdî Ebû Bekir İbnü'l-Arabî *Kanûnu't-Teʾvîl* adlı kitabında eydür. "Sûfiyye **[14b]** mezhebi oldur ki, kaçan insana tahâret-i kalb ve tezkiye-i nefs ve alâyıkdan inkitâʻ ve esbâb-ı dünyeviyyeden infisâl ve mâl câh fikrini terk ve ehlullah ile sohbet ve Allah Teâlâ Hazreti'ne ikbâl müyesser olsa, ona keşf-i kulûb vâkiʻ olup, melâikeyi baş

[129] Ebu'l-Hâmid el-Gazalî, *el-Munkızu Mine'd-dalâl*, terc. Osman Güman, s. 58-59; Abdülhalim Mahmud, *el-Munkızu Mine'd-dalâl Şerhi ve Tasavvufî İncelemeler*, terc. Salih Uçan, s. 184.

gözüyle görürler ve sözlerini istimâ‘ ederler. Ve ervâh-ı enbiyâ aleyhimü’s-selâma muttali‘ olup musâhabet ederler.”[130]

Ve İbnü’l-Hâc *Medhal* adlı kitabında eydür. “Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Hazretlerini yakazada görmek sahîh ve vâkı‘dır. Velâkin değme kimesneye müyesser olmaz, azîzü’l-vücûddur. İnkâr câiz değildir, zîrâ vâkı‘dır.”[131]

Hikâyet

Şeyh Ekmelüddin, *Meşârık* şerhinde bu hadîs-i şerîfin ma‘nâsı tahkîkinde buyururlar ki, “İki kişi mâ beyninde ictimâ‘ eğer yakazada ve eğer menâmda olmaz. İllâ kemâl-i ittihâd sebebiyle olur. İttihâdın dahi usûlü beştir: **[15a]**

Evvelen, zâtta iştirâk

Sâniyen, sıfatta iştirâk

Sâlisen, halde iştirâk

Râbı’an, kâlde iştirâk

Hâmisen, mertebede iştirâk

Her kaçan iki kişi mâ beyninde münâsebet taakkul olunsa bu beş asıldan hâriç değildir. Bu asıllar her ne kadar ziyâde bulunsa ictimâ’ oldur, ziyâde olur. Kalîl olsa kalîl olur, ziyâde olsa ziyâde olur. Hatta ziyâdelik bir hadde varır ki, iki kimesne birbirlerinden bir an mufârık olmazlar.”[132]

Pes, bir kimesne zamân-ı mâziyede geçmiş kümmel-i ervâhla münâsebet eyledi. Her kaçan, murâd edinse yine mulâkât ederler idi. Asıl lâzım olan Hazret-i Sultân-ı enbiyâ (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) ile münâsebettir. Münâsebet ise müyesser olmaz. İllâ sünnet-i ğarrâya mutâbaat ile olur. Her ne kadar muhâfaza-i sünnet-i şerîfe ve riâyet-i âdâb-ı münîfe ziyâde olur ise, kurbiyyet ve münâsebet dahi ol kadar ziyâde olur. **[15b]** Ruʾyete mâni’ yoktur. İllâ sünnet-i şerîfe ve âdâb-ı münîfelerine müsâmaha edip mukayyed olmakdan olur.

[130] Ebû Bekir İbnü’l-Arabî, *Kânûnu’t-Teʾvîl*, s. 245-248.
[131] İbnü’l-Hac el-Abderî, *El-Medahl*, c.2, s. 291.
[132] Ekmelüddin Bâbertî, *Mebârikü’l-Ezhâr fî Şerhi Meşârıkı’l-Envâr*, c. 1, s. 104-108.

Hikayet

İmâm Müslim (rahmetullahi aleyh) *Sahîh*'inde rivâyet eder ki, "İmran bin Husayn (radıyallâhu anh) eydür ki; Hazret-i Resûlullah ekser-i zamânda zâhir olup bana selâm verirdi. Hatta bir marazdan ötürü dağ yaktım, gayrı zâhir olmaz oldular. Zîrâ dağ yakmak hilâf-ı sünnet-i şerîftir. Ben dahi min ba'di dağ yakmayı terk ettim."[133]

Seyyid Ebû Muhammed bin Hamza (rahmetullahi aleyh) eydür. "Hâlet-i yakazada ru'yeti inkâr edenleri ilzâm ederiz ki, mümin hod ba'de'l-mevt Rabbü'l-izzeti görmek, Kuran ve hadîs ile sâbittir. Ehlullah ise murâdât-ı nefsiyyelerini terk edip ölmezden evvel ölmüşlerdir. Görmeye asla mâni' yoktur. Hemân müşekkel مُوتُو قَبْلَ اَنْ تَمُوتُوا[134] mertebesini **[16a]** bulmaktır. Yoksa gayrısı hep müyesserdir."

Ma'lûm-i şerîf ola ki, ekser vâki' olan ru'yet evvelâ vâkıada vâki' olur, ba'dehû yakazada vâki' olur. Velâkin kalb gözüyle olur, ba'dehû terakkî edip baş gözüyle görülür. Velâkin bu dahi ma'lûm-i şerîf ola ki, ru'yet-i basariyyede meşhûr ve müte'ârif olan halkın birbirlerini gördükleri gibi değildir. Belki cem'iyyet-i hâliyye ve hâlet-i berzahiyye ve emr-i vecd ânıdır. Baş gözü kalb gözüne gözlük yani mir'ât vâki' olup, kalb ve kalıb müttehid olup görürler. İmdî görmeyenler bu lezzeti idrâk edemezler.

مَنْ لَمْ يَذُقْ لَمْ يَعْرِفْ اللهم ارزقنا[135]

Ve ru'yet ne keyfiyet ile olduğunu yani gören râ'î ne hâlet ile gördüğü fi'l-cümle ma'lûm oldu. Feemmâ görünen yani mer'î ne keyfiyet ile görünür. Ve görünen rûh-ı latîfleri midir, yoksa cism-i **[16b]** şerîfleri midir, yoksa misâl-i pür-envârları mıdır? Âni dahi bilmek lazımdır.

Ma'lûm-i şerîf ola ki meşâyih-i izâm ihtilâf etmişlerdir. Cümlenin kelâmını tafsîl etmek tatvîl iktizâ eder. Lâkin akvâ ve evlâ olan oldur ki, rûh-ı şerîfleri mütecessid olup zâhirde göründüğü gibi âşikâre olup görüneler. Misâl lazım olmaya. Kümmel-i meşâyıh böylece görürler.

[133] Müslim, "Hac", 167. Ayrıca bkz. Buhârî, "Tıb", 3; Tirmizî, "Tıb", 10; İbn Mâce, "Tıb", 23.
[134] Ölmeden önce ölünüz. Bkz. el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, c. 2, s. 29.
[135] Tatmayan bilmez. Allahım bizi rızıklandır.

Kâdî Ebû Bekir El-Arabî eydür, "Resûlullah Hazretleri'ni (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) sıfat-ı ma'lûmesi ile görmek hakikan idrâktır. Ve sıfat-ı ma'lûmesiyle görmemek misâlen idraktır." [136]

Ba'zı ulemâ bu mahalde gayet tazyîk edip Hazret-i Resûlullah'ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) görenler mübarek lihyelerinde olan beyaz kılları adedi ile görmek gerektir ki, sahîh ola dediler. Hatta İbn Sîrîn huzûruna bir kimesne gelip **[17a]** ben Hazret-i Resûlullah'ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) gördüm dese suâl ederdi. Eğer evsâfında hata etse görmedin derdi.[137]

Velâkin gördüğü beher hâl Hazret-i Resûlullah'tır (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem), gayrı olmamak kavl-i cumhûrdur. Ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) kabr-i münevvere ve ravza-ı mutahharalarında hayy idüğü sâbittir. Her kaçan murâd edinse taşra çıkarlar, âlem-i mülk-i melekûtu tasarruf ederler. Ümmetinin tâatleri ile mesrûr ve isyanları ile mahzûn olup, bir kimesne selâm verse redd-i selâm ederler.

İmâm Kurtubî (rahmetullahi aleyh) *Tezkire* adlı kitabında eydür; "Mevt âdem-i mahz[138] değildir. Belki bir halden bir hâle intikaldir. Görülmemek âdeme delâlet etmez. Melâike ve Cin mevcutlar iken gîr görünmez."[139]

Kaçan, Hak Subhânehû ve Teâlâ bir mümin kuluna kerâmet ihsân edip hicâbını refʿ eylese Hazret-i **[17b]** Resûlullah'ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) heyʾeti üzere görmeğe mâni yoktur. Ve misâl dahi lazım değildir. Belki hakîkati ile görmüştür. Eğer suâl olunursa ki, zamân-ı vâhidde müteaddid mekânlarda kimi karîb ve kimi baîd görmek ve görünmek nice dürüst olur.

Cevâb-ı şiir;

كَالشَّمْسِ فِى كَبْدِ السَّمَاءِ و ضَوْئِهَا

يُغْشِى الْبِلاَدَ مَشَارِقاً وَ مَغَارِباً

[136] Muhammed Takî Osmânî, *Tekmiletü Fethi'l-Mülhim bişerhi Sahîhi'l-Müslim*, Dâru'l-Ulûm, Karaçi, 1994, IV, s. 451.

[137] İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bişerhi Sahîhi'l-Buharî*, c. 14, s. 411; Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhi Sahîhi'l-Buharî*, c. 20, s. 18.

[138] Mutlak yokluk, yokluğun ta kendisi.

[139] Kurtubî, *Tezkire*, s. 4.

Terceme:

Güneş kim, çarh-ı a‘zamda tutup yer

Olur, mağrible meşrik ona hep yer.

Yani güneş âsumânın vasatında iken dav'ı mağrib ve meşriki ihâta eder.

Hikayet

Şeyh Tâcuddin bin Atâullah eydür, “Kutb-u âlem kevni vücûduyla memlû eder. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) hod on sekiz bin âlemin nûrudur. Kutb-u âlem Sultân-ı enbiyâ’nın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) yanında deryâda katre değildir. **[18a]** Semâvat ve arazîn ve arş ve kürsî Hazret-i Resûlullah’ın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) vücûdu pür-sûdleri mâl-a-mâldır. Bu ma‘nâyı ancak ehl-i hâl olan ihvân idrâk ederler.”

Velâkin İmâm Gazâlî (rahmetullahi aleyh) misâle kâil olmuşlardır. Görünen rûh-ı latîfleri ve cism-i şerîfleri değildir. Belki misâl-i pür-nûrlarıdır. Bir kimsene Hak subhânehû ve Teâlâ Hazretlerini vâkıasında görmek olmaz, illâ misâl tarîkiyle olur. Zîrâ Hak subhânehû ve Teâlâ Hazretleri sûretten ve şekilden münezzehtir. Bir kimesne Hak Tebâreke ve Teâlâ Hazretlerini vâkıasında görse kendi itikadına göre sûret-i itikâdını görür. Anınçün Hazret-i Resûlullah’ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) vakî‘asında görenler kamilü’l-a‘zâ görseler kendi kemâllerine işaret olup, nâkısu’l-a‘zâ görseler kendi noksanlarına delâlet eder. **[18b]**

İmâm Gazâlî (aleyhi rahmetü’l-bârî) nin bu kavli, meşâyıh-ı izâmın âlem-i misâl deyû isbât ettikleri kâide üzeredir. Ve beden gemisi dedikleri dahi bu ma‘nâya kârîbdir. A‘mâlin teşekkülü dahi bu kabildendir. Belki erbâb-ı tahkîk akvâli dahi mütecessid olup sûret bağlar deyû ittifâk etmişlerdir.

Hikayet

Şeyh Muhyiddin el-Arabî (kaddesallâhu sirrahu’l-azîz) *Fütûhât-ı Mekkiyye*’de eydür. “Her kelâm ki senden sâdır olur, elbette bir melek halk olur. Eğer ol kelâm hayr ise, rahmet meleği halk olur. Ve eğer şer ise, azab meleği halk olur. Ba‘dehû tevbe

eylese, ol tevbeden bir rahmet meleği halk olunup ol azab meleği ile musâhib olur. Dahi rahmete tebdil olur. [140]يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ bu ma'nâya işarettir."[141]

Ve yine Hazret-i Şeyh-i Ekber (kaddesallâhu sirrahu'l-azîz) hikâyet eyler ki; "Mekke-i Mükereme'de Şeyh Abdülkâdir Dîrî ile bu zikr olan mertebeyi **[19a]** söyleşirdik. Bana dedi ki " Mekke-i Mükeremeye gemiyle gelirken bir gece mâhitâbda bir kimse âb-ı âfşâne kalktı. Ayağı sürçüp deryaya düştü. Gemi ise tamam rüzgâr ile giderdi. Mellâhlar dahi hâba varmış idiler. Benden gayrı kimesne görmedi. Ayak üzere kalkıp bakdım, gördüm bir akkuş. Bu kimesne kanadı üzerine alıp gemiye götürdü. Bu kişi bu hâleti görüp hayrete vardı. Bu kuş, burnunu uzatıp kulağına bu sözü söyledi ve kayboldu. İhtiyârım kalmadı, vardım bu halden suâl ettim. Veliyyullahdır deyû hayr duâsını taleb eyledim. Bana ayttı: "Ben avâmdan bir kimesneyim Velâkin deryaya düşüp mevtimi muhakkak bildiğim gibi kendimi Hazret-i Hakk'a teslim edip ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ[142] dedim. Hemân bir kuş gelip beni kanadı üstüne alıp gemiye götürdü. Ve ben fikr-ü tahayyüre varıcak **[19b]** kulağıma dedi ki, "Senin ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ dediğin kelâmım, bu şekle girip sana geldim halâs ettim" dedi." [143]

Bu kıssadan iki hisse hâsıl oldu. Evvelâ, akvâl mütecessid olmak zâhir oldu. Ve sâniyen ma'lûm olur ki mehâric-i hurûfa ri'âyet olunmak vâcib imiş. Yoksa teşekkülde nâkıs olup ma'yûb olurdu. Ve dahi [144]وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلًا hikmetinin sırrı âşikâre oldu."

Akvâl mütecessid olduğuna bu dahi delildir ki, *Sahîh-i Buhârî*'de rivâyet olunur ki, "Bir gün Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) buyurdular ki; "Siz hod bugün et yediniz. Hatunlar yemin ettiler ki, bir haftadır biz et görmedik dediler. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) emreyleyip bir çanak getirdiler. Avratlara emreyledi kay' ettiler, et pâreleri çıktı taaccüp eylediler. Hazret-i **[20a]** Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) ayttı, "Siz Allah Teâla'nın helal ettiği nesneyi ekil etmediniz. Velâkin gıybet edip âdem etini ekil ettiniz" deyû buyurdular."[145]

Ve dahi Hazret-i Sultânu'l-Enbiyâ'yı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) görenler sahîh gördüklerine delildir.

---

[140] Furkan, 25/70. [Allah kötülüklerinizi iyiliklere dönüştürür]
[141] Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, (terc. Ekrem Dumanlı), c. 10, s. 191.
[142] En'am, 6/96. [Bu, mutlak güç sahibi Allah'ın takdiridir]
[143] İbnü'l-Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, c. 10 s.192.
[144] Müzzemmil, 73/4. [Kuran'ı tertîl üzere okuyunuz]
[145]

Şeyh Muhyiddin el-Arabî (kaddesallâhu sirrahu'l-azîz) *Fusûs*'unda nakl eylerki; "Şeyhu'l-muhaddisîn İbnü'l-Mahled rahmetullahî aleyh'e vâkıasında Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) süt verdi. Ol dahi içip bîdâr oldu. Ba'dehû kay' eyledi, aynı ile süt çıktı. Hazret-i Şeyh-i Ekber (kaddesallâhu sirrahu'l-aziz) eydür, "İbnü'l-Mahled hazretleri ta'bîrde hata eyledi. Eğer sütü ilm ile ta'bîr etmiş olsa idi ilm-i ledünnü hâsıl ederdi. Velâkin âfâkî ta'bîr eyledi aynı ile süt çıktı. İlim olmadı."[146] Garaz, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) verdiği süt zâhirde **[20b]** dahi zuhûr ettiğini bildirmektir.

Eğer suâl olunursa ki misâl tarîki ile yahut evvelki tarîk üzere görenlere sahâbî ıtlak olunsa sahîh olur mu?

Cevab oldur ki, olmaz. Eğer misâlinde görseler zâhirde bi-hasebi'ş-şer' sahâbe denilmez. Zîrâ Hazret-i Resûlullah'ın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) ruʾyet-i cesed-i mübârekleri şarttır. Ve eğer zât-ı şerîfi görülmüştür denilse yine sahîh olmaz. Zîrâ ashâb olmaya şart budur ki, Hazret-i Sultân-ı enbiyâ (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Cenâb-ı Saâdetlerini dünyâda görmektir. Ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) hizmetine cemî-i ümmeti arz olunup cümlesini görmüştür. Ve onlar dahi Resûlullah'ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) görmüşlerdir. Maa zalik, cemî'sine ashâb ıtlâk olunmaz. Zîrâ ruʾyet melekûtîdir. İmdî ashâb olmaya melekî gerektir.

Allahû a'lem.

BÂB-I SÂNÎ

Ruʾyet-i **[21a]** *Resûlullah'a (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) müteallık olan hikâyâtı ve meşâyıh-ı izâmın bu husûsta olan ezvâk ve meârifini bildirir.*

Ma'lûm-i şerîf ola ki, İbn Abbas (radıyallâhu anh) eydür; "Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Hazretlerini vâkıada gördüm, uyanıp bu hadîs-i şerîfi teemmül ettim. Ba'dehû ümmü'l-müminîn Hazret-i Meymûne (radıyallâhu anhâ)nın hânesine varıp, vâkıayı takrîr edip, ta'bîrini taleb eylediğim gibi Hazret-i Resûlullah'ın

[146] Ahmed Avni Konuk, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, c. 2 s.108-109.

(sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) kendi âyinesi var imiş, elime verdi. Nazar ettiğim gibi Hazret-i Sultan-ı enbiyânın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) mübarek cemâl-i bâ-kemâl-i şerîflerini gördüm. Asla kendi şeklimi görmedim" dediler.

Ve selef ü halef ve meşâyıhdan bî-nihâye azizler vâkıalarında Hazret-i Resûlullah'ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) görüp bu hadîs-i şerîfin **[21b]** ma'nâsını tasdîk ve tahkîk berekâtıyla zâhirde dahi görmüşler. Ve nice müşkil mes'eleler sormuşlar. Ve nice haberler alıp her ne buyurmuşlar ise bilâ-ziyâde ve lâ-noksan vâki' olmuştur.

Hikayet

Tabakât-ı Evliyâ adlı kitabında eydür. "Şeyh Abdulkadir Geylânî (rahmetullahi aleyh) hazretleri buyururlar ki; "Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) gündüzün kable'z-zuhr âşikâre görünüp bana buyurdular ki, "Niçin va'z u nasihat eylemezsin?" Ben ayttım, "Yâ Resûlallah bir acemî kimesneyim, Bağdat fudalâsına nice söz söylemeye kadîr olurum?". "Aç ağzını" dedi. Ben dahi açtım. Üç defa ağzıma tükürdü. "Yürü, var hikmet ve mev'ıza üzere söyle" dediler. Ben dahi salât-ı zuhru kıldım. Hemân halk başıma üşdüler. Ben hayrete vardım. Gördüm Hazret-i Ali (keremallâhu **[22a]** vechehû) mukâbilde dururlar. Bana ayttı; "Niçin söylemezsin dediler?" Ben ayttım; "Aklım şaştı ne diyeceğimi bilmezim" dedim. Anlar dahi aç ağzını deyip iki kere dahi Hazret-i Ali (radıyallâhu anh) tükürdü. Ben ayttım; "Niçin üç kere tükürmediniz?" Buyurdular ki, "Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) ile beraberlikten edep ederim" dediler. Ve kayboldular. Ben dahi evvel kelâmını söyledim, sebebi bu oldu. Gavvâs-ı fikret-i meânî bahrine dalıp mağrifet cevherlerini çıkarıp lisân-ı hâl tercümânı ile nidâ ve emâneti simsarâne teblîğ edâ edip, tâ ki tâlib-i Hak olan müşteriler zerr-i ihlâsla alıp nefâyis-i imân ve hüsn-i tâat tahsîl edeler."[147]

Hikayet

Şeyh Halife İbn Musa (rahmetullahi aleyh) Sultânu'l-enbiyâ Resûl-i kibriyâ (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)i çok kere görürdü. Hatta rivâyet eder ki **[22b]**, bir güne on yedi kere görüp âhirinde buyurdular ki "Yâ Musa sakın bî-huzûr olma! Nice

[147] İbnü'l-Mülakkin, *Tabakâtü'l-Evliyâ*, s. 246.

evliyâlar beni zâhirde bir kere görmeye hasret çekerler. Ol arzu ile dünyâdan âhirete gitmişlerdir."[148]

Hikâyet olunur ki, Şeyh Abdulğaffâr b. Nûh el-Kûsî eydür, "Her saatte Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) cenâbını gördüm."[149]

Şeyh Ebu'l-Abbas el-Mursî (rahmetullahi aleyh) eydür, "Birgün gelin musâfaha edelim, zîrâ el-ân Hazret-i Resûlullah'ın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) mübârek elleriyle musâfaha ettim." dedi. Ve dahi eydür ki, "Bir ân, bir nefes Hazret-i Sultan-ı Enbiya'dan (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) bir ân mufârık olsam kendimi ol saat Müslüman addeylemezim."

Hikayet

Şeyh Ebu Abdillah el-Kuraşî (rahmetullahi aleyh) eydür ki, "Bir sene Mısır'da muhkem kaht oldu. Teveccüh ettim ki def'i için duâ eyleyim. **[23a]** Bana ayttılar ki; "Zahmet çekip duâ eyleme. Bu husûsta evliyâdan bir kimesnenin duâsı kabul olmaz. Hak Teâlâ Mısır halkına gazap etmiştir." Şeyh eydür "Ben dahi Mısır'ı terk edip Kuds-ü Şerîf tarafına sefer ettim. Nice müddetten sonra Halîlü'r-Rahman (salavâtullahi ve selâmuhû) türbesine yakın vardıkta, Sultanu'l-enbiyâ gelip zâhirde beni istikbâl eyledi. Ve buyurdular ki, "Yâ Abdallah, sana ziyâfet edeyim" deyû ziyâfete davet eylediler. Ben ayttım, "Yâ Resûlallah, ziyâfetin Mısır halkına duâ etmen olsun. Gayrı tarîk ile mütesellî değilim" dedim. Kabul edip duâ buyurdular. Fi'l-hâl Mısır'dan kaht ref' oldu."

Hikayet

Ebu'l-Abbas eydür, "Birgün Seyyid Ahmed İbnü'r-Rifâ'î hizmetine vardım. Bana ayttı, "Senin şeyhin Kannâd Seyyid **[23b]** Abdurrahîm'dir." Ben dahi Seyyid Ahmed huzûruna vardım, beni gördüğü gibi ayttı, "Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Hazretlerini bildin mi?" Ben ayttım, "Hakikati ile bilmedim." Bana ayttı, "Yürü Kuds-ü Şerîfe var." Ben dahi varıp Mescid-i Sahratullah'a kadem basdığım gibi âlem-i keşf olup gördüm ki, yerler, gökler ve arş u kürsî Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) ile memlû olmuş. Hemân yine Seyyid Abdurrahîm'e rücu' ettim.

[148] Suyûtî, *Tenvîru'l-Halek*, s. 16.
[149] Suyûtî, *Tenvîru'l-Halek*, s. 17.

“Resûlullah’ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) bildin mi” dedi. “Bildim” dedim. El-ân tarîkine sülûke lâyık oldun deyû hizmetine kabul eyledi. “Ve hiçbir kimesne veli kutub olmaz, Resûlullah’ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) böylece bilmeyince” dedi.

Ve rivâyet olunur ki, Şeyh Abdullah Ed-Dârânî[150] (rahmetullahi aleyh) eydür, “Ömrümde bir kere namazım kabul olmuştur. Zîrâ bir sabah namazında Mescid-i Haram’da namaza durdum. Tekbîr **[24a]** ettiğim gibi gördüm ki, İmâm Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) olup, aşere-i mübeşşere (rıdvanullahi teala aleyhim ecmaîn) iktidâ etmişler. Evvelki rekâtta sûre-i Müddessir ve ikinci rekâtta “amme yetesâelûn” sûresini kıraât eylediler. Selâmdan sonra bu duâ-yı şerîfî okudu:[151]

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا هُدَاة مَهْدِيّينَ غَيْرَضالّينَ وَ لاَ مُضِلّينَ لاَ طَمَعًا فِى بِرّكَ وَ لاَ رَغْبَةً فِيمَا عِنْدَكَ لأنَّ لَكَ الْمِنَّةُ عَلَيْنَا بِا يجَادِنَا قَبْلَ اَنْ لم نَكُن فَلَكَ الْحَمْدُ عَلَى ذَلِكَ لاَ الَه إلاَّ أَنْت[152]

Hikayet

Şeyh Safiyyüddin (rahmetullahi aleyh) eydür. “Bir gün Resûlullah’ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) gördüm. Bir bölük evliyâullah etrafında cem‘ olmuşlar. Ben dahi huzûr-ı şerîflerine vardım, gördüm ki evliyâullahı defter ederler. Karındaşım Şeyh Muhammed’i deftere yazdılar. Ve yüzüne üfürdüler, yüzünde bir nûr zâhir oldu. Âhir ömrüne dek dururdu. **[24b]** Her gören bilirdi ki veliyullahtır.”[153]

Hikayet

Rivâyet olunur ki, Şeyh Kuraşî (rahmetullahi aleyh) halîfelerinden Ebû Abdillah Kurtubî ki Medîne-i Münevvere’de ikâmet etmişti. Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) ile çok münâsebet ve sohbet ederdi. Bir gün Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) bir mektup verip Mısır sultanına gönderdi. Şeyh (rahmetullahi aleyh) mektûb-ı şerîfi alıp Mısır sultanına teslim edip yine geldi. Mektûb-ı şerîfin mefhûmu bu idi ki;

“Bid‘at ihdâs eylemekten gâyet hazer edip ve bid‘atleri dahi ref‘ eyle. Ve itikâdı bid‘at olup sünnete muhâlif olanlardan baîd ol. Ve memlekette olan eğer hayvân eğer

[150] Suyûtî’nin risalesinde الدلاصى olarak geçmektedir. Bkz. Suyûti, *Tenvîru’l-Halek*, s. 18.
[151] Suyûtî, s. 19.
[152] Allah’ım bizleri yol gösterici kıl. Yoldan sapanlardan saptıranlardan iyiliğine tamah edenlerden, sana ait olanlara rağbet edenlerden eyleme. Çünkü biz yokken biz var ederek bize minnet edecek olan sensin. Bunun üzerine sana hamdederiz. Senden başka ilah yoktur
[153] Safıyyüddin b. Ebu’l-Mansûr, *Risâletü Safiyyüddin b. Ebi’l-Mansûr*, s. 9.

insan belki nebâtâtı dahi hıfz eyle. Eğer bir habbe zâyi‘ olursa suâl olunursun. Husûsan ümmetime muhkem riâyet eyle. Husûsan komşuların sulehâsını **[25a]** ve fukarâsını sayirlere kıyâs eylemeyesin. Belki bugün yarın nâbedîd olursun. Hayat-ı bâkiye dilersen iyi nâm tahsil eyle. Şunlar ki iyilik eyledi olmamıştır. Ve dahi vücûdunda zîneti terk eyle, mehâbetin kulûpta ziyâde olur. Ümmeti yevmen feyevmen ziyâde edip, küfrü mudmahil ve kelimetullahı şâyi‘ eyle. Kıyamette ben ümmetimin kesretiyle iftihâr eylerim. Ve dahi ahkâm-ı saltanatta teennî kıl ve televvünden hazer eyle. Mehâbeti zâil eyler. Ve akılda nâkıs olanı umûra dahl ettirme. Nizâma halel verir. Fukaranın bedduâsından hazer eyle. Dünyâda zevâl ve ukbâda vebaldir. Ve’s-selam.” [154]

Bu hikâye Celâleddin Suyûtî’nin Tenvîrü’l-Memâlik fi’l-Mülk[155] adlı risâlesinde mezkûrdur.

Hikayet

Seyyid Ahmet er-Rifâ‘î *(*rahmetullahi aleyh*)* Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Hazretlerinin ziyaretine gelip muvâcehesinde kâim oldukta **[25b]** bu şiiri okurdu:[156]

فِى حَالَةِ الْبُعْدِ كُنْتُ رُوحِى أُرْسِلُهَا

تَقَبَّلَ الْاَرْضُ عَنِّى وَ هِى نَائبَتِى

وَ هَذِه نَوْبَةُ الْإِشْبَاهِ قَدْ حَضَرَتْ

فَأَمْدِدْ يَمِينَكَ كَى تَخَطّى بِهَا شَفَتِى

Yani; hâlet-i bu‘dumda rûhumu gönderdim. Gelip senin önünde yer öperdi, nâibim idi. Şimdi nevbet cesedime geldi, hâzır oldu. (Yâ Resûlallah) Mübârek elini uzat tâ kim dudaklarım ile bûs edip müşerref olam.

Hemân ravza-i mutahharadan ve kabr-i münevvereden bir el zâhir olup, Seyyid Ahmed dahi takbîl eyledi.

---

[154] Celâleddin Suyûtî, *Tenvîru’l-Halek*, s. 20-21.

[155] Risâlenin isminin araştımalarımız neticesinde yanlış yazıldığı tespit edilmiştir. Burada bahsedilen risâle *Tenvîru’l-Halek fî İmkâni Ruʾyeti’n-Nebiyyi ve’l-Melek* ismli risâledir.

[156] *Menâkıbu men etâallahu lehu’l-esede ve ve’l-efâ‘î Hazreti Sultan Seyyid Ahmed er-Rifâî*, s. 61.

Terceme

Hâl-i bu‘dumda benim ruhum gelirdi hazrete

Yer öperdi nâibim olup ederdi hizmeti

Şimdi cismim dahi geldi hâzır oldu dostum

Ver elin öpsün müyesser eyle âna ruʾyeti

Rivâyet olunur ki, Şeyh Ya’kûb (rahmetullahi aleyh) eydür. “Hazret-i Resûlullah’ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) hâlet-i yakazada **[26a]** gördüm. Bir beyaz pembeden kamîs giyerdi. Önünde sûre-i وَالضُّحٰى ve اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ okudum. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) beni kucadı. وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ dedi.”

İmâm-ı Kerderî Hazret-i Ebû Hanife (rahmetullahi aleyh) menâkıbında yazar ki, “Ebu Hanife (rahmetullahi aleyh) ravza-i mutahhara-i Resûlullah’a (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) gelip اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ الْمُرْسَلِين derlerdi. Kabr-i şerîflerinden sadâ gelip عَلَيْكَ السَّلاَمُ يَا إِمَامَ الْمُسْلِمِين deyû redd-i selâm ederler idi. Ve hâzır olan işitirlerdi.”[157]

Rivâyet olunur ki, Medîne-i Münevvere’de bir şerîfe hatun var idi. Daima Hazret-i Resûlullah’ın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) kabr-i şerîflerine mülâzemet ederdi. Ba‘zı huddâm ezâ eyleyip haremden ihrâc kasdın ettiler. Kabr-i Resûlullah’tan (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) nidâ geldi ki; “Yâ şerîfe sabreyle ben senin ceddinim. **[26b]** Sabır ile her menzile eriştim” dediler. Üç gün sabreyledi. Ol ezâ ve cefâ eyleyen hâdimlerin def‘a-i vâhidede helak oldular.

Hazret-i Ali (keremallâhu vechehû) eydür. “Hazret-i Resûlullah’ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) defnettikten sonra bir arâbî gelip, kendini kabr-i şerîfin üstüne bırakıp, başına toprak saçıp “Yâ Resûlallah sen söylerdin biz dinlerdik, şimdi hal nice olur. Hak Teâla inzâl ettiği Kuran-ı azîmü’ş-şânda وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَحِيمًا[158] buyurmuştur. Ya Resûlallah ben nefsime zulüm eyleyip istiğfâr ederek huzûruna geldim. İnâyet eyle” deyû feryada başladı. Hemân

[157] Ayrıntılı bilgi için bkz. İmam Kerderî, *Menâkıbu’l-İmam Ebî Hanîfe*, c.1 s. 33-60.

[158] Nisa, 4/64. [Eğer onlar kendilerin zulmettikleri vakit sana gelseler de Allah’tan mağfiret dileseler ve peygamber de onlara af dileseydi Allah’ın tövbeleri kabul eden ve merhaet eden olduğunu göreceklerdi]

kabr-i şerîften nidâ gelip قَدْ غُفِرَ لَكَ yani mağfûr oldun denildi. Hazır olan kimesneler işittiler.”[159]

Hazret-i Ömer **[27a]** (radıyallâhu anh) hutbede iken “ Ya Sâriye el-cebel, el-cebel” dedi. Diyâr-ı acemde işittiler. Ol kıssanın aslı budur ki, Hazret-i Ömer (radiyallâhu anhu) acem memleketine asker gönderip Sâriye’yi serdâr eyledi. Asker-i İslâm küffâr vilâyetinde gâfil yatarken kâfirler öğle zamânında ehl-i İslâmı basmak istediler. Gaybden Hazret-i Ömer’in (radıyallâhu anh) avazı gelip, “el-cebel” yani dağa çıkın deyicek hemân asker-i İslâm dağa çıkıp mekr-i küffardan halâs oldular. Hazret-i Ömer (radıyallâhu anh) hutbe okurken “Ya Sâriye el-cebel” dediğini Medîne halkı işittikde taaccub ettiler. Ba‘dehû Sâriye Medîne-i Münevvere’ye geldikde hikayet eyledi ki, “Cuma günü gâfil iken Hazret-i Ömer’in avazı gelip dağa arka verdik. Yoksa küffâr bizi helak ederlerdi” dedi.[160]

İmdi, emirü’l-müminîn Ömer (radıyallâhu anh) **[27b]** askerin halini görmese söylemezdi. Zâhir budur ki, hutbede nevm hod olmaz.

Ma‘lûm oldu ki, baş gözüyle gaybleri görmek müyesser ve vâki‘ olurmuş. Ve Hazret-i Osman (radıyallâhu anh) şehîd oldukları günde buyururlar ki, “Bugün Sultan-ı enbiyâ’yı (sallallâhu teala aleyhi ve sellem) zâhirde gördüm. Bana ayttı “Ya Osman, seni mahsûr mu ettiler ve susuz mu kodular?” “Naam yâ Resûlallah” dedim. Bana bir bardak su verdi, içtim. Kemâl mertebe safâ ettim. Bana buyurdular ki, “Eğer dilersen sana nusret edeyim ve eğer dilersen sabreyle. Bu gece savmını benimle iftar eyle”. Ben dahi Rasullullah (sallallâhu teala aleyhi ve sellem) ile iftar etmeyi ihtiyâr eyledim” dedi ve ol gün emîru’l-müminîn Hazret-i Osman’ı (radıyallâhu anh) şehîd eylediler.”

Bu kıssa hod meşhurdur. Hazret-i Osman’ın (radıyallâhu anh) menâkıbından ve kerâmetlerindendir. **[28/a]** Eğer vâkıada görmek olsa kerâmet addolunmaz idi.

Kitâbu Müzilü’ş-Şübühât’ta İmâm İmâdüddin eydür. “Ebu’l-Huseyn İbn Şem‘ûn el-Bağdâdî birgün kürsüde vaaz ederdi. Şeyh Ebu’l-feth el-Kavvâs kürsü önünde otururdu. Hâbe vardı. Vâkıasında Hazret-i Resûlullah’ı (sallallâhu aleyhi ve sellem) gördü. Ebu’l-Huseyn el-Bağdâdî dahi kelâmını kat‘ edip Şeyh Ebu’l-Feth

[159] İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kurâni’l-Azîm*, Mektebetü Evlâdi’ş-Şeyh li’t-Türâs, Kahire, 2000, c. 4, s. 140.

[160] Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, c. 6 s. 370.

hâbden bîdâr olunca tevakkuf eyledi. Bîdâr oldukta "Peygamber'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) gördün mü?" dedi. "Naam, gördüm" dedi, "Ben ânınçün kelâmı kat' eyledim ki tamâm safâyla müşahede edesin" dedi."[161]

Pes, ma'lûm oldu ki Şeyh vâkıasında gördüğünü, vâiz uyanıkla görür imiş.

Muhassal-ı kelâm kalb tasfiye olsa hâlet-i hâbı ve bîdârı yeksân olur. Buna münasib Hâce Bahâuddin Nakşibendî (kaddesallâhu sirrahu'l-azîz) buyururlar ki, **[28b]**

Şiir,

چو غلام آفتابم هم از آفتاب كويم

نه شبم نه پر ستم كه حديث خواب كويم[162]

Terceme,

Âfitâbın bende-i tâbendesiyim sanma lâf,
Her ne görsem söyleyim zâhirdedir yoktur hilâf

Hikâyet

Şeyh Ebu Bekir el-Halvetî eydür ki, "Mekke-i Mükereme'de bir azîz var idi. İbn Sâbit derlerdi. Altmış yıl mücâvir idi. Ve her senede Medîne-i Münevvere'ye ziyaret için gelip hemân Sultanu'l-enbiyâ (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hazretlerine selâm verip yine giderdi. Âkibet pîr olup ziyârete âciz olup münkesiru'l-kalb hacerü'l-esved yanında otururken, hemân Sultanu'l-enbiyâ Hazret-i Muhammed el-Mustafa (sallallâhu teala aleyhi ve sellem) bizzât saâdetle gelip "Yâ İbn Sabit, sen bizi ziyârete gelmedin biz seni ziyarete geldik" deyû buyurdular."[163]

İmdi, ma'lûm-i şerîf ola ki, erbâb-ı ahvâle vâki' olan mükâşefât ve müşâhedât add ü hasra **[29a]** kâbil değildir. Halkın görmediklerini görürler. Ve işitmediklerini işitirler. Bu zikrolunan hikâyeler zâhirde görenlerden ba'zısının kıssalarıdır ki, baş gözüyle görülmek vâki' idüğüne şüphe câiz değildir. Hemân sa'y edip evvelâ vâkıada görmek gerektir. Ba'dehû terakkî edip beyne'n-nevm ve'l-yakazada görüp, ba'dehû

[161] Araştırmalarımızın neticesinde bu esere ulaşamadık.

[162] Bu beyitin eserde Bahâuddin Nakşibend'in olduğu zikredilmiştir. Ancak bu beyit Mevlana'nın *Divân-ı Kebîr* adlı eserinde yer almaktadır. Bkz. Mevlana Celaleddin Rûmî, *Divân-ı Kebîr, c.*

[163] Suyûtî, *Tenvîru'l-Halek*, s. 27-28.

terakkî edip zâhirde görmek saâdetine erişmek gerektir. Ve bi'l-cümle bir kere vâkıada görmek sebeb-i devlettir. Zîrâ âhir ömründe sekerât-ı mevtte Hazret-i Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip zâhir olmak mukarrerdir.

BÂB-I SÂLİS

Melâike-yi kirâmları görmek câiz ve vâki' olup Hazret-i Sultan-ı enbiyâ'nın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) zamân-ı saâdetlerinde ve ba'dehû nice azîzler gördükleri ve kelâmlarını işittiklerini ve buna muteallık olan ehâdîs-i şerîfe ve hikâyât-ı latîfeyi bildirir.

İmâm Nevevî, Müslim şerhinde **[29b]** buyurur ki, "İmran İbn Husayn (radıyallâhu anh) bevâsır zahmetine mübtelâ idi, sabrederdi. Melâikeler gelip kendisine selâm verirlerdi. Etibbâ dağ yakmak nâfi'dir dediler. Anlar dahi birbirine dağ yaktılar. Melâikeler gelip selâm vermez oldular. Ol dahi tevbe ve istiğfâr edip nedâmet izhâr ettiler. Melâikeler gelip selâm vermeye başladılar."[164]

İmâm Kurtubî (rahmetullahi aleyh) eydür, "Melâikey-i kirâmın selâmları ikrâmen ve ihtirâmen idi. Dağlanmak sünnete muhâlif olmağın melâikeler baîd oldular. Bu kıssa dahi kerâmet-i evliyâyı isbât eyler."

İmâm Beyhakî (rahmetullahi aleyh) eydür, "Dağlanmak haram olsa İmrân Hazretleri ânı ihtiyâr eylemezlerdi. Velâkin mekrûh idi, zarûreten ihtiyâr eylemişler idi. Ânınçün mufârık oldular. Bi-ğayri zarûretin mekrûhât ihtiyâr edenlerin yanına gelmek ve görünmek muhaldir." **[30a]**

Ve Ebû Nuaym, *Delâil*'de Yahya İbn Sa'îd el-Kattân'dan rivâyet eder ki, "Basra şehrinde ashabdan İmran Bin Husayn (radıyallâhu anh) den efdal kimesne yoktu. Otuz yıl muttasıl melâikeler kendini selâmlardı."

İmâm Tirmizi ve Beyhakî (rahimehumullahu) rivâyet ederler ki, "İmran Bin Husayn emir eder ki hânesini daima pâk eder ve tebhîr ederlerdi. Ve melâikeler gelip

[164] Nevevî, *el-Minhâc fî Şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc*, c. 8 s. 206.

selâm ederlerdi. Ve kendileri görürlerdi. Ammâ meclisinde olanlar lafz-ı selâmı işitirlerdi, melâikeyi göremezlerdi."[165]

İmâm Ahmed b. Hanbel (rahmetullahi aleyh) *Müsned*'inde eydür, "Ensârdan bir kimesne Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) hizmetine gelip huzûr-ı şerîflerinde bir tavîlü'l-kâme kimesne gördü. Gittikten sonra "Yâ Resûlallah bu kimesne kimdir?" deyû suâl eyledi. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) **[30b]** dahi "Cebrâil'dir" dedi. مَا زال يُوصِنِى بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورِثُهُ لَوْ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ رَدَّ عَلَيْكَ السَّلاَم[166] yani muttasıl komşu hakkını bana vasiyyet eylerdi. Şöyle zannettim ki komşu komşuya vâris ola, eğer selâm verdin ve selâmını alırdı" deyû buyurdular."[167]

Ve yine Temîm İbn Seleme (radıyallâhu anh) eydür; "Hazret-i Peygamber (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)'in yanında idim. Bir kimesne kalkıp gitti. Nazar ettim, emâmesinde bir risâlesi var idi. Kimdir deyû suâl ettim Cebrâil'dir deyû cevab buyurdular."

Ve Hârise İbn Nu'mân (radıyallâhu teala anh) eydür; "Birgün Hazret-i Sultan-ı enbiya (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) huzûruna vardım. Yanında bir kimesne oturur. selâm verdim selâmımı aldı ve kalktı gitti. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) buyurdular ki "Cebrâil'dir, selâmın kabul etti" deyû buyurdular."[168]

Ve yine İbn **[31a]** Abbas (radıyallâhu anhumâ) buyururlar ki; "Ben Cebrâil'i iki kere gördüm. Birisinde pederim Abbas ile huzûr-ı Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hazretlerine vardık. Yanında bir kimesne oturur idi. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) pederime çokluk mültefit olmadılar. Pederim bî-huzûr kalkıp gittiler. Ben ayttım "Hazret-i Peygamber aleyhi's-selamın yanında bir kimesne var idi. Hafiyye kelimât ederlerdi. Görmediniz mi?" dedim. "Görmedim" dedi. Ben dahi tekrar Hazret-i Resûlullah'a (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) geldim, pederimin kelâmını ve benim cevabımı naklettim. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ

[165] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, c. 7, s. 81.
[166] Cebrail bana komşuyla ilgili o kadar çok şey tavsiye etti ki komşuyu komşuya mirasçı kılacak zannettim.
[167] Ahmed b. Hanbel, V, 32.
[168] Beyhakî, c. 7, s. 74.

aleyhi ve sellem) buyurdular ki "Ya Abdallah sen gördün mü?" "Naam ya Resûlallah" dedim. "Cebraîl idi" deyû buyurdular."[169]

Ebû Dâvûd (rahmetullahi aleyh) rivâyet eder ki, "Hazret-i Ebû Bekir (radıyallâhu anh) daima Hazret-i Cebrâil'i (aleyhisselam) görürler **[31b]** ve kelâmını işitirlerdi."[170]

Ve Huzeyfe (radıyallâhu anh) eydür; "Birgün Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) in saâdet hânesine vardım. Gördüm Hazret-i Sultanü'l-enbiya (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) bir kimesne ile söyleşir. İşittim ki eydür; اَللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كُلُّهُ وَلَكَ الْمُلْكُ كُلُّهُ وَإِلَيْكَ يَرْجِعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ كُلُّهُ إِنَّكَ عَلَانِيَتُهُ وَسِرُّهُ لَكَ الْحَمْدُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْئٍ قَدِيرٌ اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى جَمِيعَ مَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِى وَاعْصِمْنِى فِيمَا بَقِيَ مِنْ عُمْرِى وَارْزُقْنِى عَمَلاً زَاكِياً تَرْضَى بِهِ عَنِّى[171] فَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَوةُ وَالسَّلَامُ ذَاكَ مَلَكٌ أَتَاكَ بِعِلْمِكَ تَحْمِيدِ رَبِّكَ yani "Bir melektir Yâ Huzeyfe sana hamd ta'lîm eder" deyû buyurdular."[172]

Ve İmâm Hâkim (rahmetullahi aleyhi) Hazret-i Âişe radıyallâhu anhâ'dan nakleder ki, "Birgün gördüm, Hazret-i Peygamber (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) benim hücremde bir kimesne ile oturur. Musâhabet ederler. Dıhye'ye benzer. Suâl ettim Cebrâil'dir **[32a]** deyû buyurdular."[173]

Ve yine İmâm Huzeyfe (radıyallâhu anh) den rivâyet eder ki, "Bir gün Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) namazdan fârig oldukta mescidden çıkıp gittiler, ben dahi akabince gittim. Gördüm bir kimesne yukarıdan geldi. Ba'zı söyleyip yine gitti. "Ya Resûlallah kimdir?" dedim. Buyurdular ki, "Bir melektir. İle'l-ân yeryüzüne nüzûl etmemiştir. Şimdi gelip beşâret eyledi ki, İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin cennet civânlarının seyyidleridir. Ve Hazret-i Fâtıma (radyallâhu anhâ) cennet hatunlarının seyyidesidir deyû i'lâm eyledi" deyu buyurdular."

---

[169] Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve, c. 7 s. 75.

[170] Suyûtî rivayetin Ebu Bekir b. Ebû Dâvud'un *Mesâhif* adlı eserinde geçtiğini belirtmiş olmakla birlikte araştımamız neticesinde bu esere ulaşamadık.

[171] Allahım bütüm hamdler sanadır, bütün mülk senindir, her hayır sendendir, bütün işler sana varır. Sen herşeye gücü yetensin. Allahım geçmişte yapmış olduğum günahlarımı affet, ömrümün geri kalanında beni günahtan uzak eyle, razı olacağın temiz amel ile beni rızıklandır.

[172] Muhammed b. Nasr el-Mervezî, *Muhtasaru Kıyâmi'l-Leyli ve Kıyâmi'r-Ramazan ve Kitâbi'l-Vitr*, s. 399.

[173] Suyutî, *Tenvîru'l-Halek*, s. 40.

Ve yine Esyed bin Hasîr[174] (radıyallâhu anh) eydür; "Bir gece Kurân-ı azîmü'ş-şân tilâvet ederdim. Feresim dahi karşımda bağlı idi. Hemân at harekete başlayıp cevelân eyledi. Sükût eyledim. Feres dahi sâkin oldu. Ben yine kırâate **[32b]** başladım. Yine cevelân eyledi. Başımı yukarı kaldırdım, gördüm bir gölge bî-nihâye çerağlar âsumâna urûc eyledi. Sabah oldukta Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)e nakleyledim. "Melâike idiler. Senin savtını istimâa geldiler. Eğer sabahdek tilâvet eylesen, halk dahi görürlerdi. Kimesneden mestûr olmazlardı" deyu buyurdular."[175]

Ma'lûm oldu ki, feres dahi görmek kâbil imiş. Hayvan hod kalb gözüyle görmek muhâl, elbette baş gözüyle görür.

Vâkidî ve İbn Asâkir, Abdurrahman bin Avf (radıyallâhu anh) den rivâyet ederler ki, "Gördüm Bedir gazâsı gününde iki kimesne Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) in sağ tarafında cenk ederlerdi. Ba'dehû iki dahi ziyâde olup küffâr ile harb-i kıtâl edip, ol kadar küffâr katlettiler ki, ta'bîr olunmazdı. Bildim ki, dördü dahi melâike idiler."[176]

Ve Esyed İbnü's-Sâidî (radıyallâhu **[33a]** anh) a'mâ olduktan sonra derlerdi ki, "Eğer gözlerim sağ olsa yevm-i Bedir'de melâike geldiği cânibde olan vâdiyi size gösterirdim."[177]

Hikayet

İmâm Ahmed (rahmetullahi aleyh) İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ) dan rivâyet ederler; "Şol zamân ki pederim Abbas'ı esir edip, ânı bağlayan kimesneye Ebu'l-Bişr derlerdi. Gâyet zayıf ve nahif kimesne idi. Pederim cesîm ve kuvvetli adam idi. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) "Ya Abbas Ebu'l-Bişr seni nice esir eyledi" deyu suâl buyurdular. "Yâ Resûlallah bir kimesne âna muîn oldu. Heyeti ve şekli filan idi" dedi. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) لقد أعانك عليه ملك كريم[178] buyurdular."[179]

[174] İsim nüshada yanlış yazılmış olup doğrusu Esyed b. Hudayr'dır.
[175] Buhârî, "Fezâilü'l-Kurân", 11; bkz. Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, c. 7 s.82.
[176] Vâkıdî, *Megâzî*, Alemü'l-Kütüb, Beyrut 1966, c. 1 s. 78.
[177] Beyhakî, c. 3 s. 57.
[178] Bir melek sana yardım etmiş.
[179] Ahmed b. Hanbel, III, 406.

Bir gün Hazret-i Hamza (radıyallâhu anh) "Yâ Resûlallah, bana Cebrâili kendi sûretinde göster dediler." Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) "Yâ Hamza otur" dediler. Hamza eydür; oturdum, Kâbe-yi şerîfte bir ağaç var idi. Gördüm **[33b]** Cebrâili oturur. Ayakları yeşil zeberced gibi idi. deyu buyurdular."[180]

İbn Ebi'd-dünyâ, *Kitab-ı Kubûr*'da ve Taberânî, *Evsat*'ta rivâyet ederler ki, "İbn Ömer (radıyallâhu anh) hikâyet eyledi "Birgün vâdi-i Bedir'den murûr ederdim. Gördüm, bir hafradan bir kimesne çıkıp, boynunda zencîr var. "Yâ Abdallah bana bir içim su ver" deyu tazarru eyledi. Akabinde bir kimesne dahi çıktı. "Yâ Abdallah zinhâr su verme, Ebu Cehîl dedikleri mel'ûndur" dedi. Dahi bir kere elindeki kamçı ile muhkem darp edip içeriye çekti. Gelip Hazret-i Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cenâb-ı saâdetlerine haber verdi. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) buyurdular ki, "Anın azabına müvekkil olan azap meleğidir" dediler."[181]

Ve yine İbn Asâkir Muhammed İbnü'l-Münkedir'den rivâyet eder; "Birgün Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) Hazret-i Ebûbekir'in (radıyallâhu anhu) hânesine gelip muhkem hasta buldu. Ba'dehû gelip Âişe'ye (radıyallâhu **[34a]** anhâ) haber vermek murâd edindiler. Hemân akabince Hazret-i Ömer ve Hazret-i Ebubekir (radıyallâhu anhuma) gelip selâm verdiler. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) taaccub edicek Hazret-i Ebûbekir "Ya Rasullallah, bana Cebrâil aleyhis's-selam gelip ilaç eyledi. Şifa buldum" dediler."

İmdi, ma'lûm oldu ki Cebrâil aleyhi's-selâm'ın zuhûru nevmde değil idüğünü tahkîk etmişlerdir.

Ve İmâm Taberâni (rahmetullahi aleyh) Sehm b. Hased'den rivâyet eyler ki, "Hz. Osman (radiyallâhu anh) şehîd oldukda havf eyledik. Sabaha kalırsa mesele edeler. Mesele meyyitin burnunu ve kulağını kesmektir. Hemen acele edip gece ile defnetmek için Bek'a mezaristanına alıp gittik. Hemân etrafımızı bir cemaat ihâta eylediler, havfımız ziyâde oldu içlerinden bir âvâz geldi ki havf etmen. Biz dahi Hz. Osman (radıyallâhu anh) ın ziyaretine ve defnine geldik dediler. Ashâb-ı kirâm ittifâk **[34b]** eylediler ki melâike olalar."[182]

[180] Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, c. 7 s. 81.
[181] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitâbü'l-Kubûr*, s. 93; Taberânî, *Evsat*, c. 6 s. 335.
[182] Taberânî, *Kebîr*, c. 1 s. 79.

Muhassal-i kelâm sahâbe-yi güzîn de melâikeyi görmüş ve kelâmlarını istima‘ etmiş kimesnelere hadd ü hasr yoktur. Cümlesi baş gözüyle görmüşlerdir. Belki bizim zamânımızda dahi melâikeyi insan sûretinde görmüşlerdir. Eğer gazâlarda esîr olan kâfirler bizi bağlayan siz değilsiz. Gayri şekl-i âdemlerdir deyû taaccüb ettikleri meşhûr ve müteâriftir.

Rivâyet olunur ki Bedir gazasında Hz. Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) ba‘de’s-seher Ebû Cehl’in cesed-i nâ-pâkini beyne’l-katl tefahhus emreyledi. İbn Mes‘ud (radıyallâhu anh) eydür; “Buldum henüz dahi rûhu bâkî idi. “Galebe kangı taraftadır” deyu suâl eyledi. “Allah ve Resûl ve müminîn tarafında” diye cevap verdim. “İçinizde ablak atlar ile Taylasanlı âdemler kimlerdir?” dedi. “Meleklerdir” dedim. Peh peh, نقاتل أهل الأرض و السماء dedi. Yani “Aferin bize arz u semâ halkıyla mükâtele ettik” dedi. Ben dahi başın kesip Hz. Resûlullah’a **[35a]** (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) getirdim.”

Muktezâ-yı hikmet-i ilâhi gör ki kâfire dahi görünmek olur. Enbiyâ aleyhimü’s-selâmın dahi görünmeleri melâike kabîlinden olup asla ve kat‘â inkâr câiz değildir. Bu ki inkâr hatâ-i mahz ve cehl-i sırf ve sebeb-i hırmândır. Gayet hazer olunmak gerektir.

HATİME

Ru'yete sebeb olan havâss duâları ve salât ü selâmı ve görmenin dünyâda ve âhirette menâfiini bildirir.

Ma‘lûm-i şerîf ola ki, Resûl-i ekrem ve Nebî-yi Muhterem (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) cenâb-ı saâdetlerine salavâtı çok getürmek sebeb-i kavîdir. Ve kalbi ile dâimâ ol Sultânın mübârek şeklini tasavvur ve tefekkür ve ahlak-ı hasenesini ve şemâil-i müstahsenesini tedebbür ve tezekkür etmek dahi küllü muayyen olup, sünnete mutâbaat hod illet-i müstakilledir. Zîrâ Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)in sûret-i maneviyesi şerîattır. Şerîat kuvvette oldukça **[35b]** sûret dahi müstakîm ve müstahkem olur.

Vâlid-i azîzim Şeyh Yakub Efendi (rahmetullahi aleyh) buyururlardı ki, "Evâil-i sülûkümde bana keşf-i sûret a'mâl olup, ne amel işlesem hemân gelip karşımda müteşekkil olur idi. Bir gece salât-ı 'işâyı edâ edip müteveccih olup gördüm. Bir bikr-i hasen câriye karşımda durdu. Velâkin baştan ayağa üryan. Gözlerim yumup "Var git" dedim. "Kande giderim, ben senin kıldığın yatsı namazıyım. Senden bir an mufârık değilim" dedi. "Ya niçün böyle üryân oldun" dedim. "Benim libâsım sünnet idi. Sen sünneti kıldıktan sonra filan dervîş ile dünyâ kelâmın söyleştin. Sünnetin sevâbı zâyi' oldu. Senin a'mâlin mâ beynine tâ kıyamete dek üryan kalıp rüsvây oldum" deyu cevap verdi." Merhûm eydür "Min ba'd, sünnet ile farz mâbeyninde kelâmı terk ettim".

Pes, bu kıssadan maksûd a'mâl mütecessid olduğunu ve şerîatın sûreti olduğunu ve ittibâ' lazım idüğünü **[36a]** bildirmektir. Ve bir sebep dahi âdâb-ı nevmi bilip abdest ile yatmak gerektir. Belki kâdir olursa gusletmektir.

Şeyh Şihâbüddin Sühreverdî eydür "Horasan'da bir aziz var idi. Her gece üç kere guslederdi. Bir evvelinde, bir dahi nısfu'l-leylde ve bir de sülüs-i ahîrde."[183]

Hadîs-i şerîfde vârid olmuştur ki, "Bir kimesne vudû ile yatsa rûhu semâya urûc eder ve Hak Teâlâ Hazreti'ne secde eder ve gördüğü vâkıa sahîh olur."[184]

Hazret-i Şeyh eydür, "Asıl, tahâret-i sûriyye tahâret-i ma'neviyyeye dahi mukârin olmak gerektir. Zîrâ gönül meyl-i hevâ ve mehabbet-i dünyâ ve ğıll u ğış ve hıkd ü hasedden sâfî olsa mir'ât-ı kalb cilâ bulup levh-i mahfûza mukâbil olur da acâyib-i gaybe ve garâyib-i ahvâle muttali' olur. Bir kimesne tahâret ile kıbleye karşı sağ cânibe yatıp elini, yüzü altına kosa dahi zikrullah edip, salavât getirip istiğfâr ederek nevme varsa, ekser ihtimâli vâkıasında hayr görmektir."[185] **[36b]**

Rivâyet olunur ki, ba'zı meşâyıh tecrübe etmişler. Bir kimesnenin bir mühimmi olsa nevm zamânında abdest ala. Bir pâk döşek üstüne otura. Üç kere Hazret-i Resûlullah'ın (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) rûh-ı şerîfine salavât götüre. On kere fâtiha-ı şerîfe okuya ve on bir kere ihlâs-ı şerîf okuya. Ve üç kere salavât getire. Sağ yanına yatıp kıbleye müteveccih olup uyuya. Vâkıada murâd ettiği mühimmi göre. Azîm mücerrebdir, havâsdandır.

[183] Şihâbüddin Sühreverdî, *Avârifü'l-Meârif*, mektebetü'l-Mekkiyye, Mekke, 2001, c. 2, s. 643.
[184] Ebû Davud, "Edeb", 97.
[185] Sühreverdî, s. 646-647.

Ulemâdan çok kimesne tecrübe etmişlerdir. Her kimesne ki tecrübe eyledi, sâdık buldular. Her kim Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)i vâkıada görmek murâd edinse inşâallâhu Teâla görür.

Ve ba‘zı küberâ-ı dîn dediler ki, bir kimesnenin bir mühim hâceti olsa ol niyet için hâssaten tekrâr abdest alıp pâk döşek üstüne otursun. Sûre-i İhlâs, sûre-i ve’ş-şems ve sûre-i ve’t-tîn, bu sûre-i kerîmeleri Bismillah ile **[37a]** ibtidâ edip, yedi gece bu üslûp üzere müdâvemet eylese Hak Teâlâ Hazretleri hâcetini revâ eyleye. Ol mühim olan maslahatın bitire. Ve bir kimesne hâssaten bu duâ-ı şerîfe müdâvemet eyleye. Cemâl-i bâ-kemâl-i Muhammed’i (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) müşahede eyleye. Ol duâ budur.

اللَّهُمَّ رَبَّ الْبَلَدِ الْحَرَامِ وَالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالرُّكْنِ وَالْمَقَامِ إِقْرَأْ عَلَى رُوحِ مُحَمَّدٍ مِنَّا السَّلَامَ[186]

İmâm Hasan Basrî (rahmetullahi aleyh) nakl eder ki, “Bir kimesne yatsı namazından sonra dört rekât namaz kılıp her rekâtta bir Fâtiha ve bir sûre-i ve’d-duhâ, ikincide elem neşrah leke, üçüncüde innâ enzelnâ ve dördüncüde izâ zülzilet okuyup selâm verse, ba‘dehû yüz kere istiğfâr ve yüz kere salavât-ı şerîfe ve yüz kere lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi’l-aliyyi’l-azîm dese, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) i vâkıasında göre.”

Ebû Hureyre **[37b]** (radıyallâhu anh) eydür, “Bir kimesne Cuma gecesinde iki rekât namaz kılıp, her rekâtta bir Fâtiha ve bir Âyetü’l-kürsî ve on beş İhlâs-ı şerîf okuyup selâmdan sonra bin kere salavât getirse gelecek cumaya dek elbette Hazret-i Resûlullah’ı (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) vâkıada göre.”

Ve yine rivâyet olunmuştur ki, “Bir kimesne Cuma gecesi nısfu’l-leylde bin kere sûre-yi li îlâfi kureyş okuyup abdest ile nâim olsa Hazreti Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)i vâkıada göre.”

Hazret-i Ali (radıyallâhu anh) buyurur ki, “Bir kimesne ru'yet-i cemâl-i bâ-kemâl-i Muhammed (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)e müştâk ve mülakatına âşık olsa abher namazını kılsın. Zîrâ her kaçan benim iştiyâkım ziyâde olsan abher namazını kılardım.”

[186] Ey haram beldenin, haram ayın, rükün ve makamın Rabbi Allahım! Muhammed’e bizden selam ulaştır.

Ve Hazret-i Ömer (radıyallâhu anh) buyururlar ki, "Bir kimesne abher namazını kılıp Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem) **[38a]** hazretlerini vâkıada görmese, benim adım Ömer olmasın. Ol Allah Teâlâ ki Ömer'in nefsi ânın elindedir. Ânın hakkı içün kasem ederim ki, bir kimesne abher namazını kılsa Hak Teâlâ'nın cemî'-i hâcetlerini kazâ eyleyip, seyyiâtını mahveyleye. Hâlet-i niza'da ateş görmeye, kabrinde yasemin döşene. Yevm-i kıyamette başına tâc-ı kerâmet giyip on iki bin melâike kendini istikbâl edeler. Ve istediği kadar kimesneye şefaat eyleye."

Ve İmâm Hâfızüddin, *Fadâil* adlı kitabında böylece nakleyler ve hikâyet olunur ki, "Bir şeyhin dervişi salât-ı abher kılıp Hazret-i Resûlullah (sallallâhu Teâlâ aleyhi ve sellem)i görmedi. Gelip şeyhine ayttı ki, "İşte ben görmedim. Hazret-i Ömer'in adı Ömer olmamak lazım gelir" dedi. Şeyh ayttı; "Hâşâ Ömer yine Ömer'dir. Lâkin sen namaz kılmadın" deyu cevap verdi."

Salât-ü Abher

Salât-ü abher dört rekâttır. Bir selâm ile ve her rekâtta bir Fâtiha **[38b]** ve on innâ enzelnâ okuya. Ve rükûdan evvel on beş kere "subhanallahi velhamdu lillahi velâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber" diye. Ba'dehû rukûya vara ve üç kere subhane rabbiyelazîm ve üç kere subhanallahi velhamdu lillahi velâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber diye. Rükûdan kalka, otura. Üç kere subhanallahi velhamdu lillahi ve lâ ilâhe illallâhu vallâhu diye. Ba'dehû secdeye vara. Üç kere subhane rabbiye'l-a'lâ ve beş kere subhanallahi velhamdu lillahi ve lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber diye. Ba'dehû başın secdeden kaldıra ve gene secdeye vara. Üç kere subhane rabbiye'l-a'lâ ve beş kere subhanallahi velhamdu lillahi ve lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber diye. Ve kıyâma kalkıp bâkî kalan üç rekâtı dahi bu üslûb üzere tamam edip selâm vere. Ba'de's-selâm on kere sûre-i innâ anzelnâ okuya. Ve otuz üç kere subhanallahi velhamdu lillahi ve lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber diye. Ba'dehû bir kere "cezallâhu Muhammeden hakkan mâ hüve ehluhu" diye duâ eyleye. İnşaallâhu Teâlâ haceti revâ ola. **[39a]** Ve cümle dört rekâtta yüz yirmi dört tesbîh olur. Ba'dehû otuz üç dahi cem'an yüz elli yedi tesbih olur. Gaflet olunmaya. Gerçi dahi çok havâssı vardır. Velâkin bu fakîrin hâtır-ı fâtırında olan ve tecrübe olunan bunlardır ki zikrolundu. Tâlib olana bu kadarca kafîdir.

İmdi, menâfi'-i ruʾyet oldur ki;

Evvelâ, Hak Teâla Hazreti'nin rahmetine vâsıl olup Hakkı görmüş gibi olur.

İkinci, ehlullahı görmek sebeb-i saâdettir. İki cihân güneşi Sultân-ı enbiyâ sallallâhu aleyhi ve sellemi görmek hod devlet-i ebediye ve izzet-i sermediyedir.

Üçüncü, sebeb-i muhabbet olup mutâbaata rağbet ve dünyâdan nefret verir. Bir kimesne her ne kadar Hazret-i Resûlullah sallallâhu teâla aleyhi ve sellem'e kurbiyyet tahsîl eylese ol kadar dünyâdan ba'îd olup Hazret-i Hakk'a karîb olur.

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ الله[187] **[39b]**

Dördüncü, Hazret-i Resûlullah'ı gören kimesnenin yüzü münevver olup kelâmı lezîz olur. Ve hulk u hüsnü ziyâde olup her gören kendiye mâil olup sözüne kâil olur. Ve dünyâ mudâyakasından halâs olup dünyâ kendiye musahhar olur.

Beşinci, sabr ve tahammül ve tevekkül ve kanaat sâhibi olup dünyânın varlığı ve yokluğu yanında beraber olur.

Altıncı, kendinden sonra âsâr-ı cemîlesi bâkî kalıp nâmı zâyi' olmaz. Zikri bi'l-hayr olunur.

Yedinci, ibâdette lezzet bulup her amelin sırrına ve zevkine vâsıl olur.

Sekizinci, müstecâbü'd-da've olup Hakk'a teslîmi ziyâde olur.

Dokuzuncu, a'mâlinin sevâbı ed'âf-ı mudâaf olup zamân-ı kalîlde ömrü tavîl süren kimesne amellerini tahsîl eder.

Onuncu, ehlullah yanında mahbûbu'l-kulûb olur. Ve melâike dahi kendine müştâk olurlar. Ve kıyâmet **[40a]** gününde Hazret-i Sultân-ı enbiyâ sallallâhu aleyhi ve sellem cenâb-ı saâdetlerine gayet karîb ve ehl-i şefâat olup nice bîçârelere şefî' olmak devletine nâil olur. **[40b]**

اَللَّهُمَّ ارْزُقْنَا وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَلِوَالِدَيْنَا وَلِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ أَلْأَحْيَاءُ مِنْهُمْ وَالْأَمْوَاتِ إِنَّكَ قَرِيبٌ مُجِيبُ الدَّعْوَاتِ يَا قَاضِيَ الْحَاجَاتِ

تَمَّتْ الرِّسَالَةُ لَيْلَةَ الْجُمْعَةِ وَقْتَ الإِفْطَارِ لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ مُبَارِكِ الرَّمَضَانِ فِي الْمَدِينَةِ الْمُنَوَّرَةِ عِنْدَ رِجْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ شَهْرِ سَنَةِ سْبْعَ وَثَمَانِينَ وَتِسْعَمِائَةِ مِنْ هِجْرَةِ النُّبُوَّةِ.

وَصَدَقَ فِيمَا نَطَقَ "الصائم فرحتان فرحته

[187] Âl-i İmrân, 3/31. [De ki, Allah'ı seviyorsanız bana tâbî olunuz ki Allah da sizi sevsin.]

. وَقَدْ قَالَ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " أَقْرَبُكُمْ مِنِّى مَجْلِساً يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُكُمْ عَلَيَّ صَلَوةً "

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " مَنْ عَسِرَتْ عَلَيْهِ حَاجَةً فَلْيُكْثِرْ بَالصَّلَوةِ، فَإِنَّهَا تَكْشِفُ الْهُمُومَ وَالْغُمُومَ وتُكَثِّرُ الْأَرْزَاقَ وَتَقْضِى الْحَوَايِجَ". صَدَقَ رَسُولُ اللهِ.

اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اَللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اَللَّهُمَّ اَنْزِلْهُ الْمَقْعَدَ الْمُقَرَّبِ عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ مَنْ صَلَّى عَلَيْهِ. وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ مَنْ يُصَلِّى عَلَيْهِ. اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ حَتَّى لَا يَبْقَى مِنْ صَلَوَاتٍ شَيْءٌ. وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ حَتَّى لَا يَبْقَى مِنْ بَرَكَاتٍ شَيْءٌ. وَسَلِّمْ عَلَى مُحَمَّدٍ حَتَّى لَا يَبْقَى مِنَ السَّلَامَةِ شَيْءٌ. وَارْحَمْ مُحَمَّداً حَتَّى لَا يَبْقَى رَحْمَةً جَزَى اللهُ عَنَّا مُحَمَّداً صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا هُوَ اَهْلِهِ. اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى رُوحِ مُحَمَّدٍ فِي الْاَرْوَاحِ، وَصَلِّ عَلَى جَسَدِ مُحَمَّدٍ فِي الْأَجْسَادِ، وَصَلِّ عَلَى قَبْرِ مُحَمَّدٍ فِي الْقُبُورِ.

إِنَّ اللهَ وَمَلاَئِكَتَهِ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيماً. لَبَّيْكَ اَللَّهُمَّ لَبَّيْكَ رَبِّى وَ سَعْدَتُكَ صَلَوَاتُ اللهِ الْبِرِّ الرَّحِيمِ وَالْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَالنَّبِيِينَ وَالصِّدِيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَمَا سَبَّحَ لَكَ مِنْ شَيْءٍ يَا رَبَ الْعَالَمِينَ عَلَى مُحَمَّدٍ ابْنِ عَبْدِاللهِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَسَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ. وَاِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَرَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اَلشَّاهِدُ الْبَشِيرِ الدَّاعِى إِلَيْكَ بِإِذْنِكَ السِّرِّ الْمُنِيرِ وَعَلَيْهِ السَّلَامِ. اَللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ وَارْحَمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ السَّابِقِ لِلْخَلْقِ نُورُهُ وَالرَّحْمَةُ لِلْعَالَمِينَ ظُهُورُهُ عدد مَنْ مَضَى مِنْ خَلْقِكَ وَمَنْ بَقِيَ وَمَنْ سَعِدَ مِنْهُمْ وَمَنْ شَقِيَ صَلَاةً تَسْتَغْرِقُ الْعَدَّ وَتُحِيطُ بِالحِدِّ صَلَاةً لَا غَايَةَ لَهَا وَلَا إِنْتِهَاءَ وَلَا اَمَدَ وَاِلَّا انْقِضَاءَ صَلَاتِكَ الَّتِى صَلَّيْتُهَا عَلَيْهِ صَلَاةً دَائِمَةً بِدَوَامِ مُلْكِكَ وَبَاقِيَةً بِبَقَاءِ عِزِّكَ لَا مُنْتَهَى لَهَا دُونَ عِلْمِكَ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ. كَذَلِكَ وَصَلِّ عَلَى اَشْرَفِ جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وآلِهِمْ. كَذَلِكَ وَصَلِّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ. كَذَلِكَ وَصَلِّ عَلَيْنَا مَعَهُمْ مِثْلَ ذَلِكَ وَالْحَمْدُ لله رَبِّ الْعَالَمِينَ عَلَى كُلِّ ذَلِكَ.

اَللَّهُمَّ احْشُرْنَا فِي زُمْرَتِهِ وَاسْتَعْمِلْنَا بِسُنَّتِهِ وَتَوَفَّنَا عَلَى مِلَّتِهِ وَاجْعَلْنَا فِي حِزْبِهِ. اَللَّهُمَّ وَاجْمَعْ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ كَمَا آمَنَّا بِهِ وَلَمْ نَرَهُ. اَللَّهُمَّ وَلَا تُفَرِّقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ حَتَّى تَدْخُلَنَا مَدْخَلَهُ وَاجْعَلْنَا مِنْ أَحِبَّائِهِ وَرُفَقَائِهِ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكِ رَفِيقاً. اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كُلَّمَا ذَكَرَهُ الذَّاكِرُونَ وَ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كُلَّمَا غَفَلَ عَنْ ذِكْرِهِ الْغَافِلُونَ اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَلَائِكَتِهِ الْمُقَرَّبِينَ وَعَلَى أَنْبِيَائِكَ الْمُطَهَّرِينَ وَعَلَى رُسُلِ الْمُرْسَلِينَ وَعَلَى حَمَلَةِ عَرْشِكَ أَجْمَعِينَ وَعَلَى جَبْرَائِيلَ وَمِيكَا ئِيلَ وَإِسْرَافِيلَ وَمَلَكِ الْمَوْتِ.

SONUÇ

İslam toplumunda manevî bir kisveye bürünen rüya konusu, rüyada görülen şeylere göre daha derin manalar kazanmaktadır. Hiç şüphe yok ki rüyada görülenin Hz. Peygamber olması asırlar boyunca onu görememiş Müslümanların kalplerinde bambaşka bir heyecana kapı açar. Bunun yanında onu görebilme imkânının rüyanın da ötesinde uyanık halde yani yakazada gerçekleşebilmesi manevî bir tekâmülün işareti sayılmaktadır. Bu sebeple ruʾyet-i Nebî olarak isimlendirilen bu hadise İslam ve Tasavvuf bakış açısıyla önemli bir yer tutmaktadır.

16. yüzyıl III. Murad devrinde yaşamış olan Yusuf (Sinâneddin) b. Yakub el-Halvetî, Halvetiyye'nin bir kolu olan Sünbüliyye tarikatının şeyhlerinden biridir. Merkezi İstanbul Kocamustafapaşa olan ve Sünbül Sinan gibi bir ismin piri olduğu bu tarikat, ilim ve irfanın, şeriat ve tasavvufun hakkıyla mezcedilerek yaşandığı bir yoldur. Biz de bu anlayışın tezahürü olarak gördüğümüz ve Şeyh Yusuf Sinâneddin'in ruʾyet-i Nebî'ye dair kaleme aldığı *Tenbîhü'l-Gabî fî Ruʾyeti'n-Nebî* adlı eserini tezimizde incelemeye çalıştık. Dönemin padişahı III. Murad'a hediye vesilesi ile yazılan bu eser müellifin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere ehl-i sünnet çizgisinde olma gayreti içerisinde yazılmıştır.

Ruʾyet ile alakalı hadîs ve yorumların, Hz. Peygamber'i görmenin keyfiyet ve mahiyetinin, ruʾyet ile ilgili tecrübelerin, meleklerin görülebilmesinin ve ruʾyetin vasıtaları ile faydalarının ifade edildiği bir mukaddime, üç bâb ve bir hâtimeden oluşan bu risâle, bize genel hatları itibariyle ruʾyet meselesini açıklamıştır.

Tezimizin ana konusu olması hasebiyle *Tenbîhü'l-Gabî fî Ruʾyeti'n-Nebî* adlı Bu risâlenin transkripsiyonunu ve incelemesini yaptık. Üç bölümden oluşan tezimizde öncelikle Yusuf Sinâneddin'in hayatını ulaşabildiğimiz kaynaklar çerçevesinde incelemeye çalıştık. Hayatını aktardıktan sonra ise müellifin diğer yazmış olduğu eserler ile ilgili bilgiler verdik.

Tezimizin ikinci bölümünde, eserin ismini ve niçin kaleme alındığını, genel hatlarıyla tezin konusunu ve yazılırken ne gibi hususların dikkate alınarak yazıldığını ifade ettik. Ayrıca tezimizde kullanmış olduğunuz nüshayı ayrıntılı olarak tanıtarak eserin diğer nüshalarından da özet halinde bahsettik. Yine bu bölümde, eserin telif

edildiği döneme genel bir bakış yaptıktan sonra dönemin padişahı III. Murad'ın hayatına ve tasavvuf ile olan irtibatına değinerek risâlenin nasıl bir kişiye hediye edildiğini ifade etmiş olduk. Eserde yer alan kitap ve isimlerin hangi bağlamda kaynak alındığını da belirttikten sonra eserin genel bir özeti mahiyetinde son olarak muhteva incelemesi yaptık.

Tezimizin üçüncü ve son bölümünde ise risâleyi daha önce belirttiğimiz belli imla kuralları ölçüsünde transkripte ettik.

Sonuç olarak, yıllarca tartışılan ve meşruiyeti noktasında bazı farklı görüşlerin var olduğu ru'yet meselesini, Yusuf Sinâneddin pek çok görüşü ifade ettikten sonra şerî delil ve muhtelif tecrübelerle sonuca bağlamıştır. Her ne kadar maddî olarak ölçülebilen bir tecrübe olmasa da, yok yahut zayıf kabul edilebilecek bir konu değildir. Zira sağlam hadîs kaynaklarında zikredilen ru'yet hadîsi bu meselenin en önemli argümanıdır. Bu hadisten yola çıkılarak böyle bir eser ortaya konmaya çalışılmıştır.

İnceleme ve araştırma neticesinde eserden anlaşılan, ilim ve irfan ehli olan için rüyada ya da uyanık iken Hz. Peygamber'i görmek mümkün olduğudur. Kalp gözüyle mi yoksa baş gözüyle mi görülür denebilir. Ancak gerçek şudur ki, Hz. Peygamber'in yolunda giden ve ehl-i Hak olan kimsenin kalbi ile kalıbı birleşir, kalıp kalbine ayna olur. İşte bu gerçekleşirse, Hz. Peygamber'i görmek o kimse için tabiatı ile mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Aksun, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1994.

Arzu Meral (haz.), *Seyyid Seyfullah Külliyatı II*, İstanbul: Revak Yayınları, 2014.

Atâî, Nev'izâde, *Hadâiku'l-Hakâik fi Tekmileti'ş-Şakâik,* (haz. Abdülkâdir Özcan), İstanbul: Çağrı, 1989.

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, *Delâilü'n-Nübüvve*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985.

Buhârî, Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmi'u's-Sahîh*, 2. bs. TIP İstanbul: Çağrı Yayınları; Tunus: Dâru Sahnun, 1992.

Bursalı, M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri,(*haz. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen), İstanbul: Meral, 1972.

Çerçi, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Kenhü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed Devirleri*, Kayseri Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2000.

Dârimî, Abdullāh b. Abdirrahmân, *Sünen*, 2. bs. TIP İstanbul: Çağrı Yayınları; Tunus: Dâru Sahnun, 1992.

Ebû Davud, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî, *Kitâbu's-Sünen*, 2. bs. TIP İstanbul: Çağrı Yayınları; Tunus: Dâru Sahnun, 1992.

el-Abderî, İbnü'l-Hac, *El-Medhal*, Kahire: Dârü'l-Hadîs, 1981.

el-Aclûnî, Ebü'l-Fidâ İsmâîl b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-ilbâs*, Halep: Mektebetü't-Türâsi'l-İslâmî,

el-Askalânî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî bişerhi Sahîhi'l-Buharî*, Kahire: Dâru'r-reyyan li't-Türâs, 1987.

el-Aynî, Bedreddin Mahmud b. Ahmed, *Umdetü'l-kârî şerhi Sahîhi'l-Buharî*, Kahire: İdâretü't-Tıbaati'l-Münîriyye, 1972.

el-Gazalî, Ebû Hâmid, *el-Munkızu Mine'd-dalâl,* (terc. Osman Güman), İstanbul: İlke Yayınları, 2009.

el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, Ebu'l-Abbas, *el-Müfhim Limâ Eşkele Min Telhîsi Kitâbı Müslim*, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1996.

_____. *Tezkire fî Ahvâli'l-Mevtâ ve'l-Âhire*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985.

el-Mervezî, Muhammed b. Nasr, *Muhtasaru Kıyâmi'l-Leyli ve Kıyâmi'r-Ramazan ve Kitâbi'l-Vitr*, Pakistan: Hadîs Akademisi, 1988.

Emirikci, Süleyman Hilmi, *Tenbîhü'l-Gabî Fî Ru'yeti'n-Nebî Adlı Eserde Söz Dizimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi SBE, 1997.

en-Nablusî, Abdülganî, *İslamî Açıdan Hakiki Rüya Tabirleri*, (terc. Ali Bayram-M. Said Çöğenli), İstanbul: Çile, 1977.

en-Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *el-Minhâc fî Şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1929.

Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarîkatler*, İstanbul: İFAV, 8. Baskı, 2008.

Felek, Özgen, *Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.

Gündüz, İrfan, *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, İstanbul, 2013.

Hammer, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, (haz. Erol Kılıç, Mümin Çevik), İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1992.

Hilmi, Ömer Faruk, *Rüyaların Sultanı*, İstanbul: Sultan Yayınları, 2009.

Hulvî, Mahmud Cemalettin, *Lemezât-ı Hulviyye*, (haz. Mehmet Serhan Tayşî), İstanbul: İFAV, 1993.

İbn Ebi'd-Dünya, *Kitâbü'l-Kubûr*, Medine: Mektebetü'l-Gurabâi'l-Eseriyye, 2000.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, Kahire: Mektebetü Evlâdi'ş-Şeyh li't-Türâs, 2000.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed, Sünen, 2. bs. TIP İstanbul: Çağrı Yayınları; Tunus: Dâru Sahnun, 1992.

İbnü'l-Arabî, Kadı Ebû Bekir, *Kânûnu't-Te'vîl*, Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1990.

İbnü'l-Arabî, Muhyiddin, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, (terc. Ahmed Avni Konuk), İstanbul: İFAV, 2011.

_____. *Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, (terc. Ekrem Demirli), İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006.

İbnü'l-Mülakkin, Ebû Hafs, *Tabakâtü'l-Evliyâ*, Beyrut: Dâru'l-Marife, 1973.

İmam Kerderî, *Menâkıbu'l-İmam Ebî Hanîfe*, İstanbul: Misvak Neşriyat, 2010.

İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu-Klasik Çağ (1300-1600)*, İstanbul: YKY, 2003.

Kırkkılıç, Ahmet, *Sultan III. Murad*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

Köse, Fatih, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, İstanbul: İFAV, 2012

Küçükaşçı, Mustafa Sabri, "Şeyhü'l-Harem", *DİA*, XXXIX.

Kütükoğlu, Bekir, "Murad (III)", *DİA*, XXXI.

Mahmud, Abdülhalim, *el-Munkızu Mine'd-dalâl Şerhi ve Tasavvufî İncelemeler*, (terc. Salih Uçan), İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1990.

Mâzerî, Ebû Abdillah, *el-Mu'lim bifevâidi'l-Müslim*, Tunus: Beytü'l-Hikme, 1988.

Menâkıbu men etâallahu lehu'l-esede ve ve'l-efâ'î Hazreti Sultan Seyyid Ahmed er-Rifâî, Ahmed Efendi Matbaası: 1870.

Müslim b. el-Haccâc, Ebü'l-Hüseyn, *el-Câmi'u's-Sahîh*, 2. bs. TIP İstanbul: Çağrı Yayınları; Tunus: Dâru Sahnun, 1992.

Osmânî, Muhammed Takî, *Tekmiletü Fethi'l-Mülhim bişerhi Sahîhi'l-Müslim*, Karaçi: Dâru'l-Ulûm, 1994.

Öngören, Reşat, *Osmanlılar'da Tasavvuf: Anadolu'da Sûfiler, Devlet ve Ulemâ*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.

Özkan, Halit, "Bir Muhaddis-Sûfînin Rüyaları: İbn Ebî Cemre ve el-Merâi'l-Hisân'ı", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011/2, 41. Sayı.

Safıyyüddin b. Ebu'l-Mansûr, *Risâletü Safiyyüddin b. Ebi'l-Mansûr*, (terc. Denis Gril), Institut Français d'Archeologie Orientale, 1986.

Schimmel, Annemarie, *Halifenin Rüyaları İslam'da Rüya ve Rüya Tabiri*, İstanbul: Kabalcı, 2005.

Schweigger, Salomon, *Sultanlar Kentine Yolculuk*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004.

Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, (haz. Prof. Dr. Mehmet İpşirli), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.

Suyûtî, Celâleddin, *Tenvîru'l-Halek fî İmkâni Ruʾyeti'n-Nebiyyi ve'l-Melek,* Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1997.

Sühreverdî, Şihâbüddin, *Avârifü'l-Meârif*, Mekke: Mektebetü'l-Mekkiyye, 2001.

Şa'rânî, Ebü'l-Mevâhib Abdülvehhâb b. Ahmed b. Alî *Tabakâtü'l-Kübrâ*, (terc. Abdülkadir Akçiçek), İstanbul: Erkam Yayınları, 1986.

Şimşirgil, Ahmet, *Kayı V: Kudret ve Azamet Yılları*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Müsnidü'd-dünya Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb, el-Muʿcemu'l-*Evsat*, Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1994.

_____. el-Muʿcemu'l- *Kebîr*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1984.

Tanrıverdi, Eyüp, "XVI. Yüzyıl Osmanlı Bilginlerinden Halvetî-Sünbülî Şeyhi Merkezzâde Ahmed Efendi", *Tasavvuf Dergisi*, Sayı: 28, 2011

Tirmizi, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre, *Sünen*, 2. bs. TIP İstanbul: Çağrı Yayınları; Tunus: Dâru Sahnun, 1992.

Übbî, Ebû Abdillah, *İkmâlü İkmali'l-Mu'lim*, Dâru'l-Arabiyye li'l-Kitâb, 1983.

Vâkıdî, Ebû Abdillah Muhammed, *Megâzî*, Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 1966.

Vassaf, Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, (haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), İstanbul: Kitabevi, 2006.

Velikahyaoğlu, Nazif, *Sümbüliyye Tarîkatı ve Kocamustafapaşa Külliyesi*, İstanbul: Çağrı, 2000.

Yusuf b. Yakub el-Halvetî, *Tezkire-i Halvetiyye*, Süleymaniye Kütüphanesi Hasib Efendi. No:1371

Yücer, Hür Mahmut, "Sünbüliyye", *DİA*, XXXVIII.